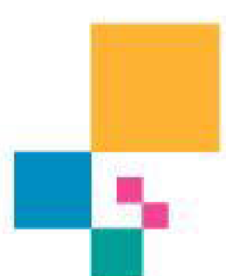
NEDERLANDS

6E EDITIE

5 VWO

Nieuw Nederlands

Durf tegen de stroom in te gaan, gewoon

Noordhoff Uitgevers

Dit boek is van:

NAAM

KLAS

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga
Conceptontwerp omslag: nu:amsterdam/nu:rotterdam
Omslagontwerp: Grafisch ontwerp Duko Hamminga

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

0 / 20

ISBN 978-90-01-73478-7

Nieuw Nederlands

5 vwo

Eindredactie:
Willem Steenbergen

Auteurs:
Hans Frank
Jan Erik Grezel
Margreet Kooiman
Willem Steenbergen
Marit Vos
Hinke Zetstra

Noordhoff Uitgevers

Zo werk je met Nieuw Nederlands

Aan de slag

Met Nieuw Nederlands Tweede Fase kun je op verschillende manieren werken. Je kunt het beste starten met de cursus Basis. Daarna kun je de verschillende vaardigheden oefenen of meteen met de Praktijkopdrachten aan de slag gaan. Nieuw Nederlands Tweede Fase bestaat in totaal uit tien cursussen met een bijbehorende online omgeving:

1 Basis
2 Lezen
3 Schrijven
4 Spreken, kijken en luisteren
5 Woordenschat
6 Argumenteren
7 Formuleren
8 Spelling
9 Praktijkopdrachten
10 Eindexamen

Basiscursus

Veel kennis die je hebt opgedaan bij het vak Nederlands gebruik je voor zowel Lezen en Schrijven als Spreken, kijken en luisteren. De cursus Basis gaat over alle teksten, of ze nu gesproken of geschreven zijn. In deze startcursus behandel je de belangrijkste bouwstenen die je nodig hebt om de hoofdvaardigheden goed te beheersen.

Praktijkopdrachten

De cursus Praktijkopdrachten bestaat uit een set betekenisvolle opdrachten waarin verschillende vaardigheden samenkomen. Per opdracht wordt duidelijk aangegeven welke vaardigheden aan bod komen. Als je niet weet hoe je de opdracht moet aanpakken, kun je de bijbehorende theorie makkelijk in het boek of online opzoeken.

Nieuw Nederlands online

Op Nieuw Nederlands online kun je alle opdrachten uit het boek maken en teksten laten voorlezen. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals video's en formulieren. Daarnaast kun je er terecht voor extra opdrachten (op verschillende niveaus), overhoren en oefentoetsen. Met de losse module Examensprint kun je online trainen voor je examen.

'Je leert' geeft aan wat je gaat leren. Dat is het doel van de paragraaf.

'Je hebt afgerond' geeft aan welke onderdelen je al gedaan moet hebben om de paragraaf goed te kunnen maken.

26 Basis

5 Signaalwoorden en functiewoorden

Je leert:
- over signaal- en functiewoorden.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel
  § 2 Inleiding en slot
  § 3 Middenstuk
  § 4 Alinea's en kernzinnen

Theorie

Verbanden in de tekst

Een tekst is begrijpelijk en prettig om te lezen of om naar te luisteren wanneer de **verbanden** tussen de zinnen en de deelonderwerpen duidelijk worden aangegeven.
Je kunt op die manier de structuur van de tekst herkennen. Verbanden worden meestal gemarkeerd met **signaalwoorden**.
In de tabel zie je de meest voorkomende verbanden met bijbehorende signaalwoorden.

Onthouden

verband	signaalwoorden
opsommend	ook, tevens, bovendien, daarnaast, vervolgens, verder, om te beginnen, ten eerste … ten tweede … ten derde, ten slotte
tegenstellend	maar, echter, niettemin, toch, daar staat tegenover, desondanks, evenwel, nochtans, daarentegen, ondanks dat …, aan de ene kant … aan de andere kant (enerzijds … anderzijds)
chronologisch	eerst, dan, daarna, uiteindelijk, eens, toen, vroeger, nu, later, voordat, nadat, vervolgens
oorzakelijk (oorzaak-gevolg)	doordat, daardoor, als gevolg van, het gevolg is, het komt door, waardoor, zodat
toelichtend (voorbeeld)	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, : (dubbele punt)
voorwaardelijk	als, indien, wanneer, in het geval dat, tenzij, mits
vergelijkend	zoals, net (zo) … als, evenals, (meer / beter) … dan
redengevend (argument)	daarom, omdat, derhalve, dus, want, immers, dat blijkt uit, namelijk, aangezien, de reden hiervoor is …, : (dubbele punt)
doel-middel	om te …, met de bedoeling …, opdat, zodat, daarvoor, waarvoor, voor, door … te
toegevend	ook al, zij het (dat), weliswaar, hoewel, ofschoon
samenvattend	kortom, samengevat, met andere woorden, al met al
concluderend	dus, daarom, dat houdt in, concluderend, ik kom tot de slotsom dat …, kortom, al met al, dan ook

Er zijn ook andere woorden waaraan je verbanden in een tekst kunt herkennen, zoals *oplossing*, *verklaring*, *argument*, *voordeel*, *stelling*. Deze **functiewoorden** geven de functie van een tekstdeel aan. Sommige ervan duiden, niet geheel toevallig, ook een tekststructuur aan. → ***zie Basis p. 20***
Door functiewoorden kun je soms ook het tekstdoel herkennen.

In de theorie worden de begrippen uitgelegd die je nodig hebt. Als je een begrip niet kent, kun je dat opzoeken op Nieuw Nederlands online.

Zet je aantekeningen gewoon in het boek.

Voorbeeld

Bij sommige theorieblokken vind je een voorbeeld. In het voorbeeld wordt voorgedaan hoe je de theorie kunt toepassen.

Signaalwoorden en functiewoorden

[inleiding]: Ik vind dat ... 1

[middenstuk]: Mijn eerste 2 argument 3 is ...
Daar komt bij 2 dat ...
Wat er ten slotte ook 2 voor pleit, is ...

Een vaak genoemd bezwaar 3 is dat ... 4 Maar ... 5 6

[slot]: Kortom, 7 ...

1. De tekst heeft een argumentatiestructuur. Het tekstdoel is overtuigen. Aan het eind van de inleiding staat het standpunt, aangekondigd door een signaal.
2. De schrijver/spreker heeft drie argumenten; die argumenten zijn opsommend verbonden door signalen voor een opsomming.
3. De tekststructuur is ook te herkennen aan de functiewoorden 'argument' en 'bezwaar'. Er komen argumenten en één of meer bezwaren.
4. Met een structurerende zin wordt een tegenargument aangekondigd dat vervolgens 5 weerlegd wordt. De weerlegging wordt aangekondigd door een signaal voor een tegenstelling. 6
7. Het slot begint met een signaal voor een conclusie. Die conclusie volgt in de laatste alinea in de vorm van een herhaling van het standpunt in iets andere bewoordingen.

Opdracht 1

Vul de zinsneden van het voorbeeld aan tot volledige zinnen. Kies een van de volgende standpunten of bedenk zelf een standpunt.
- Ik vind dat programmeren een verplicht vak moet worden.
- Ik vind het belangrijk dat de EU niet uit elkaar valt.
- Ik vind dat Nederland snel moet overschakelen op energieproductie zonder aardgas.

Opdracht 2

Noteer de signalen in tekst 1 en zet erachter welk verband ze aangeven.

Tekst 1

Niet schuldig, wel verantwoordelijk

(1) Zonder zich te verdiepen in de daadwerkelijke analyses van Gloria Wekker schiet Hubert Peters in een defensieve reflex door ons mede te delen dat hij zich niet schaamt voor en niet schuldig voelt over slavernij en kolonialisme. Dat is fijn voor Peters, maar inhoudelijk gezien slaat hij de plank helemaal mis.
(2) Ten eerste omdat het niet klopt dat Wekker de invloed van het verleden tot de witte Nederlanders beperkt. Zij hamert er immers juist herhaaldelijk op dat wij het cultureel archief allemaal met ons meedragen. Daarbij komt dat het in zekere zin niet eens zozeer gaat om de geschiedenis: het gaat erom welke sporen ons verleden achterlaat in ons heden en dan draait het niet om schuld en schaamte, maar om verantwoordelijkheid en reflectie.

Naar: Gregor Walz, de Volkskrant, 20 januari 2018

Bedenk dat je naar hartelust in je eigen boek woorden kunt markeren.

Opdracht 3

Kijk en luister naar het fragment, *Instructiefilmpje aanvraag vignet Gezonde School*. Noteer ten minste vijf verschillende signaalwoorden die gebruikt worden en zet erachter welk verband ze aangeven.

Dit symbool verwijst naar Nieuw Nederlands online. Het symbool staat bij opdrachten waarvoor je online moet werken of een kijk- of luisterfragment moet opzoeken.

Ik kan/weet:
- ☑ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. begrijpen en herkennen. 3F
- ☑ verbanden in teksten herkennen aan de hand van signaal- en functiewoorden.

Maak de opdrachten op Nieuw Nederlands online.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat erbij welk referentieniveau daarbij hoort.

Vink af wat je kan/weet.

Inhoud

De lesstof is verdeeld in drie jaardelen: *4 vwo*, *5 vwo* (dat je nu voor je hebt) en *6 vwo*.
Op Nieuw Nederlands online vind je het lesmateriaal voor alle jaardelen. Als je bijvoorbeeld het jaardeel van 4 vwo gebruikt, maar je wilt aan de slag met een paragraaf uit het jaardeel van 5 vwo of 4 havo, dan kun je die stof online vinden.

1 Basis

2 Lezen

3 Schrijven

4 Spreken, kijken en luisteren

5 Woordenschat

6 Argumenteren

7 Formuleren

Correct formuleren

8 Spelling

9 Praktijkopdrachten

10 Eindexamen

Naslag

Cursus 1

Basis

Buiten is de hele ochtend er al.

Griet Op de Beeck

Inhoud

In deze cursus vind je alle basiskennis die je nodig hebt om geschreven en gesproken teksten te begrijpen. Als je weet hoe teksten zijn opgebouwd, is het ook makkelijker om zelf goede teksten te produceren. Daarvoor moet je informatie kunnen verzamelen, beoordelen en verwerken.

10 Samenvatten

Je leert:

- samenvatten.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel *(4 vwo)*
  § 2 Inleiding en slot *(4 vwo)*
  § 3 Middenstuk *(4 vwo)*
  § 4 Alinea's en kernzinnen *(4 vwo)*
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden *(4 vwo)*
  § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*

Theorie

Stappenplan Samenvatting maken

Een samenvatting maak je in drie stappen:
1 de tekst verkennen;
2 de hoofdzaken vaststellen;
3 de samenvatting uitschrijven.

Stap 1: De tekst verkennen
- Kijk naar de titel.
- Lees de eerste alinea's.
- Bepaal het onderwerp.
- Lees de laatste alinea's.
- Bepaal de hoofdgedachte.

In de inleiding zegt de schrijver *waarover de tekst gaat*. Als de tekst een **informerende (onder)titel** heeft, is ook daaruit het onderwerp op te maken. In het slot geeft de schrijver vaak een *conclusie* en/of een *samenvatting*.

Stap 2: De hoofdzaken vaststellen
- Lees het middenstuk precies.
- Markeer van elke alinea de kernzin.
- Onderstreep de signaalwoorden.
- Bepaal de deelonderwerpen: welke alinea's vormen samen één deelonderwerp?
- Noteer van elk deelonderwerp de hoofdgedachte.

Alinea's en kernzinnen
Het middenstuk van een tekst bestaat uit alinea's. De belangrijkste informatie van een alinea staat in de **kernzin**. Die vind je vaak op een **voorkeursplaats**. Het is meestal de eerste en soms de tweede of de laatste zin van de alinea. Een enkele keer heeft een alinea geen kernzin: dan moet je die zelf formuleren. Soms kun je twee zinnen uit de alinea combineren, bijvoorbeeld een vraag en een antwoord.

Deelonderwerpen
Het middenstuk bevat meestal een paar deelonderwerpen van één of enkele alinea's. Soms worden deelonderwerpen aangekondigd door **structurerende zinnen**. De verbanden tussen de alinea's binnen zo'n deelonderwerp worden vaak aangegeven door signaalwoorden, bijvoorbeeld voor een opsommend, tegenstellend, chronologisch of oorzakelijk verband.

Als een deelonderwerp uit meerdere alinea's bestaat, kijk dan of je een van de aangestreepte kernzinnen kunt gebruiken als hoofdgedachte van het hele deelonderwerp. Als dat niet kan, ga dan na of er een andere zin is die de hoofdgedachte van het deelonderwerp weergeeft. Meestal staat zo'n zin op een voorkeursplaats: aan het begin of aan het eind van het deelonderwerp. Vind je zo'n zin niet, formuleer dan zelf de hoofdgedachte van het deelonderwerp, op basis van de kernzinnen van de verschillende alinea's.

Stap 3: De samenvatting uitschrijven
Wanneer je van de diverse alinea's en deelonderwerpen de belangrijkste zinnen onderstreept hebt, kortom, wanneer je de hoofdzaken van de tekst hebt vastgesteld, ga je de samenvatting uitschrijven in goedlopende zinnen. De tekst moet in ieder geval voor jezelf begrijpelijk zijn, maar soms ook voor anderen, bijvoorbeeld studiegenoten.

Let bij het schrijven van je samenvatting op het volgende:
- Noteer boven je samenvatting de titel, de schrijver en de bron.
- Blijf met je formuleringen zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke tekst.
- Formuleer zo kort mogelijk, maar wel in correcte, 'hele' zinnen. Maak er geen **telegramstijl** van. Dan lijkt het net of je krantenkoppen aan elkaar plakt.
  Schrijf niet:
  – *Doel onbemande wapensystemen: minder slachtoffers.*
  Maar:
  – *De invoering van onbemande wapensystemen heeft tot doel dat er minder slachtoffers vallen.*
- Vermijd het gebruik van het woord 'ik', omdat dan onduidelijk wordt wie met 'ik' bedoeld wordt: de schrijver van de samengevatte tekst of jijzelf.

Voorbeeld

Tekst 1

Robots kunnen onze oorlogsvoering juist humaner maken

(1) Robots die zich tegen de mens keren, robots die de wereld overnemen, het zijn scenario's waarover al decennia sciencefictionfilms worden gemaakt. In essentie verschillen blockbusters als *Terminator* en *The Matrix* weinig van het verhaal van de Golem die al in de vroege Talmoed opduikt. Rode draad is dat de mens wordt verslagen door iets wat hij zelf heeft gecreëerd, iets wat geen last geeft van een geweten. De angst daarvoor is dus al heel oud. De afgelopen weken kon je bijna gaan denken dat dit schrikbeeld werkelijkheid was geworden. Want precies dit soort Terminator-achtige scenario's werden in de media geschetst in artikelen over de toekomst van oorlogsvoering. 1

[deelonderwerp 1: gevaar van geautomatiseerd leger] 5
(2) Er woedt al langer een discussie over de risico's van automatisering in defensieorganisaties, en die beperkt zich niet tot het gevaar van hacken. Een deels geautomatiseerd leger zou volgens sommigen tot kille, onmenselijke beslissingen leiden.

[deelonderwerp 2: de Reaper]
(3) Het voorbeeld 4 bij uitstek dat hierbij keer op keer van stal wordt gehaald, is de Reaper, een drone die door de Verenigde Staten in uiteenlopende gebieden wordt ingezet. In de beeldvorming over de Reaper is de piloot van het vliegtuig de menselijke maat compleet uit het oog verloren, omdat hij het bestuurt vanuit een container, ver weg van het slagveld. Hij tuurt naar een monitor en drukt op een knop met alle gevolgen van dien, behalve voor hemzelf. Als zijn vrouw bij het avondeten vraagt: 'Hoe was het op het werk vandaag, schat?', dan zegt hij: 'saai' en aait zijn kinderen nog een keer over de bol. Zijn werk is een computerspel geworden, vrij van morele dilemma's.
(4) Dit klopt echter helemaal niet. Een Reaper is erop gebouwd om langdurig te hangen boven een gebied, bijvoorbeeld een dorp. Met behulp van sensoren registreert hij wie er allemaal in dat dorp komen, en welk verkeer erdoorheen rijdt. Het vliegtuig hangt daar om vijanden te traceren en eventueel uit te schakelen. Maar wat de Reaper ook registreert, het zijn altijd mensen die naar die beelden kijken en ze interpreteren. Het zijn vervolgens ook mensen die de beslissing nemen om bijvoorbeeld tot bombarderen over te gaan. Dan gaat het dus niet over één piloot. Want naast hem zit de zogeheten 'sensor operator', die de sensoren bestuurt en kan inzoomen en uitzoomen. Hij functioneert als beeldanalist, en het is zijn taak te bepalen of de persoon op zijn scherm een riek vasthoudt of een kalasjnikov.
(5) Ten onrechte wordt de Reaper vaak met emotionele afstandelijkheid en afstomping geassocieerd. Omdat de drone zo lang boven een dorp kan vliegen, kunnen de bemanningsleden in de container nauwgezet volgen wanneer bijvoorbeeld de school in het dorp uitgaat, en zien hoe ouders hun kinderen ophalen.

(6) Die bemanningsleden gaan 's avonds na hun dienst gewoon weer naar huis, terug naar hun eigen leven. Dat verschilt vaak niet zoveel van wat ze die dag op hun schermen hebben gezien. Juist daardoor is van afstomping geen sprake.

[deelonderwerp 3: voordeel onbemande systemen]
(7) Een belangrijk voordeel van onbemande systemen is dat meerdere mensen kunnen meekijken en meedenken. Dat kunnen juristen zijn die de juridische consequenties van een militaire beslissing kunnen afwegen, maar ook kenners van een bepaalde cultuur, die onbekende gebruiken kunnen duiden. Resultaat: beter getoetste en dus nauwkeuriger besluiten.
(8) Duidelijk is dat mens en machine uitstekend kunnen samenwerken. En het zou enorme militaire voordelen opleveren als we slimmer gebruik leren maken van de enorme hoeveelheden data die onbemande systemen kunnen opslaan. De camera van de Reaper bijvoorbeeld kan in een stad ter grootte van Den Haag alle auto's waarnemen. Omdat geen mens in staat is al die auto's op een beeldscherm te volgen, wordt er nu onderzoek gedaan naar algoritmes die dat wel kunnen. In de toekomst zouden we de computer dan een opdracht kunnen geven als: geef mij een melding als je een auto met een noodvaart op het Binnenhof ziet afgaan. Het systeem analyseert dan zelf de gegevens (snelheid, locatie, richting), trekt daaruit een conclusie, en pling! Een analist kan vervolgens beoordelen wat er aan de hand is: komt de koning onverwachts op bezoek of is dit een terrorist?

[deelonderwerp 4: autonome systemen]
(9) Dergelijke algoritmes worden nu al ingezet om militairen te helpen beslissingen te nemen. Maar wat nu als je ernstig bedreigd wordt en geen tijd hebt om alles en iedereen te raadplegen? Dan zou je een systeem willen dat zelf redeneert en razendsnel tot het juiste besluit overgaat.
(10) Een consequentie van de keuze voor autonome systemen is dat mensen van tevoren moeten bedenken hoe een wapen zich dient te gedragen. Bij een autonoom wapen spelen kwesties als: in welke situatie moet het ingrijpen, en op welke manier? Hoeveel is een mensenleven waard? Deze vragen hebben dan ook een sterk ethisch karakter.
(11) Over de antwoorden op deze vragen moeten we het met z'n allen eens worden, want Defensie is een uitvoerende organisatie, die alleen doet wat haar door de politiek wordt opgedragen. We moeten de totstandkoming van de regels voor autonome wapens niet alleen overlaten aan robotbouwers.

(12) Als het ons lukt over het gebruik van autonome en onbemande wapensystemen (1) een intelligente discussie te voeren, zonder fabels en horrorverhalen, kunnen deze systemen ons helpen te bereiken wat we met z'n allen zo graag willen: minder oorlogsslachtoffers. (2) Door vroegtijdig dreiging te

herkennen. Door scherper onderscheid te maken tussen verschillende groepen, maar ook te analyseren op gedrag, niet op uiterlijk, om zo burgers beter te kunnen beschermen. Door wapens zo precies mogelijk, in te zetten met zo min mogelijk *collateral damage*. We hebben nu een kans om democratisch te bepalen wat onze toekomstige manier van oorlog voeren gaat worden. Die moeten we niet laten voorbijgaan door ons te verliezen in sciencefictionscenario's. Als het gaat om het sparen van levens, kunnen we alle hulp gebruiken. Ook die van robots.
Naar: Sietse Bruggeling, de Volkskrant, 9 september 2017

Stap 1:
Uit titel, inleiding en slot zijn onderwerp en hoofdgedachte op te maken.

1. Onderwerp: oorlogsvoering met autonome en onbemande wapensystemen.
2. Hoofdgedachte: Als het ons lukt over het gebruik van autonome en onbemande wapensystemen een intelligente discussie te voeren, zonder fabels en horrorverhalen, kunnen deze systemen ons helpen te bereiken wat we met z'n allen zo graag willen: minder oorlogsslachtoffers.

Stap 2:

3. De kernzinnen van het middenstuk zijn gemarkeerd. NB Bij alinea 7 zijn twee zinnen gemarkeerd; die vormen samen de kern.
4. De signalen zijn onderstreept.
5. De deelonderwerpen zijn aangegeven boven de alinea's die het deelonderwerp vormen.

Stap 3:

6 Van de deelonderwerpen 1 en 4 zijn de kernzinnen uit de tekst overgenomen.

7 Voor het (lange) deelonderwerp 2 over het voorbeeld de Reaper zijn kernzinnen geformuleerd.

8 Voor deelonderwerp 3 zijn twee zinnen uit alinea 7 in één zin verwerkt.

9 De hoofdgedachte is bijna letterlijk uit de tekst overgenomen. Er zijn vier woorden weggelaten.

Robots kunnen onze oorlogsvoering juist humaner maken

Sietse Bruggeling, de Volkskrant, 9 september 2017

Een deels geautomatiseerd leger zou volgens sommigen tot kille, onmenselijke beslissingen leiden. 6
In de beeldvorming over drones worden deze ten onrechte met emotionele afstandelijkheid en afstomping geassocieerd. De bemanningsleden van drones herkennen namelijk veel van wat ze zien uit hun eigen leven. 7
Een belangrijk voordeel van onbemande systemen is dat meerdere mensen kunnen meekijken en meedenken en dat leidt tot betere besluiten. 8
Een consequentie van de keuze voor autonome systemen is dat mensen van tevoren moeten bedenken hoe een wapen zich dient te gedragen. 6
Als het ons lukt daarover een intelligente discussie te voeren, kunnen autonome en onbemande systemen ons helpen te bereiken wat we met z'n allen zo graag willen: minder oorlogsslachtoffers. 9
(113 woorden)

Opdracht **1**

Je krijgt van je docent één of meer teksten waarvan je een samenvatting moet maken. Het maximale aantal woorden dat je voor de samenvatting mag gebruiken, staat boven de tekst.

Ik kan/weet:

- ☐ het stappenplan volgen bij het maken van een samenvatting.
- ☐ onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten. 3F
- ☐ een tekst beknopt samenvatten voor anderen. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

11 Schematiseren

Je leert:

- een leerschema van een tekst maken.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel *(4 vwo)*
  § 2 Inleiding en slot *(4 vwo)*
  § 3 Middenstuk *(4 vwo)*
  § 4 Alinea's en kernzinnen *(4 vwo)*
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden *(4 vwo)*
  § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
  § 10 Samenvatten *(4 vwo)*

Theorie

Stappenplan Leerschema

Een **leerschema** maak je meestal voor jezelf om een tekst die je moet leren voor een toets of tentamen, beter te begrijpen én te onthouden. Een schema is beduidend korter dan een samenvatting, omdat je kunt schrijven in telegramstijl en gebruik kunt maken van pijlen, getallen, verschillende kleuren enz.

Een (leer)schema maak je in vier stappen: *1 De tekst verkennen*, *2 De hoofdzaken vaststellen*, *3 Het schema maken*, *4 Het schema controleren*.

Stap 1: De tekst verkennen
- Kijk naar de titel (en de ondertitel).
- Lees de eerste alinea's.
- Bepaal het onderwerp.
- Lees de laatste alinea's.
- Bepaal de hoofdgedachte.

Studieteksten hebben niet altijd de opbouw inleiding-middenstuk-slot. Als er geen inleiding is, lees dan wel de eerste alinea('s). Vaak wordt daar duidelijk gemaakt wat het onderwerp van de tekst is. Studieteksten leggen vaak een bepaald verschijnsel uit en hebben daardoor niet altijd één hoofdgedachte.

Stap 2: De hoofdzaken vaststellen
- Lees de tekst precies.
- Onderstreep of markeer van elke alinea de belangrijkste zinnen of zinsgedeelten.
- Markeer belangrijke woorden (vaak anders, opvallend gedrukt).
- Markeer de signaalwoorden die de verbanden in de tekst aangeven.
- Bepaal de deelonderwerpen. Let op de eventuele tussenkopjes.

Stap 3: Het schema maken
- Noteer van elk deelonderwerp zo kort mogelijk de belangrijkste informatie. Je hoeft geen volledige zinnen te gebruiken; het mag in steekwoorden. → ***zie Schrijven p. 75 (4 vwo)***
- Maak de structuur van de leerstof duidelijk met behulp van de signaalwoorden uit de tekst die de verbanden aangeven. Gebruik:
  – tijdbalken (bij chronologische verbanden);
  – pijlen: → (bij oorzakelijke verbanden);
  – tweezijdige pijlen: ↔ (bij tegenstellingen);
  – dots en/of getallen (bij opsommingen);
  – plustekens: + (voor voordelen); mintekens: - (voor nadelen);
  – isgelijktekens: = (voor 'is hetzelfde'); ongelijktekens: ≠ (voor 'is niet hetzelfde');
  – kleuren.

Stap 4: Het schema controleren
Als je je schema gemaakt hebt, moet je dat nog wel controleren. Dat doe je door toetsvragen te bedenken over de tekst die je moet leren en vervolgens te kijken of jouw leerschema de antwoorden op die vragen bevat.
Als je bepaalde vragen niet kunt beantwoorden aan de hand van je schema, vul het schema dan aan met de noodzakelijke informatie.

Voorbeeld

Schooltaal of thuistaal: wat leren jonge kinderen thuis?

(1) Veel Nederlandse ouders leren hun kind Nederlands. Die taal wordt ook op school gebruikt. Toch gaat het ene kind naar het vwo en het andere naar het vmbo, ook al zijn ze even intelligent. Dat komt doordat er verschillen zijn in de taal die kinderen thuis leren. 1
(2) In Nederland zijn alle onderwijsniveaus toegankelijk voor iedereen. Als je goed kunt leren, dan kun je naar havo of vwo en daarna naar het hbo of de universiteit, of je ouders nu achter de lopende band staan in een fabriek of directeur zijn van diezelfde fabriek. Toch kunnen veel kinderen met laagopgeleide ouders – ouders die maximaal een vbo-opleiding hebben afgerond – niet zo goed meekomen op school. 1 2 Die kinderen hebben thuis wel Nederlands geleerd, maar hebben desondanks een taalachterstand. 3 1 Ze kunnen prima over koetjes en kalfjes praten, maar met een gesprek over bijvoorbeeld biologie of geschiedenis hebben ze veel meer moeite.

Schooltaal en thuistaal 5
(3) De taal die je thuis met je vrienden of je ouders gebruikt om over alledaagse dingen te praten, noemen we wel thuistaal. De taal van de school heet ook wel schooltaal. Dit is vooral geschreven taal, maar je gebruikt het ook tijdens de les op school. Schooltaal verschilt op een aantal punten van thuistaal. De woorden die mensen in schooltaal gebruiken, zijn bijvoorbeeld vaak moeilijker dan die in thuistaal. Bovendien 4 hebben woorden in schooltaal vaak een specifieke betekenis. Zo is een cel in alledaagse taal een ruimte in een gevangenis, terwijl het in de biologie juist een deeltje is van het menselijk lichaam. Ook zinnen zijn in schooltaal vaak moeilijker en langer dan in thuistaal. Een ander belangrijk verschil is dat mensen in schooltaal **vaak praten over lastiger onde**rwerpen dan in thuistaal. Bovendien is het onderwerp meestal niet direct zichtbaar. **Zo'n gesprek** is daarom moeilijker dan een gesprek in de thuistaal.

Taalaanbod thuis
(4) Zoals gezegd leren veel Nederlandse kinderen thuis al Nederlands, vooral van hun ouders. Om kinderen daarbij te helpen, passen ouders hun taalgebruik aan het niveau van het kind aan. Niet alle ouders doen dat evenveel en op dezelfde manier. Sommige ouders gebruiken korte zinnetjes en makkelijke woorden als ze tegen hun kind praten. Zij praten ook vooral over het hier en nu. Andere ouders doen dat juist niet. Zij praten met hun kind over dingen die langer geleden zijn gebeurd, zoals toen ze naar de dierentuin zijn geweest. Of ze redeneren samen met hun kind over hoe dingen werken. Dit zijn allemaal kenmerken van schooltaal en vaardigheden die kinderen op school nodig hebben. Niet duidelijk is of die ouders altijd kenmerken van schooltaal gebruiken in hun taalaanbod. Het is mogelijk dat ze dat bijvoorbeeld alleen doen tijdens het voorlezen van prentenboekjes.
(5) Wetenschappers denken dat vooral kinderen met hoger opgeleide ouders thuis al kennis maken met schooltaal. Op school kunnen die zich dan meteen richten op de inhoud van de lessen. Ze denken dat kinderen met laagopgeleide ouders dat vaak nog niet kunnen. Die kinderen moeten op school dan eerst de schooltaal leren voor ze de inhoud van de lessen kunnen begrijpen. Dat kost hun al zo veel moeite dat ze niet genoeg leren van de lessen zelf.

Taalaanbod in vier Nederlandse gezinnen
(6) In een onderzoek is gekeken naar de vraag of er inderdaad verschillen zijn tussen moeders in de manier waarop en de mate waarin ze kenmerken van schooltaal gebruiken. Daarvoor is onderzoek gedaan bij vier Nederlandse gezinnen met een kind dat net of bijna drie jaar oud was. Bij die gezinnen zijn er video-opnames gemaakt van moeders terwijl ze met hun kind praatten. In twee gezinnen hadden de moeders een laag opleidingsniveau, in de andere twee een hoger opleidingsniveau.
(7) Verder 4 is onderzocht of moeders bij bepaalde activiteiten meer kenmerken van schooltaal gebruiken dan bij andere activiteiten. Daarom zijn er opnames gemaakt bij zes verschillende activiteiten, zoals samen tafeldekken en daarna eten, het maken van figuurtjes met blokken en het praten over een praatplaat, een plaat waarop allerlei dingen te zien zijn. De opdrachten waren verspreid over twee verschillende dagen, zodat het niet te vermoeiend was voor de kinderen. De opnames bij de verschillende gezinnen duurden in totaal gemiddeld 49 minuten.
(8) Alles wat de moeders en de kinderen zeiden bij de activiteiten is uitgeschreven. Taalkundigen noemen dat transcriberen. Ook alle versprekingen en foutjes worden daarbij precies opgeschreven.

Resultaten en conclusie
(9) Alle moeders gebruikten soms kenmerken van schooltaal in hun taalaanbod. De hoogopgeleide moeders deden dat wel meer dan de laagopgeleide moeders. Ze gebruikten langere zinnen en meer verschillende woorden. En ze praatten vooral ook meer over het waarom van dingen. In het onderzoek wordt het volgende voorbeeld genoemd: twee moeders praten met hun kinderen over een praatplaat waarop een kraam van een groenteman en een omgevallen kist met appels te zien is. De eerste moeder liet haar kind nadenken waarom dat gebeurde en legde dat zelf uit. De tweede moeder liet haar kind alleen zeggen dat de kist omviel en ging toen verder met het opnoemen van allerlei soorten fruit.
(10) Kinderen met hoogopgeleide moeders maken dus ❹ thuis al meer kennis met schooltaal en met meer verschillende kenmerken daarvan dan kinderen met laagopgeleide moeders. Toch gebruiken ook laagopgeleide moeders soms kenmerken van schooltaal in hun taalaanbod. Alle moeders deden dat vooral als zij samen met hun kind praatten over een praatplaat. Samen praten over zo'n praatplaat is voor kinderen dus een goede voorbereiding op de vaardigheden en de taal die ze op school nodig hebben. Althans, als ze niet alleen benoemen wat ze zien, maar ook nadenken over waarom dingen op de plaat gebeuren. Daarbij hebben ze dan wel hulp nodig van hun moeder, die er al meer ervaring mee heeft.
(11) Het zou daarom goed zijn om moeders, en dan vooral laagopgeleide moeders, te stimuleren samen met hun kind te praten over praatplaten, zodat het kind de schooltaal leert. ❷ Daarop moeten dan veel verschillende dingen te zien zijn. Zo is er voor elk kind wel iets leuks en is er steeds iets nieuws om over te praten.
Naar: Geke Hootsen, nemokennislink.nl, op 19 januari 2018

Stap 1:
Uit titel, inleiding en slot zijn onderwerp en hoofdgedachte op te maken.

❶ Onderwerp: niet meekomen op school door taalachterstand (als gevolg van verschillen tussen schooltaal en thuistaal)

❷ Hoofdgedachte: Omdat kinderen van laagopgeleide ouders door hun taalachterstand niet zo goed meekomen op school, zou het goed zijn juist laagopgeleide moeders te stimuleren met hun kind over praatplaten te praten, zodat het kind de schooltaal leert.

Stap 2:

❸ De belangrijke zinnen en zinsgedeelten zijn gemarkeerd.

❹ De signalen zijn onderstreept.

❺ De deelonderwerpen worden aangegeven door de tussenkopjes in de tekst.

Stap 3:
Schooltaal of thuistaal: wat leren jonge kinderen thuis?
Kinderen van laagopgeleide ouders: alleen thuistaal geleerd → taalachterstand → niet meekomen op school
Verschillen thuistaal ↔ schooltaal:
- moeilijkere woorden
- woorden specifieke betekenis (bijv. cel)
- zinnen langer/moeilijker
- lastigere onderwerpen
- onderwerp vaak niet zichtbaar

} → gesprek in schooltaal is moeilijker

Bij het leren van taal: ouders passen zich aan het niveau van kinderen aan op twee manieren:
1 - korte zinnetjes, makkelijke woorden
  - over hier en nu
2 - over dingen van langer geleden
  - over hoe dingen werken

} kenmerken van schooltaal!

Hoogopgeleide ouders: kind kent de schooltaal → kan zich op school meteen richten op de inhoud van de lessen

Laagopgeleide ouders: kind moet eerst schooltaal leren en dan pas de inhoud van de lessen

Advies: laagopgeleide moeders stimuleren: samen met hun kind praten over het waarom van de dingen die op praatplaten te zien zijn.

Stap 4:

Voorbeelden van toetsvragen:
- *Hoe komt het dat kinderen van laagopgeleide ouders op school een taalachterstand hebben?*
- *Waarom is een gesprek in schooltaal moeilijker dan een gesprek in thuistaal?*
- *Op welke manieren kunnen ouders zich aanpassen aan het taalniveau van hun kinderen?*
- *Welke manier is beter en waarom?*

Opdracht
1

Je krijgt van je docent een tekst om daarvan een leerschema te maken of je downloadt die op *Nieuw Nederlands online*.

Opdracht
2

1 Formuleer aan de hand van de tekst vijf toetsvragen.
2 Wissel je vragen uit met die van een klasgenoot. Kun je de vragen beantwoorden met behulp van je leerschema? Zo nee, vul dan je leerschema aan.
3 Je krijgt van je docent een blaadje met toetsvragen bij de tekst. Welke verschillen zijn er tussen deze toetsvragen en jouw vragen?
4 Controleer of je de vragen van je docent kunt beantwoorden met behulp van je schema. Zo nee, vul dan je schema aan.

Ik kan/weet:
- ☐ een leerschema van een tekst maken.
- ☐ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. herkennen en begrijpen. 3F
- ☐ onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

ZO

DAT WAREN
DE REGELS

DAN GAAN WE
NU OVER NAAR
DE REALITEIT

Loesje

Postbus 1045 6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Lezen

En's avonds op het stille strand, dan is er weer iets aan de hand

Boudewijn de Groot & Lennaert Nijgh

Inhoud

Als lezer neem je kennis van de boodschap die een schrijver wil overbrengen. Naarmate je leesvaardigheid en tekstinzicht toenemen, begrijp je de boodschap van de schrijver beter en sneller. Een goede lezer studeert ook makkelijker. Er is dus alle reden om aandacht te besteden aan lezen.

5 Mengvormen

Je leert:

- mengvormen van teksten herkennen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  - § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel *(4 vwo)*
  - § 2 Inleiding en slot *(4 vwo)*
  - § 3 Middenstuk *(4 vwo)*
  - § 4 Alinea's en kernzinnen *(4 vwo)*
  - § 5 Signaalwoorden en functiewoorden *(4 vwo)*
  - § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
- Cursus 2 Lezen
  - § 1 Tekstsoorten *(4 vwo)*
  - § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing *(4 vwo)*
  - § 4 Stappenplan Tekstanalyse *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren
  - § 1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen *(4 vwo)*
  - § 2 Argumentatiestructuren *(4 vwo)*

Theorie

Mengvormen

Niet elke tekst kun je benoemen als een uiteenzetting, een betoog of een beschouwing. Er bestaan ook **mengvormen** van tekstsoorten. Daarbij heeft de schrijver meer dan één doel met zijn tekst.

Bij een mengvorm van tekstdoelen gaat het meestal om een combinatie van:
- informeren en overtuigen;
- overtuigen en activeren;
- opiniëren en overtuigen;
- activeren en opiniëren.

Qua tekstsoort gaat het dan om een combinatie van:
- een uiteenzetting en een betoog;
- een betoog en een activerende tekst;
- een beschouwing en een betoog;
- een activerende tekst en een beschouwing.

Op het examen komen weleens andere combinaties voor. Ook worden in examenvragen soms andere termen gehanteerd, zoals 'aangeven dat' of 'laten nadenken' in plaats van *informeren* en *opiniëren* en 'analyse' of 'oproep' in plaats van *uiteenzetting* of *activerende tekst*.

Verder kan het voorkomen dat een auteur twee tekstdoelen combineert, bijvoorbeeld *overtuigen* en *informeren*, waarvan er één (bijvoorbeeld *overtuigen*) overheerst. In dit geval is dan sprake van *een betogende tekst met uiteenzettende elementen*.
Een voorbeeld van zo'n tekst is een artikel waarin de schrijver zijn lezers wil overtuigen van het standpunt dat 'kleine' talen (als het Pools en Italiaans) in de Europese Unie geen officiële functie meer moeten vervullen en we alleen nog maar moeten communiceren in het Frans, Duits en Engels. Daarvoor is het nodig dat hij veel uitleg geeft over de praktische gevolgen van zo'n taalovergang en van de voordelen die zo'n verandering oplevert. De meeste lezers weten daar immers niet genoeg van.

Zo bepaal je met welke mengvorm van tekstdoelen of -soorten je te maken hebt

1 Stel vast welke tekstdoelen of -soorten je herkent. Streep eventueel weg welke je helemaal niet herkent.
Wil een schrijver je …
– vermaken: dan is het doel amuseren;
– iets uitleggen: dan is het doel uiteenzetten/informeren;
– over iets laten nadenken: dan is het doel beschouwen/opiniëren;
– zijn eigen mening laten overnemen: dan is het doel betogen/overtuigen;
– aanzetten om iets te gaan doen: dan is het doel activeren.

2 Controleer of je vastgestelde tekstdoelen of -soorten correct zijn door er hoofdgedachtes bij te formuleren, die in overeenstemming zijn met de tekst.
Er is immers een verband tussen hoofdgedachte, tekstdoel en tekstsoort:
– Bij een uiteenzetting is de hoofdgedachte vaak een constatering.
– Een betoog heeft als hoofdgedachte altijd een mening (standpunt).
– Bij een beschouwing is de hoofdgedachte meestal dat er over het onderwerp meer oplossingen/antwoorden/meningen enz. (mogelijk) zijn.
– Een activerende tekst heeft als hoofdgedachte dat *de lezer* iets moet gaan doen of ergens mee moet ophouden.

Zo bepaal je welk tekstdoel / welke tekstsoort overheerst

Bij een combinatie van twee tekstdoelen waarvan er één overheerst, volg je een iets andere aanpak:

1 Stel het hoofddoel vast (en daarmee de hoofdtekstsoort): dat vind je vaak in het tweede deel van de tekst. Vraag je af wat de schrijver bij jou als lezer *vooral* wil bereiken: vermaken, iets uitleggen, over iets laten nadenken, zijn eigen mening laten overnemen of aanzetten om iets te gaan doen.

2 Kijk naar de hoofdgedachte van de tekst en controleer of je vastgestelde hoofddoel daarbij past.

3 Stel vast welke middelen (elementen) de schrijver gebruikt om zijn hoofdgedachte te ondersteunen of toe te lichten. Let vooral op de functies van tekstgedeelten:
– Veel uitleg of toelichtingen zijn een aanwijzing voor uiteenzetten/informeren.
– Argumenten of bewijzen duiden meestal op betogen/overtuigen.
– Verschillende meningen, oplossingen, kanttekeningen of nuanceringen betekenen vaak dat de tekst een beschouwend/opiniërend karakter heeft.
– Aansporingen aan de lezer wijzen vaak op activeren.

Opdracht
1

1 Analyseer tekst 1 volgens het *Stappenplan Tekstanalyse*.

Beantwoord nu de vragen.

2 Tekst 1 is een recensie. Waaraan zie je dat?

3 Noteer op basis van alinea 3 wat er in het blokjesschema bij a, b, c en d moet worden ingevuld.

a

↑ ↑

b c

↑

d

4 'Overigens had Fry wel mogen vermelden dat een degelijke schoolopleiding eeuwenlang op de schouders van Griekse (en Romeinse) dichters, geschiedschrijvers en filosofen leunde.' (al. 4)
Wat is de functie van deze zin ten opzichte van alinea 3?
- A conclusie
- B gevolg
- C kanttekening
- D toepassing

5 'Fry's voorkeur voor eenvoudige taal en ongekuiste inhoud heeft nog een andere, eveneens begrijpelijke reden.' (al. 8) Wat is de eerste reden?

6 Wat is de tweede reden? (zie vraag 5)

7 Citeer vier zinnen waaruit blijkt dat de recensent *Mythos* een goed boek vindt.

8 Met welke zin wordt het doel van de tekst het best omschreven?
De tekst heeft als doel
- A de lezer ervan te overtuigen dat Griekse goden net mensen zijn en de lezer zich een mening te laten vormen over het belang van klassieke verhalen.
- B de lezer te activeren om het boek *Mythos* van Stephen Fry te lezen en de lezer te informeren over de overzichtelijkheid en de humor in het boek.
- C de lezer te informeren over het boek *Mythos* van Stephen Fry en de lezer ervan te overtuigen dat het erg prettig is om het boek te lezen.
- D de lezer te laten nadenken over het belang van goden en mythen en de lezer erover te informeren dat het boek *Mythos* van Stephen Fry verschenen is.

Tekst 1

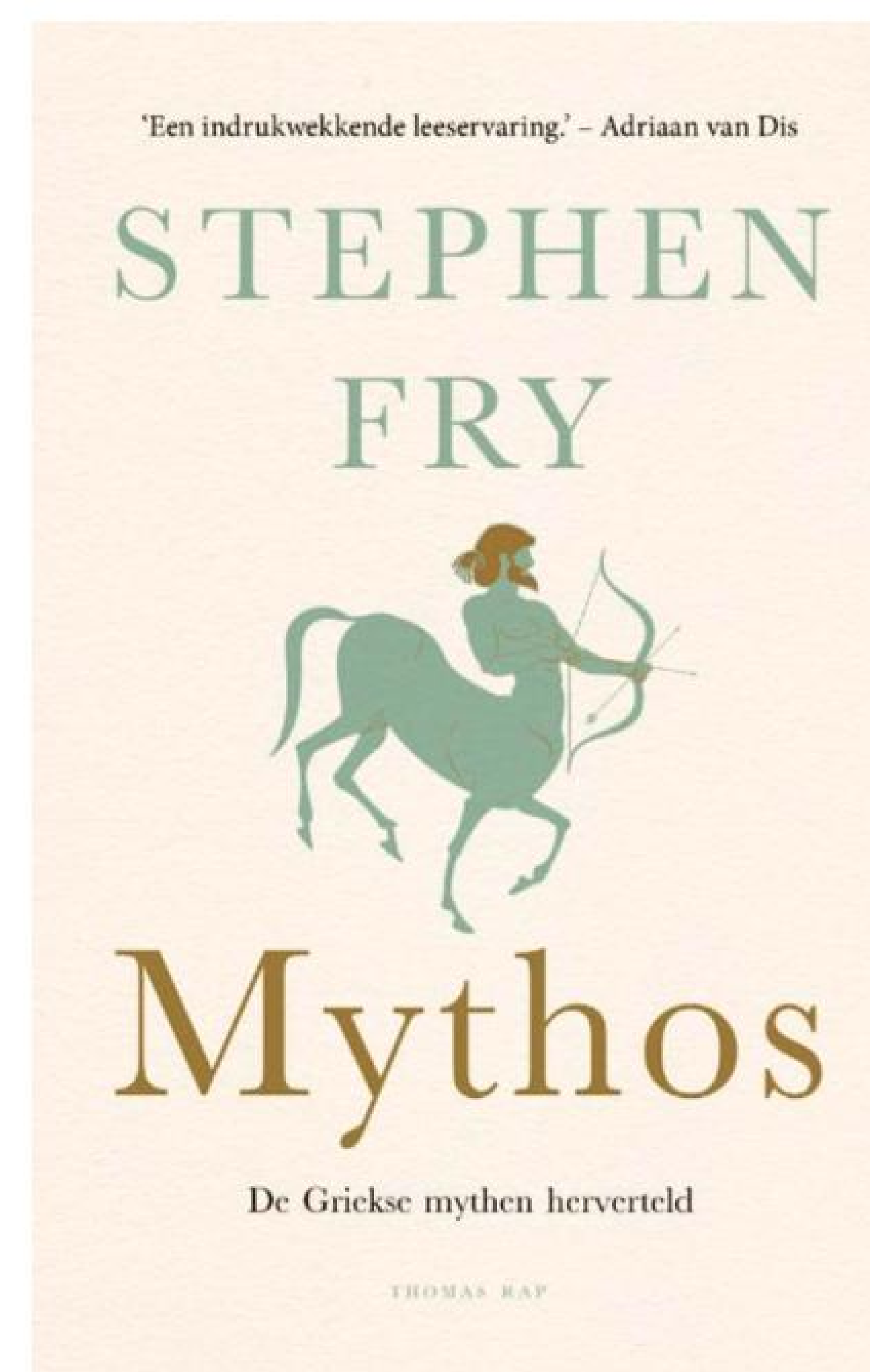
Bij Zeus, wat een goddelijk boek: een pageturner over de Griekse mythen

★★★★☆

(1) 'Griekse mythen zijn verslavend, amusant, toegankelijk en verbazingwekkend menselijk', aldus Stephen Fry (1957) in het voorwoord van *Mythos*. Een boude aanhef van zijn vuistdikke voorstelling van het universum van de oppergod Zeus, diens voorouders, familie, nageslacht en schepsels. Is het immers geen titanenwerk om in de maalstroom van goden en godinnen, halfgoden, nimfen, saters, centauren, faunen, reuzen, monsters, waterdraken, helden en stervelingen het hoofd boven water te houden?

(2) Zeker, Zeus is geen onbekende. Pandora, Prometheus, Narcissus, Tantalus en Sisyphus zijn evenmin vreemden. En wellicht klinken de lotgevallen van Midas, Eros en Echo eveneens vertrouwd in de oren. Maar als iemand in staat is om de verbijsterend complexe wereld van de Griekse goden en hun nu eens doldriftige en dan weer doordachte dadendrang op aansprekende manier in beeld te brengen, is het de onvermoeibare komiek, schrijver, acteur, activist, presentator en *allround good egg* en knuffelbeer Stephen Fry. Steeds weer opnieuw drukt hij de lezers op het hart dat iedereen door Griekse mythen kan worden betoverd. We moeten ze immers louter lezen als verhalen. De kern van die verhalen? 'Het misleidende, ambigue en duizelingwekkende (en onoplosbare) raadsel van geweld, hartstocht, poëzie en symboliek.' Daarmee is meteen een directe link met het menselijk lot blootgelegd.

(3) Fry is ervan overtuigd dat de Griekse mythologie uniek is. Ten eerste waren de Grieken de eersten die hun goden, monsters en helden tot een complete literatuur hebben verwerkt. Ten tweede is deze door dichters in verhalen gevangen mythologie tot vandaag in blakende gezondheid gebleven. Zo bulkt onze taal van soortnamen en begrippen die door die mythen zijn bezwangerd. Enthousiasme? Het Griekse woord voor wanneer je door een god bezeten wordt. Een hermetisch gesloten

blik sperziebonen? De god Hermes Trismegistos, de Griekse naam voor de Egyptische maangod Thot, is verantwoordelijk. Chloor en chlorofyl verwijzen naar Chloris, nimf van het groen en nieuwe groei. Hyacint, krokus, anemoon en narcis? Ze ontlenen allemaal hun betekenis aan Griekse bronnen.

(4) Overigens had Fry wel mogen vermelden dat een degelijke

schoolopleiding eeuwenlang op de schouders van Griekse (en Romeinse) dichters, geschiedschrijvers en filosofen leunde. Dat verklaart uiteraard waarom bijvoorbeeld Noordse of Hebreeuwse mythen minder kans kregen om onze woordvoorraad aan te vullen.

(5) Griekse mythen zijn soms ook te beschouwen als verhalen die 'verklaren hoe het komt dat de dingen zijn zoals ze zijn'. Waarom weeft een spin een web? Hoe komt het dat de bij een angel heeft? Waarom is de stad Athene naar de godin Athene genoemd? Hoe ontstonden de jaargetijden? Waarom heeft de mannetjesvink rode borstveren? Hoe zijn de Sahara en de poolstreken ontstaan? Waarom kreeg een laureaat een lauwerkrans? Hoe komt het dat mensen en dolfijnen zo goed met elkaar overweg kunnen? Ook dit soort verhalen tuimelen om de haverklap uit de bladzijden.

(6) Wie bang is dat hij zijn weg in het labyrint van oorzaken en gevolgen verliest, hoeft zich geen zorgen te maken. Fry pakt alles systematisch aan: eerst beschrijft hij de vormeloze Chaos, vervolgens schetst hij de orde der oergoden, dan verklaart hij hoe de Tijd en de Vorm uit de Gedachte werden geboren, daarna legt hij uit waarom Zeus na een reeks oorlogen tussen de goden de teugels in handen kreeg, en ten slotte licht hij toe hoe de oppergod aan Prometheus de opdracht gaf om een sterveling uit klei te boetseren. Eerst alleen de man. Pas jaren later zou Zeus Hephaistos, de god van het vuur, verordenen om de vrouw leven in te blazen. Vanaf toen lag het voor de hand dat de goden zich met stervelingen zouden bemoeien en dat stervelingen de goden niet alleen zouden uitdagen, maar zich uiteindelijk ook van 'hun tirannieke greep op het leven en de beschaving van de mens' zouden willen bevrijden.

(7) Fry is er zich terdege van bewust dat een keurige classificatie niet volstaat om stokoude mythen weer een gezonde blos op de wangen te toveren. Daarom strooit hij, waar hij maar kan, geestigheden in het rond. Van een doorgewinterde humorist verwacht je natuurlijk niets anders. Die vormeloze Chaos? 'De slaapkamer van een puber, zeg maar, maar dan nog erger.' Verder boetseert hij de ontmoetingen tussen goden, halfgoden en mensen tot kleine toneelstukjes vol gladde en versimpelde dialogen. Gelukkig schuwt hij daarbij alle preutsheid. Een bewuste keuze overigens. Schrijvers in de 19e eeuw hadden immers 'de schroomvallige neiging om de erotische en gewelddadige taferelen die zo'n essentieel bestanddeel zijn van de wereld der Griekse mythen te omzeilen of te kuisen.'

(8) Fry's voorkeur voor eenvoudige taal en ongekuiste inhoud heeft nog een andere, eveneens begrijpelijke reden. In zijn voorwoord schrijft hij dat er 'helemaal niets academisch of intellectueels (is) aan de Griekse mythologie'. Daarom gaat hij ervan uit dat een banaal babbeltje hier of een gezellig kletspraatje daar de beste manier is om de lezers dichter op de huid van al die vreemde wezens en rare stervelingen te doen kruipen.

(9) De gevolgen van deze strategie? Enerzijds onderstreept hij nogmaals dat de Griekse mythologische figuren alleen door mensen en voor mensen hun gestalte hebben gekregen. Anderzijds riskeert hij de mythen hun verheven, zeg maar goddelijke aura te ontnemen. Maar dat mag geen verwondering baren. Fry is een overtuigd atheïst.

(10) *Mythos* houdt je van begin tot eind aan je stoel gekluisterd. Zelfs de met weetjes volgestouwde noten onderaan bijna elke bladzijde en de schelms pedante opmerkingen van 'Fry de schoolmeester' verhogen het leesplezier. Fry's cruciaalste conclusie van de Griekse mythen ten slotte is dat ze de mens een spiegel voorhouden. Net als de goden is ook de mens 'krijgshaftig maar creatief, wijs maar woest, liefhebbend maar jaloers, teder maar bruut, gevoelig maar wraakzuchtig.'

Naar: Joseph Pearce, De Morgen, 20 maart 2018

Stephen Fry, Mythos, Thomas Rap, 422 p., 24,99 euro. Vertaald door Henny Corver, Ineke van den Elskamp, Pon Ruiter en Frits van der Waa.

Opdracht
2

1 Analyseer tekst 2 volgens het *Stappenplan Tekstanalyse*.

Beantwoord nu de vragen.

2 'Want daar houden we van: onze morele intuïtie ruim baan geven.' (al. 1) Wat bedoelt de auteur met 'morele intuïtie'?

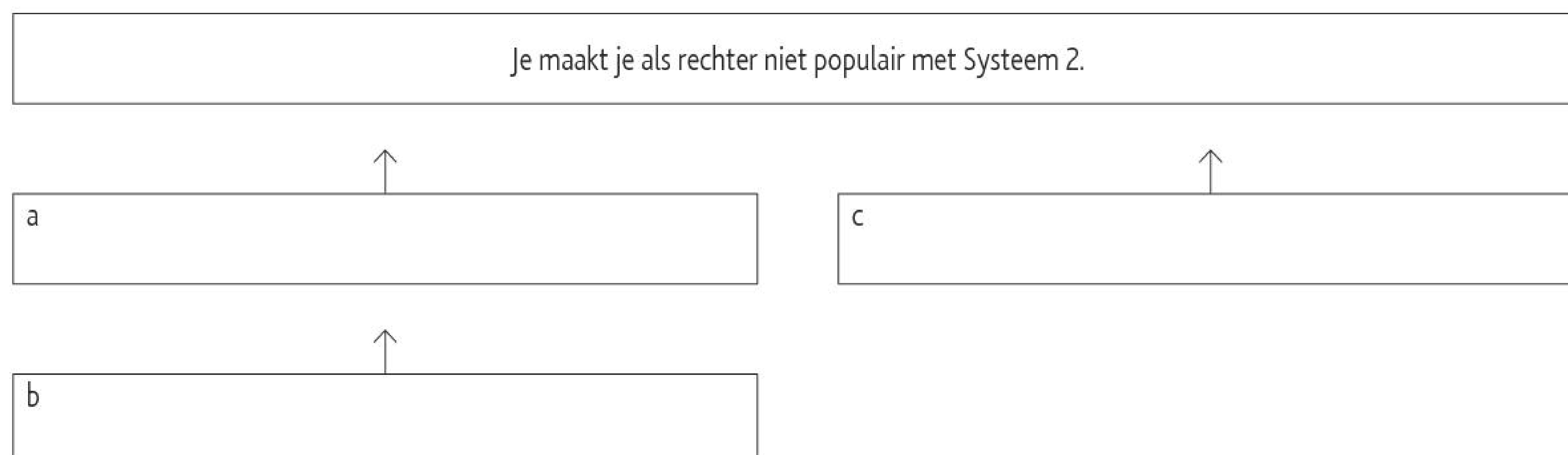
3 De inleiding van een tekst kan verschillende functies hebben, zoals:
- ○ A de aanleiding noemen voor het schrijven van de tekst
- ○ B de structuur van de tekst aanduiden
- ○ C een verschijnsel constateren waarop in de tekst ingegaan wordt
- ○ D een vraag stellen die in de tekst beantwoord wordt

Welke van bovenstaande functies heeft de inleiding van tekst 2 vooral?

4 Wat is de strekking van alinea 4?

5 Een schrijver kan gebruikmaken van stijlmiddelen om zijn mening overtuigender weer te geven. Citeer uit alinea 6 een zinsgedeelte of een zin waaruit ironie blijkt.

6 ‘Een eigenaardigheid van onze intuïtie is haar moreel egocentrisme.’ (al. 7) Leg op basis van informatie in de rest van de alinea uit wat ‘moreel egocentrisme’ is.
7 ‘Psychologen noemen dat Systeem 1.’ (al. 8) Wat is Systeem 1?
8 ‘Die onnatuurlijke vorm van denken heet Systeem 2.’ (al. 11) Waarom gebruikt de auteur het woord ‘onnatuurlijk’?
9 Bedenk zelf een zinnetje dat je op twee manieren kunt aanvullen: op de manier van Systeem 1 en op de manier van Systeem 2.
10 Noteer op basis van alinea 11 wat er in het blokjesschema bij a, b en c moet worden ingevuld.

11 Noteer op basis van alinea 14 wat er in het blokjesschema bij a, b en c moet worden ingevuld.

12 Geef op basis van alinea 15 tot en met 18 een onderbouwing van het standpunt dat er meer geld moet komen voor politie en justitie.
13 Met welke zin wordt het doel van de tekst het best omschreven?
De tekst heeft als doel
- ○ A de lezer ervan te overtuigen dat er voor politie en justitie meer geld en tijd moet vrijkomen om weloverwogen beslissingen te kunnen nemen en de lezer te informeren over het verschil tussen Systeem 1 en Systeem 2.
- ○ B de lezer te activeren om op partijen te stemmen die de rechtsstaat een warm hart toedragen en de lezer te informeren over het functioneren van onze intuïtie.
- ○ C de lezer te informeren over het morele egocentrisme van onze intuïtie en de lezer zich een mening te laten vormen over de verschillende manieren van denken in de rechtspraak.
- ○ D de lezer te laten nadenken over hoon en verontwaardiging als producten van morele intuïtie en de lezer erover te informeren dat de vele reorganisaties onze rechtspraak geen goed doen.

Tekst 2

Waarom het een slecht idee is om op je gevoel af te gaan

(1) We twitteren, facebooken en reaguren wat af. Dan doen we vooral één ding: anderen de maat nemen. We hebben minder dan 1 seconde en 140 tekens nodig om de een aardig en de ander een schurk te vinden. Want daar houden we van: onze morele intuïtie ruim baan geven.

(2) Het valt goed te observeren in de reaguursels bij opmerkelijke krantenkoppen. Zo meldde een groot landelijk dagblad onlangs dat het stoffelijk overschot van een in Turkije vermiste Nederlander was gevonden. De man had er een paar dagen gekampeerd met twee anderen, maar daarna was hij spoorloos verdwenen. Meer informatie was er niet. Toch ontlokte het korte bericht binnen 12 uur duizenden reacties. 'Vreselijk voor de nabestaanden. Die andere twee zullen er vast wel mee te maken hebben.' Andere reactie: 'Ik hoop dat die twee levenslang in Turkije in de gevangenis gaan.'

(3) Zo functioneert onze intuïtie: met minimale informatie vellen we een vergaand oordeel. Van een tragische gebeurtenis maken we direct een schuldvraag, die we vervolgens onomwonden beantwoorden. Daartoe draaien we in ons hoofd de film terug en al zijn de beelden nog zo vaag: de eersten die we tegenkomen, krijgen de schuld. Want onze intuïtie kent slechts twee smaken: *good guys* en *bad guys*.

(4) Het lijkt tegenwoordig mode om intuïtie op een voetstuk te plaatsen en haar wijsheid te roemen. Zo beweerde de Amerikaanse journalist Malcolm Gladwell in zijn bestseller *The Tipping Point* (2000) dat intuïtie betere beslissingen oplevert dan bedachtzame deliberatie. Gladwell schreef – en veel intellectuelen zeiden het hem prompt na – dat mensen daarom vaker hun intuïtie moeten laten prevaleren. Een vergelijkbaar advies geeft de Nijmeegse hoogleraar Ap Dijksterhuis: 'Voor belangrijke, heel wezenlijke beslissingen moet je vertrouwen op onbewust nadenken. Slaap er een nachtje over en laat je gevoel beslissen.' Ook juristen huldigen dat inzicht, blijkt uit onderzoek van de Leidse hoogleraar strafrecht Tineke Cleiren. De vraag hoe rechters ervan overtuigd raken dat een verdachte schuldig is, beantwoorden ze vaak 'in termen van intuïtie, fingerspitzengefühl, ervaring en praktische wijsheid'.

(5) Stel: op een kinderafdeling van een ziekenhuis werkt een verpleegster die zich wat excentriek kleedt en merkwaardige notities in haar dagboek maakt. Stel voorts dat er een paar kinderen op de afdeling overlijden terwijl zij dienst heeft – dan krijgt zij al gauw de schuld. Ze moet zich verantwoorden en tijdens haar zaak verschijnen in de krant rechtbanktekeningen, die haar typeren als een heks. Stel ten slotte dat er ook allerlei deskundigen naar de rechtszaal komen om daar in cryptische taal te verklaren dat de verpleegster de kinderen heeft vergiftigd. Dat zijn zo ongeveer de ingrediënten van een van de grootste rechtsdwalingen van de afgelopen jaren in Nederland, de zaak-Lucia de B. De rechters in eerste aanleg en in hoger beroep kwamen tot het oordeel dat zij schuldig was aan meervoudige moord. Dat oordeel, zo weten we inmiddels, was fout, want de kinderen stierven een natuurlijke dood.

(6) In de ideale wereld van Gladwell en Dijksterhuis moeten rechters er bij zo'n zaak een nachtje over slapen en dan hun intuïtie laten spreken, waarna ze een vonnis kunnen vellen. Zo ging het waarschijnlijk ook en dat is wat de zaak van Lucia de B. akelig maakt: het rechterlijk fingerspitzengefühl dat op een dwaalspoor wordt gezet door de aparte verschijning van de verdachte, de weinig flatteuze rechtbanktekeningen, en uit de heup schietende deskundigen. De rechters zullen intuïtief hebben begrepen dat op een afdeling waar een seriemoordende verpleegster werkzaam is, inderdaad doden vallen.

(7) Een eigenaardigheid van onze intuïtie is haar moreel egocentrisme. Wij zijn onberispelijk. Het zijn anderen die ellende veroorzaken en straf verdienen. Je ziet dat terug in de cijfers van de Duitse onderzoeker Hoffman, die zijn proefpersonen over een langere periode een paar keer per dag vroeg of ze gebeurtenissen met een morele lading hadden meegemaakt. Hij vond een onmogelijke asymmetrie. Zijn respondenten hoorden ruim twintig keer vaker over het wangedrag van anderen dan dat ze dat zelf tentoonspreidden. Althans, dat zeiden ze: ik gedraag me keurig en het zijn anderen die in moreel opzicht steken laten vallen. Daarom geven hoon, afkeuring, woede en verontwaardiging de toon aan in de gaarkeukens van de opiniedemocratie.

(8) Essayist Bas Heijne stelde ooit vast: 'Hoon en verontwaardiging. Kon je die emoties elimineren, dan ging Twitter vandaag nog failliet.' Hoon en verontwaardiging zijn de producten van morele intuïtie. Psychologen noemen dat Systeem 1. Het is een vorm van denken die razendsnel gaat, geen moeite kost of twijfel kent. Ze stoelt op eenvoudige patroonherkenning. Doet de verwarming het niet? Dan zit er te weinig water in de radiatoren. Gaan we deze zomervakantie naar Spanje of naar Polen? Spanje, want daar schijnt vaker de zon.

(9) Wetenschappers schatten dat we zo'n 95 procent van de tijd blindvaren op Systeem 1. Bij eenvoudige problemen – en daar zit het dagelijkse leven vol mee – werkt Systeem 1 prima. Maar zodra het wat ingewikkelder wordt, loopt het aan de grond. Maak de volgende zin af: 'Emily's vader heeft drie dochters, namelijk Mei, Juni en ...?' Systeem 1 zegt ons dat de derde dochter Juli heet. Alleen als we op de rem trappen, zien we met enige vertraging in dat het antwoord Emily moet zijn.

(10) Emily en haar zussen doen er natuurlijk niet toe. Morele kwesties doen er wel toe en vooral daar speelt intuïtieve patroonherkenning ons parten. De boeken van de wetsgeschiedenis staan vol met voorbeelden van hoe makkelijk Systeem 1 bij morele kwesties de plank misslaat. Dus zodra wij zelf de verdachte reisgenoten zijn (wat we ons slecht kunnen voorstellen), willen we liever niet dat rechters koersen op hun Systeem 1. Dan willen we dat zij haastige interpretaties terzijde schuiven, hun intuïtie opschorten en zich grondig bezinnen.

(11) Die onnatuurlijke vorm van denken heet Systeem 2. De essentie ervan is dat er uitvoerig wordt gewikt

en gewogen en pas daarna een besluit wordt genomen. Systeem 2 werkt daarom traag, kost moeite en gaat gepaard met twijfel. Juist omdat Systeem 2 een slakkentempo heeft en nogal eens conclusies oplevert die loodrecht staan op de intuïtie van leken, maak je je er als rechter niet bijster populair mee.

(12) Er zijn trouwens rechters die vinden dat ze wél moeten kunnen afgaan op hun intuïtie. Anders dan het dubben en piekeren van Systeem 2, heeft intuïtie namelijk iets heroïsch. Volgens een Amerikaanse rechter is intuïtie een mentale bliksemschicht die de vonk doet overspringen van probleem naar conclusie. Het is een inzicht dat zich niet nader laat toelichten of rechtvaardigen. In de publieke arena kun je daar goede sier mee maken. Want leken snappen intuïtieve oordelen. Die hebben ze zelf ook en ze stellen er vertrouwen in … zolang het anderen betreft. Pas als wijzelf de verdachte reisgenoten zijn, worden we bang dat die intuïtieve vonk overspringt naar de verkeerde conclusie.

(13) Het Tweede Kamerlid Geert Wilders twitterde dat de rechters die moesten oordelen over de strafbaarheid van zijn minder-Marokkanen-uitspraak[1], 'knettergek' waren. En in mei 2016 liet het Heerlense gemeenteraadslid Christian Petermann per tweet weten dat de officier van justitie in de zaak tegen de van fraude verdachte politicus Jos van Rey[2] leek op een kampbeul. Hij wenste haar van harte een ongeluk toe.

(14) Er zijn ook rechters die twitteren. Ze proberen in 140 tekens de rechtspraak toegankelijker te maken voor het publiek en zo krediet op te bouwen. Ze willen zich aanpassen aan de rappe oordeelsvorming van de moderne mediasamenleving en de indruk wegnemen dat rechtbanken een archaïsch bolwerk zijn. Maar wie een rechterlijke uitspraak probeert uit te leggen in het formaat van Systeem 1 – dat is Twitter – bereikt het exacte tegendeel. Zo'n rechter helpt mee aan het misverstand dat rechterlijke uitspraken ook maar een haastige mening zijn, die bovendien ter instemming moet worden voorgelegd aan het publiek. Dat ondergraaft de eerbiedwaardigheid van rechtsinstanties en die is nodig als je over burgers wilt vonnissen. Dat vergt statuur, iets wat de rechter eerder zal verwerven in een fort met opgetrokken loopbruggen dan met Twitter.

(15) Want dat is wat we moeten willen: een politieapparaat dat doortastend is en een rechterlijke macht die weigert haar oren te laten hangen naar wat politici of de goegemeente vinden. Zodat slachtoffers niet in de kou staan, verdachten met respect worden behandeld, criminelen een redelijke straf krijgen en burgers hun ruzies kunnen voorleggen aan een respectabele instantie. Het duistere alternatief is een samenleving waarin mensen het recht in eigen hand nemen.

(16) Als onschuldigen worden veroordeeld en schuldigen de dans weten te ontspringen, ondergraaft dat het gezag van politie en magistratuur en daarmee het respect voor de rechtsstaat. Zulke fouten beginnen bij politiemensen of magistraten die hun intuïtie volgen. Ze zijn enkel tot een minimum te beperken als politie, officieren van justitie en rechters zich kunnen onttrekken aan de jachtigheid van Systeem 1. Maar stellen we hen daartoe in staat? Meer dan 90 procent van de Nederlandse magistraten moet overuren draaien om zaken af te handelen. Ze behandelen te veel complexe zaken en ervaren tijdsdruk.

(17) Een paar jaar geleden had Duitsland 20 rechters per 100.000 inwoners en Nederland 10. Voeg daarbij dat politici voortdurend reorganisaties opleggen aan de rechtspraak, en je snapt dat een advies aan magistraten om hun beslissingen toch vooral op Systeem 2 te enten – langzaam, bedachtzaam – makkelijker gezegd is dan gedaan. Iets soortgelijks geldt voor de politie. Vergeleken met andere Europese landen is in ons land het aantal politiemensen van 213 per 100.000 inwoners laag.

(18) Toen Geert Wilders zijn tweets over knettergekke rechters en kwaadaardige officieren verstuurde, verdrongen zijn collega-Kamerleden zich om er schande van te spreken. De trias politica zou op het spel staan. Het was de bijl aan de wortel van de onafhankelijke rechtspraak. Terechte zorgen, maar het zou mooier zijn als diezelfde politici nu eens eindelijk de beurs trekken voor de rechtsstaat.

Naar: Harald Merckelbach, www.trouw.nl, 2 september 2017

[1] Tijdens een verkiezingsbijeenkomst in 2014 vroeg Geert Wilders aan PVV-aanhangers of zij meer of minder Marokkanen wilden hebben in de stad en in Nederland. Het publiek scandeerde 'minder, minder', waarna Wilders zei dat hij dat zou regelen.

[2] Jos van Rey is een VVD-politicus uit Heerlen, die in 2016 veroordeeld werd wegens corruptie.

Ik kan/weet:

- ☐ het doel van de schrijver aangeven (alsook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken). 3F
- ☐ onderscheid maken tussen uiteenzettende, beschouwende en betogende teksten. 4F
- ☐ relaties als oorzaak-gevolg, doel-middel, opsomming e.d. herkennen en begrijpen. 3F
- ☐ de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden en de functie van deze eenheden benoemen. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

6 Wetenschappelijk artikel

Je leert:

- over wetenschappelijke artikelen.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis
  § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel *(4 vwo)*
  § 2 Inleiding en slot *(4 vwo)*
  § 3 Middenstuk *(4 vwo)*
  § 4 Alinea's en kernzinnen *(4 vwo)*
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden *(4 vwo)*
  § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
- Cursus 2 Lezen
  § 1 Tekstsoorten *(4 vwo)*
  § 3 Uiteenzetting, betoog en beschouwing *(4 vwo)*

Theorie

Wetenschappelijk artikel

In een **wetenschappelijk artikel** wordt verslag gedaan van een onderzoek. Zo'n tekst is zakelijk, heeft een hoge informatiedichtheid en bevat vaktermen, schema's en/of tabellen. Wetenschappelijke artikelen worden (meestal in het Engels) geschreven met het doel collega's te informeren over recente ontdekkingen. Je zult er dus tijdens je vervolgstudie mee te maken krijgen.

Een wetenschappelijk artikel bestaat uit:

- Samenvatting (*Abstract*) – In de samenvatting (aan het begin van het artikel, meestal cursief) worden de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek genoemd.
- Inleiding (*Introduction*) – De inleiding is het eerste stuk tekst onder de samenvatting. Hierin wordt het onderzoek van het artikel in perspectief geplaatst. Je vindt hier:
  – Achtergrondinformatie: Wat is er al bekend over dit onderwerp?
  – Doel van het onderzoek: Waarom wordt het uitgevoerd? Waarom is het relevant en belangrijk?
  – Onderzoeksvragen: Wat wordt er precies uitgezocht?
  – Aanpak: Hoe wordt het onderzoek uitgevoerd?
- Materiaal en methodes (*Material & Methods*) – In dit deel staan de bronnen van alle materialen die gebruikt zijn en beschrijvingen van de onderzoeksmethodes. Het onderzoek kan op basis hiervan door een andere onderzoeker precies zo nagedaan worden (voor onafhankelijke herhaling).
- Uitkomsten van het onderzoek (*Results*) – Hierin worden de resultaten gedetailleerd beschreven; ze worden gepresenteerd in tabellen en figuren.
- Discussie (*Discussion*) – In de discussie bespreken de onderzoekers de interpretatie en de relevantie van de onderzoeksresultaten en trekken zij een conclusie. Je vindt hier:
  – Onderzoeksvragen: Hoe zijn deze beantwoord met de verkregen resultaten?
  – Aanpak: Hoe sterk waren de gebruikte methodes?
  – Verklaring: Wat is de betekenis van de resultaten en waarom?
  – Achtergrondinformatie: Hoe passen deze resultaten in wat er al bekend was?
  – Doel: Hoe dragen de resultaten bij aan het oorspronkelijke doel van het onderzoek?
  – Vervolgstappen: Welk vervolgonderzoek is wenselijk/noodzakelijk?

- Literatuur (*References*) – De literatuurlijst bevat de volledige gegevens van de wetenschappelijke literatuur waarnaar in het artikel wordt verwezen. Vaak is dit literatuur waar het onderzoek in het artikel op voortbouwt (of waar het tegen ingaat); hiernaar wordt in de tekst verwezen met auteur(s) en jaartal, of met een nummer.
- Auteur(s) *(Author(s))* – Ten slotte wordt duidelijk vermeld wie de auteurs zijn en hoe je ze kunt bereiken.

Opdracht

1

Lees tekst 1 en beantwoord de vragen.

1. Noteer de betekenis van de volgende woord(groep)en. Pas een woordraadstrategie toe of gebruik een woordenboek.
lacune (samenvatting) – genereren (samenvatting) – coherent (al. 1) – hybride (al. 1) – cognitief (al. 2) – faciliteren (al. 4) – revisie (al. 6) – didactisch (al. 15) – cruciaal (al. 18) – visualiseren (Werkboekje 1, punt 3) – spenderen (al. 25) – destilleren (al. 30) – absoluut (al. 31) – prescriptief (al. 31)
2. Geef op basis van de informatie in de samenvatting aan van welke studie de onderzoekers verslag doen. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.
3. Waarom is het moeilijk om syntheseteksten te schrijven? (al. 2)
4. De onderzoekers vinden het ‘opmerkelijk dat er (…) geen feedback wordt gegeven op het schrijfproces’. (al. 5) Waarom vinden ze dat opmerkelijk?
5. Beschrijf de werking van het programma InputLog. Gebruik niet meer dan 80 woorden.
6. Waarom kun je op een schrijfopdracht beter relatieve feedback dan absolute feedback krijgen? (al. 16 en 17)
7. Het feedbackrapport bestaat uit twee werkboekjes. (al. 23-24) Waarom heb je beide boekjes nodig als je meedoet met InputLog?
8. Was de uitkomst van de studie positief of negatief? Leg uit.
9. Welke drie kanttekeningen maken de onderzoekers zelf bij hun schrijfprocesgericht feedbackrapport? Gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.
10. Is het programma InputLop iets voor jou? Leg uit.

Tekst 1

Feedback op de schrijfaanpak: *de ontwikkeling van een schrijfprocesgericht feedbackrapport voor vwo-leerlingen*

Jochem Aben, Brenda van den Broek, Nina Vandermeulen, Elke van Steendam & Gert Rijlaarsdam

Samenvatting

Feedback in schrijfvaardigheidsonderwijs gaat over de kwaliteit van teksten en moet leerlingen helpen hun schrijfvaardigheid verder te ontwikkelen. Dat zal voor een deel betekenen dat zij hun schrijfproces anders aan moeten pakken: de betere hardloopcoach zegt zijn pupillen immers niet dát, maar hóé zij harder moeten lopen. In het voortgezet onderwijs is schrijfprocesfeedback nog niet bekend. In die lacune proberen wij te voorzien door voor leerlingen een feedbackrapport te ontwikkelen dat over hun schrijfproces gaat: het beschrijft het schrijfgedrag van leerlingen als zij op de computer een tekst schrijven op basis van bronnen.

We genereerden zulke rapporten voor ruim 500 leerlingen uit 4- en 5-vwo op 35 scholen. Die leerlingen schreven ieder vier teksten, zodat ze ook inzicht kregen in de mate waarin hun processen variëren over taken. Het feedbackrapport beoogt gestuurde zelfstudie: de leerlingen worden via uitleg en toepassingsopdrachten vertrouwd gemaakt met hun schrijfprocesgegevens en aangezet tot analyse en verandering. We testten het rapport in een kleinschalige studie met drie leerlingen. Het bleek dat het leerlingen inderdaad in staat stelt zelfstandig concrete acties te formuleren om hun schrijfproces te verbeteren.

Inleiding

(1) Een belangrijke vaardigheid in de studieloopbaan van havo- en vwo-scholieren is het schrijven van syntheseteksten. Dit zijn teksten waarin informatie uit verschillende bronnen wordt geïntegreerd tot een nieuwe, coherente, zelfstandig te lezen tekst. Het schrijven van een synthesetekst is een hybride taak: schrijven en lezen gaan hand in hand (Spivey, 1997). Een voorbeeld van zo’n tekst is de inleiding van een profielwerkstuk waarin de stand van zaken rondom een thema uiteengezet wordt op basis van onderzoek dat gepubliceerd is.

(2) Leerlingen vinden het moeilijk om syntheseteksten te schrijven. Dat blijkt ook wel uit hun prestaties (Mateos, Martín, Villalón & Luna, 2008). Die moeilijkheden zijn heel goed te begrijpen: het opstellen van syntheseteksten vergt veel cognitieve inspanning. De schrijver moet immers veel deelvaardigheden aanspreken, zoals lezen, selecteren en organiseren. Ieder van die vaardigheden draagt bij aan de kwaliteit van de tekst, mits die vaardigheid in voldoende mate op het juiste moment in het proces aangesproken wordt. Zo blijkt uit onderzoek, niet geheel onverwacht, dat wie veel tijd besteedt aan het lezen van bronnen in het laatste deel van het schrijfproces, een minder goede tekst aflevert dan wie daaraan minder tijd besteedde, terwijl diezelfde actie juist positief bijdraagt aan de tekstkwaliteit in het eerste deel van het schrijfproces (Breetvelt, Van den Bergh & Rijlaarsdam, 1994). Leerlingen leren hun schrijfproces effectief in te delen door veel training, instructie en gerichte en passende feedback (Rijlaarsdam, Van den Bergh, Couzijn, Janssen, Braaksma, Tillema, Van Steendam & Raedts, 2010).
(3) In dit artikel rapporteren we over een studie waarin we een feedbackrapport ontwikkelden, dat we aan 537 vwo'ers van 35 verschillende middelbare scholen stuurden om hun inzicht te geven in hun individuele schrijfprocessen, in relatie tot die van anderen. Zij schreven eerder ieder vier relatief korte syntheseteksten, met een schrijftijd van circa 50 minuten per tekst. Wij verzamelden de schrijfprocessen en de teksten. Het onderzoek maakt deel uit van een grootschalig onderzoek waarin een lesmethode wordt ontwikkeld om de vaardigheid van 4-, 5- en 6-vwo'ers in het schrijven van syntheseteksten te verbeteren.

Theoretische achtergrond

(4) Waarom is schrijfprocesfeedback nu zo belangrijk? Uit onderzoek weten we dat veranderingen in tekstkwaliteit teweeggebracht worden door veranderingen in schrijfprocessen: het schrijfproces faciliteert de tekstkwaliteit (Rijlaarsdam & Van den Bergh, 2006; Rijlaarsdam et al., 2010; Rijlaarsdam, Van den Bergh & Van Steendam, 2015).
(5) Gegeven deze relatie tussen het schrijfproces en de tekstkwaliteit is het opmerkelijk dat er, voor zover wij weten, geen feedback wordt gegeven op het schrijfproces. Het is inderdaad nogal ingewikkeld om een schrijfproces inzichtelijk te maken. Toch zijn daar inmiddels hulpmiddelen voor beschikbaar (Olive, 2010), waaronder de *dual-task* methode (bijv. Buyuktas Kara, Van Steendam, Rijlaarsdam & Kuru (in press); Groenendijk, Janssen, Rijlaarsdam & Van den Bergh, 2013; Kellogg, Olive & Piolat, 2007), de hardopdenkmethode (bijv. Rijlaarsdam, 1986; Van Weijen, Van den Bergh & Rijlaarsdam, 2011) en eye-tracking (bijv. Alamargot, Chesnet, Dansac & Ros, 2006).

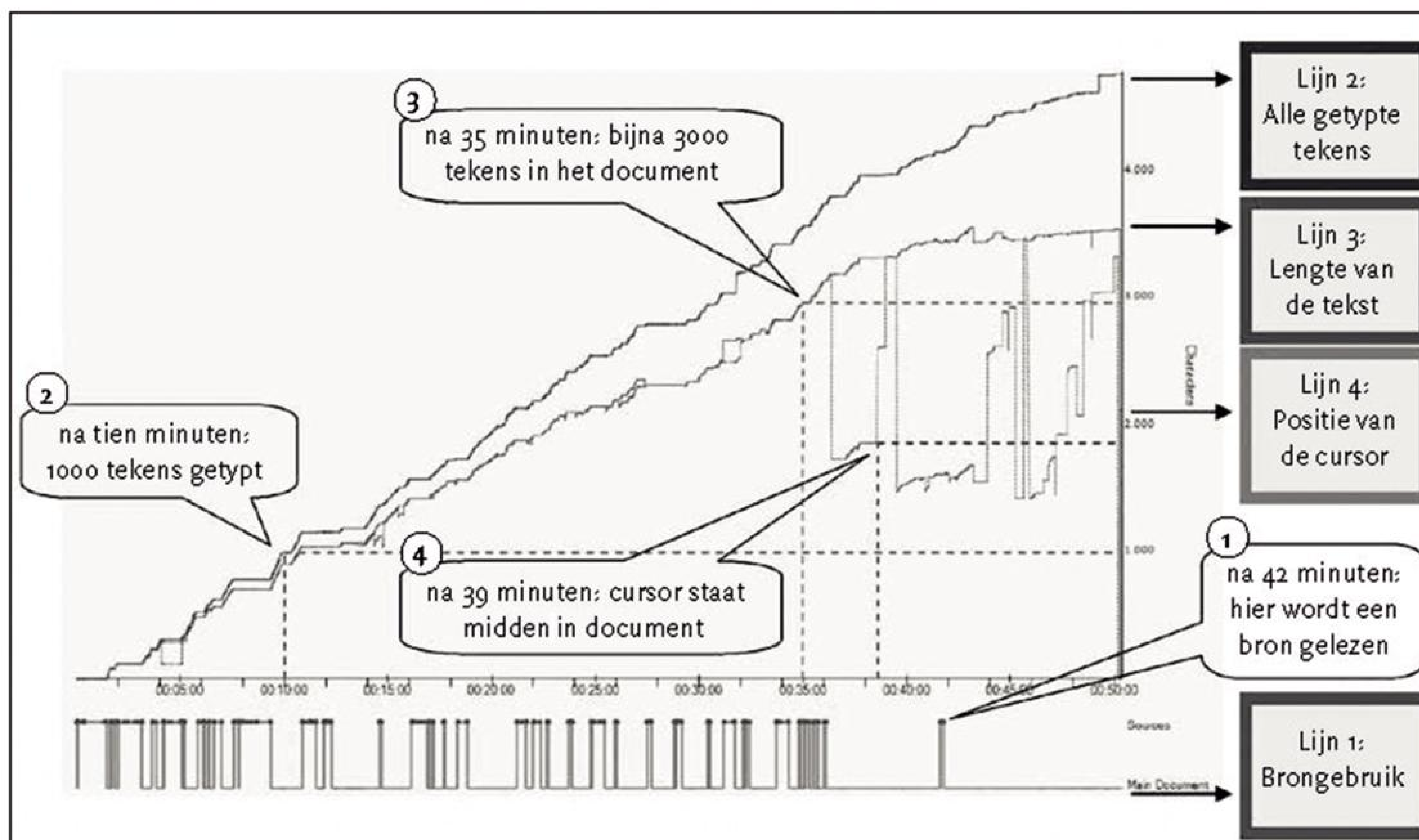
Materiaal en methode

(6) Voor de terugkoppeling van schrijfprocesgegevens aan leerlingen maakten wij gebruik van *keystroke logging* software InputLog (Leijten & Van Waes, 2013). Dat programma houdt alle toetsaanslagen, schermwisselingen en muisklikken bij tijdens het schrijfproces. Het programma is tijdens het werken aan een tekst actief, op de achtergrond en onmerkbaar. De software produceert statistische gegevens, zoals het percentage van de tijd waarin bronnen geraadpleegd worden, het aantal geproduceerde en het aantal verwijderde tekens, het aantal en de duur van de perioden waarin er geen tekstproductie plaatsvindt en de revisies die aangebracht worden.

Schrijfprocesgrafiek

(7) Een van de relevante functies van het programma InputLog is het omzetten van statistische gegevens in een schrijfprocesgrafiek. Zo'n grafiek is afgebeeld in figuur 1.
(8) De x-as representeert de tijd, dus de duur van het schrijfproces. In deze grafiek is dat 50 minuten. Op de y-as (rechts) staat het aantal tekens (letters, komma's, punten, cijfers) dat er getypt is op een bepaald moment in het schrijfproces: van nul tot meer dan 4000. De tekens stapelen zich van linksonder naar rechtsboven op. De grafiek geeft vier soorten informatie: het brongebruik, de bruto tekstproductie, de netto tekstproductie en de cursorpositie.
(9) Het *brongebruik* wordt weergegeven door lijn 1. Aan deze lijn lees je twee dingen af: welk document de schrijver geopend heeft (het tekstdocument of een bron) en hoelang hij dat geopend heeft. Bij ballon 1 (figuur 1) leest de schrijver heel even een bron: de lijn is heel even 'hoog'. In de eerste tien minuten van het proces zie je dat de schrijver vaker en langer bronnen leest.
(10) De *bruto tekstproductie* wordt weergegeven door lijn 2. Deze lijn laat voor ieder moment in het schrijfproces zien hoeveel tekens er op dat moment zijn geproduceerd. Hierin zitten ook tekens vervat die inmiddels verwijderd zijn. Als je naar ballon 2 kijkt, bijvoorbeeld, zie je dat er na tien minuten in totaal ongeveer 1000 tekens zijn geproduceerd.
(11) Lijn 3 representeert de *netto tekstproductie*. Deze lijn laat zien hoeveel tekens er op een bepaald moment in het tekstdocument aanwezig waren. Dit zijn dus alle tekens die tot dan toe zijn getypt minus alle tekens die zijn verwijderd. Na 35 minuten stonden er bijvoorbeeld bijna 3000 tekens in het tekstdocument (ballon 3). Het verschil tussen lijn 2 en lijn 3 is dus wat een leerling wel getypt heeft, maar ook weer verwijderd heeft uit het document: het verschil tussen productie en publicatie.
(12) De vierde lijn laat de *cursorpositie* op een zeker moment in het schrijfproces zien. Deze lijn kun je alleen interpreteren in combinatie met lijn 3. Waar lijn 3 en lijn 4 gelijklopen (tot en met minuut 37 vrijwel de hele tijd), worden alle tekens achteraan de tekst toegevoegd: de cursor loopt dan mee met de tekstproductie. Maar zodra een schrijver teruggaat naar een eerder gedeelte van de tekst, zie je dat aan de cursorbeweging. Zo zie je dat de tekst na 39 minuten al meer dan 3000 tekens bevatte (lijn 3), maar dat de cursor op een andere plaats in de tekst stond, namelijk iets over de helft van de tekst, op de positie van 1800 tekens (lijn 4, ballon 4). Alle tekens die in minuut 39 werden getypt, werden dus ingevoegd op de plek na de eerste 1800 tekens.
(13) Een ander soort informatie in de grafiek is de fasering van het schrijfproces. We onderscheidden in de voorbeeldgrafiek (figuur 1) globaal drie fasen. In fase 1,

→

Figuur 1. *Voorbeeld van een schrijfproces, weergegeven als InputLoggrafiek; voor een versie in kleur zie http://tinyurl.com/LTT2017-4*

de eerste vijftien minuten, worden er vooral bronnen gelezen en tussendoor worden er stukjes tekst getypt. In deze fase oriënteert de schrijver in de figuur zich op de opdracht, leest hij zich in en maakt hij aantekeningen. In de tweede fase, tussen minuut 15 en 37, produceert de schrijver vooral tekst. Lijn 2 en 3 stijgen allebei geleidelijk, wat erop duidt dat de omvang van de tekst toeneemt. Tussendoor kijkt de schrijver nog wel geregeld kort terug naar bronnen. In de derde fase, tussen minuut 37 en 50, is de schrijver vooral aan het reviseren. Lijn 1 geeft aan dat de schrijver nagenoeg alleen maar in zijn tekstdocument aan het werk is. En de cursorpositie (lijn 4) laat zien dat er vrijwel geen tekens meer aan het eind van de tekst worden toegevoegd. Ook neemt in deze fase de lengte van de tekst nauwelijks toe (lijn 3).

Ontwerpregels voor feedbackrapport

(14) Om de informatie uit dit soort grafieken efficiënt aan leerlingen te presenteren, formuleerden we drie regels voor het feedbackrapport. De feedback is immers enkel effectief als leerlingen cognitief actief aan de slag gaan met de gegevens die zij over hun schrijfprocessen ontvangen, en de richting bepalen van hun verdere ontwikkeling.

1 Feedback moet aanzetten tot zelfregulerend leren.

(15) Dit houdt in dat de leerling actief analyseert en zijn eigen verbeterdoelen bepaalt, met hulp van de feedback (Boud & Molloy, 2013). Zelfregulerend leren blijkt niet alleen zeer effectief te zijn (Butler & Winne, 1995), maar is ook praktisch: de leerling doet het denkwerk, ook in grote groepen (wij stuurden feedback aan 537 leerlingen). Een zelfregulerende benadering maakt het mogelijk om een rapport op te stellen dat qua vorm hetzelfde is voor iedereen, terwijl het toch iedere gebruiker in staat stelt eigen conclusies te trekken, op basis van de specifieke, individuele procesdata. De didactische vraag die bij deze ontwerpregel hoort, is dus: hoe krijg je het voor elkaar dat dit zelfregulerend leren optreedt?

2 Feedback moet relatieve informatie bevatten.

(16) Feedback kan grofweg worden ingedeeld in absolute en relatieve feedback. Absolute feedback waardeert de kwaliteit van een product op zichzelf. Als het om tekstkwaliteit gaat, bevat zulke feedback opmerkingen over die specifieke tekst, en wellicht verbetersuggesties (Duijnhouwer, Prins & Stokking, 2011). De leerling die zulke feedback ontvangt, kan op basis van die feedback de oorspronkelijke tekst herschrijven: hij past de feedback dan toe. Het is de vraag wat dergelijke feedback teweegbrengt. De leerling brengt dan wel een aantal verbeteringen aan, maar neemt hij het geleerde ook mee naar een volgende schrijfpoging? Want wat geleerd is, is waarschijnlijk voornamelijk lokaal en opdrachtafhankelijk. Het is zeer de vraag of deze feedback, op deze tekst, het besef heeft vergroot van wat goede teksten zijn.

(17) Relatieve feedback, daarentegen, biedt ook informatie over een tekst, maar dan in relatie tot andere teksten. De leerling krijgt bijvoorbeeld de eigen tekst terug, met een score en heeft dan toegang tot vijf teksten in een serie van oplopende kwaliteit. De vraag aan de leerling is uit te zoeken in welke zin zijn tekst beter is dan de lager gescoorde teksten, en minder goed is dan de hoger gescoorde teksten (Van den Bergh & Rijlaarsdam, 1986).

(18) Relatieve feedback heeft op zijn minst twee voordelen: zulke feedback biedt de leerling de gelegenheid een beeld van de variatie in tekstkwaliteit op te bouwen, en het geeft richting aan het leertraject: de leerling kan zelf doelen stellen. Relatieve feedback biedt ontvangers de gelegenheid om teksten te vergelijken, wat een eerste stap is voor het stellen van doelen voor verandering. Dat is cruciaal voor een leerproces (Groenendijk, Janssen, Rijlaarsdam & Van den Bergh, 2011). Daarom kozen wij ervoor om een feedbackrapport te ontwikkelen dat relatieve informatie bevat.

(19) Leerlingen die het rapport ontvangen, maken op basis van de feedback drie vergelijkingen, zowel interne als externe. Interne vergelijkingen zijn vergelijkingen tussen de

verschillende processen van een en dezelfde leerling. Processen van één leerling kunnen variëren, omdat ze afhankelijk zijn van specifieke condities, bijvoorbeeld kennis of motivatie omtrent een bepaald onderwerp (Van Weijen, 2009; Tillema, 2012). Externe vergelijkingen maken leerlingen door de eigen procesgrafiek te vergelijken met die van medeleerlingen.
(20) In het feedbackrapport bieden we de mogelijkheid om zo'n externe vergelijking te maken met een landelijk gemiddelde: wat doen leerlingen met een vergelijkbaar opleidingsniveau, en in hoeverre doe ik het anders? In de toekomst moet het ook mogelijk zijn om zo'n vergelijking te maken met schrijfprocessen die een (veel) betere tekst en (veel) minder goede tekst als resultaat hadden. Om hieraan tegemoet te komen, biedt het feedbackrapport de mogelijkheid om een vergelijking te maken met het voorbeeldproces van een vergevorderde universitaire student die het schrijfproces volgens een theoretisch modelpatroon vormgaf. We weten namelijk uit onderzoek dat bepaalde activiteiten en hun timing in het schrijfproces invloed hebben op de tekstkwaliteit. Het vergelijken van bronnen door te switchen van de ene bron naar de andere is bijvoorbeeld voornamelijk positief in het begin van het schrijfproces (Vandermeulen et al., 2017).

3 Feedback moet betrouwbaar en objectief zijn.
(21) Dat impliceert dat er op basis van data inzichtelijk gemaakt moet worden hoe het schrijfproces van een leerling eruitzag. Er is geen interpretatie van een docent of beoordelaar nodig om de feedback te kunnen geven.

Het feedbackrapport
(22) Het feedbackrapport dat we op basis van deze drie regels ontwikkelden, bestaat uit twee werkboekjes: een algemeen werkboekje over schrijfprocessen en een werkboekje over persoonlijke schrijfprocesgegevens. In beide delen wordt de leerling gestimuleerd actief aan de slag te gaan om de informatie over het proces te begrijpen en toe te passen. We beschrijven beide werkboekjes hieronder.

Werkboekje 1: schrijfprocesgrafieken leren interpreteren in vijf stappen
(23)
1. Introductie. De leerling volgt een uitleg over het feedbackrapport, waarin wordt verteld dat de feedback relatief en procesgericht is.
2. Leren begrijpen van procesgrafieken. De leerling ziet een schrijfprocesgrafiek (figuur 1) met een uitleg van iedere variabele in de grafiek. Na de uitleg van iedere variabele past de leerling de uitleg toe op een van de eigen procesgrafieken, die in het tweede persoonlijke werkboekje staan. Vaak voert de leerling een actie uit: hij bewerkt de eigen grafieken of omcirkelt een punt in de grafiek. Zie figuur 2 voor een voorbeeld van zo'n opdracht. Nadat leerlingen kennis hebben genomen van de vier variabelen, maken zij twee andere opdrachten over de grafiek in zijn totaliteit. Daarmee checken leerlingen in hoeverre zij de grafiek begrijpen. Deze opdrachten vormen tegelijkertijd een hulpmiddel om schrijfprocesgrafieken te interpreteren. Zie figuur 3 voor een van deze opdrachten.
3. Kennisnemen van fasering van schrijfprocessen. Leerlingen lezen dat het voorbeeldschrijfproces (figuur 1) van een vergevorderde universitaire student is en dat dit proces kan worden ingedeeld in drie fasen. De verdeling in drie fasen is gevisualiseerd en afgebeeld in het rapport (figuur 4). Onder deze afbeelding lezen leerlingen een inhoudelijke toelichting bij iedere fase uit het schrijfproces. Daarna passen de leerlingen de kennis toe op hun grafieken: ze gaan op zoek naar de fasering in de eigen grafiek.

Pak nu je eigen grafiek erbij en ...
- bekijk hoeveel tekens er uiteindelijk in jouw tekst zijn overgebleven;
- omcirkel het punt waarop jouw tekst op zijn langst was. Na hoeveel minuten was dat?

Figuur 2. *Voorbeeld van een van de opdrachten, waarin een student wordt gevraagd om de uitleg over netto tekstproductie toe te passen op een eigen grafiek*

Om ervoor te zorgen dat je de grafiek zo goed mogelijk begrijpt, wijzen we hieronder nog wat opvallende dingen aan.
Op het ingezoomde plaatje uit de grafiek rechts zie je twee belangrijke dingen:
- Lijn 1 is voornamelijk laag: de schrijver is in het tekstdocument aan het werk.
- Lijn 3 is bijna helemaal horizontaal: er wordt dus geen tekst getypt.

De schrijver is dus niet de bronnen aan het lezen, maar ook geen tekst aan het typen.

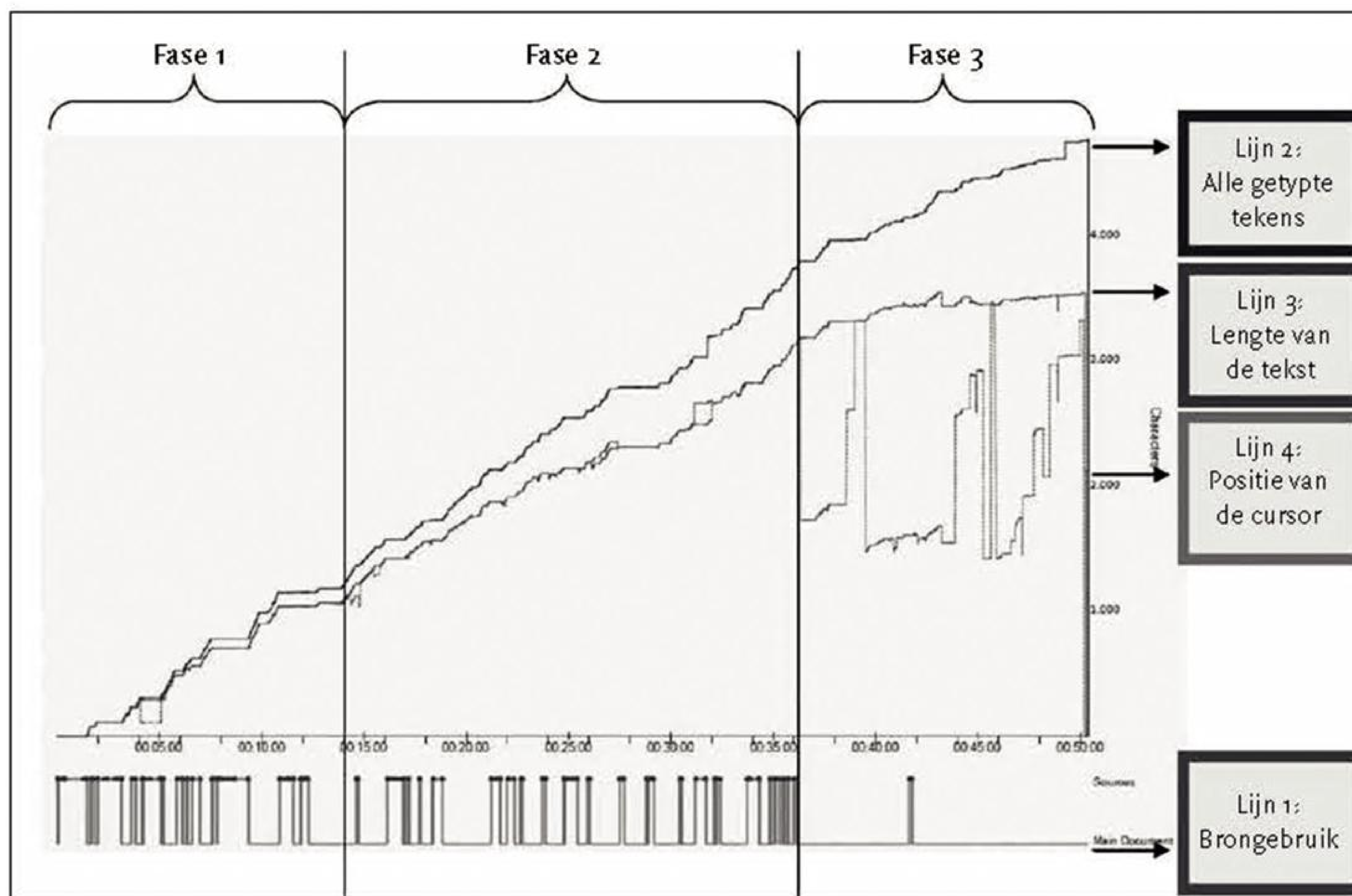
Wat denk je dat hier een verklaring voor kan zijn? Wat zou de schrijver dan kunnen hebben gedaan in deze tijd?
- Bekijk of jij ook plekken in je grafiek hebt waar je wel in het tekstdocument aan het werk was, maar geen tekst typte.

10:00 00:15

Figuur 3. *Voorbeeld van een van de opdrachten die is gegeven nadat alle vier variabelen zijn uitgelegd*

4. Getalsmatige informatie. Leerlingen lezen een alinea met cijfers over het voorbeeldproces. Voorbeelden van dit soort cijfers zijn het totaal aantal tekens, woorden en alinea's, het aantal revisies, geproduceerde en verwijderde tekens en de percentages bron- en tekstdocumentgebruik.

5. Analyse en beschouwing. Leerlingen denken in vijf stappen na over de effectiviteit van hun schrijfproces. Tabel 1 bevat de denkacties die leerlingen achtereenvolgens zouden ondernemen.

Figuur 4. *Grafiek met verdeling in drie fasen van het voorbeeldschrijfproces; voor een versie in kleur zie http://tinyurl.com/LTT2017-4*

Stap 1	Leerlingen denken na via vragen over hun eigen schrijfproces, die zij kunnen beantwoorden met verwijzing naar de gegevens in hun schrijfprocesgrafieken. Voorbeelden daarvan zijn 'Heb je voldoende tijd besteed aan het lezen van de bronnen?' en 'Wat vind je van het aantal minuten dat je aan iedere afzonderlijke fase in je proces hebt besteed?' Zij beantwoorden die vragen voor ieder van de vier schrijfprocessen die zij produceerden. Daarmee verkennen zij de vier processen.
Stap 2	Leerlingen vergelijken hun vier schrijfprocessen onderling door de antwoorden op vragen uit stap 1 te vergelijken.
Stap 3	Leerlingen vergelijken het eigen proces met dat van een klasgenoot. Ze vertellen elkaar hoe hun eigen schrijfproces eruitzag en zoeken samen naar overeenkomsten en verschillen.
Stap 4	Leerlingen vergelijken individueel de cijfers over hun eigen proces met die over het voorbeeldproces.
Stap 5	Leerlingen bedenken of zij hun schrijfproces anders willen gaan vormgeven en wat zij dan zouden willen veranderen.

Tabel 1. Laatste sectie van het eerste werkboekje, die moet aanzetten tot analyse en beschouwing

Werkboekje 2: persoonlijke schrijfprocesdata

(24) De persoonlijke data in het feedbackrapport zijn automatisch gegenereerd door het programma InputLog. De leerlingen beschikken over grafieken en cijfers van de eigen processen. Om het voorbeeldproces en een eigen proces te kunnen vergelijken, zijn de processen van de leerlingen beschreven met dezelfde variabelen als het voorbeeldproces in het eerste werkboekje. Ten slotte is het 'gemiddelde proces' van een vwo'er beschreven, door de gemiddelde score op deze variabelen te geven van alle 537 leerlingen die tot nu toe deelnamen aan het onderzoek.

Resultaten

(25) We voerden een eerste kleinschalige studie uit om een indruk te krijgen van hoe leerlingen de feedback verwerken, wat ze ervan leren en hoeveel tijd zij eraan spenderen. Drie leerlingen kregen (zoals alle andere leerlingen) een persoonlijk rapport nadat zij vier teksten hadden geschreven. Zij werkten, geobserveerd door twee van ons, individueel hun rapport door. De leerlingen lazen informatieve blokken voor zichzelf, maar maakten opdrachten hardop, zodat wij een indruk kregen van hun verwerking. De leerlingen werkten 35 tot 45 minuten

aan de twee werkboekjes, wat betekent dat ze deze complexe verwerkingstaak binnen een lesuur kunnen uitvoeren.

(26) De leerlingen bleken het rapport te verwerken zoals bedoeld. Ze begrepen de uitleg en de grafieken en maakten de opdrachten uitstekend. Ter illustratie: één leerling beantwoordde een vraag over horizontale delen in de lijn over de netto tekstproductie als volgt: "In de 10 minuten daarna heb ik maar twee à drie stukjes waar ik een horizontale lijn heb staan. In het kwartier daarna, korte periodes dat ik niet aan het schrijven was. *Dat komt volgens mij overeen met switchen naar bron* [cursivering toegevoegd]". Deze laatste zin laat zien dat de leerling niet alleen in staat was om de vraag in de opdracht te beantwoorden, maar ook om de grafiek te interpreteren.

(27) Ook konden deze leerlingen de uitleg toepassen op hun eigen grafiek en schrijfproces. Een leerling merkte op: "Ik denk wel dat ik genoeg tijd heb besteed aan het lezen van bronnen, maar ik heb geen aantekeningen gemaakt *dus ik weet niet hoe effectief dat dan was* [cursivering toegevoegd]". Het cursieve zinsdeel illustreert dat de leerling de uitleg begrepen heeft en haar eigen schrijfproces in twijfel durft te trekken.

(28) Ten derde namen de leerlingen de verwachte kennis mee uit het rapport. Ze gaven aan te hebben geleerd dat het voorbeeldschrijfproces uit drie fasen bestaat, welke fasen dat zijn en op wat voor manier hun eigen schrijfproces van het voorbeeldproces afwijkt. Op basis daarvan waren de leerlingen in staat om concrete suggesties te doen hoe ze hun schrijfproces kunnen verbeteren, zo blijkt bijvoorbeeld uit de uitspraak: "In fase 1 [moet ik voortaan] misschien wat meer steekwoorden opzetten bij verschillende bronnen, want ik heb veel bronnen opnieuw gelezen."

(29) Ten slotte was het interessant dat de leerlingen hun schrijfproces koppelden aan hun schrijfervaring. Ze maakten alle drie opmerkingen, zoals: "Dit zie ik wel terug [bij] andere teksten die ik vaak voor Nederlands of Engels moet schrijven: dat ik eerst probeer een alinea te schrijven en als die niet lekker loopt, begin ik helemaal opnieuw totdat ik een goed begin van mijn tekst heb."

Discussie

(30) In dit artikel beschreven we de opzet en verwerking van een schrijfprocesgericht feedbackrapport dat leerlingen moet aanzetten tot het datagestuurd nadenken over hun schrijfproces, vergelijkenderwijs, met allerlei bronnen. Een eerste kleinschalige proef liet zien dat leerlingen ermee overweg kunnen en er nuttige kennis uit <u>destilleren</u>. Maar er zijn nog zeker verbeteringen mogelijk en ook nodig.

(31) Ten eerste, leren kost tijd. Het kostte leerlingen 35 tot 45 minuten intensieve studie om het rapport te lezen en te verwerken. Het is goed mogelijk dat andere leerlingen, bij andere docenten, niet zoveel tijd willen of kunnen besteden aan het begrijpen en verwerken van feedback. Vergeleken met de huidige praktijk is het namelijk nogal wat. Bestaande <u>absolute</u>, productgerichte, veelal <u>prescriptieve</u> feedback verwerken leerlingen vaak in enkele minuten: kennisnemen van de aantekeningen op een geschreven tekst en dan over tot de orde van de dag. In feite hebben wij via de geleide instructie en descriptieve feedback leerlingen ertoe aangezet de feedback dieper te verwerken, en dat kost tijd.

(32) Ten tweede is het voorbeeldschrijfproces, dat bestaat uit drie fasen, gesimplificeerd. We weten uit eerder onderzoek dat er verschillende typen schrijvers bestaan, die ieder op verschillende manieren tot goede teksten kunnen komen (Kieft & Rijlaarsdam, 2005; Kieft, Rijlaarsdam & Van den Bergh, 2006). Daarom is een mogelijkheid voor toekomstig onderzoek om de adviezen in de feedback afhankelijk te maken van het type schrijver voor wie de feedback bedoeld is. Van de ruim 500 leerlingen die aan het onderzoek deelnamen hebben we ook vragenlijstgegevens over hun schrijfprocesprofiel, en we zullen nagaan of we die ook kunnen betrekken in de feedback.

(33) Ten derde kan de drempel hoog zijn om zulke schrijfprocesfeedback te implementeren in het voortgezet onderwijs. Omdat een rapport schrijfprocesdata vereist, moet er nu eenmaal een aantal handelingen uitgevoerd worden voordat de feedback aan leerlingen gegeven kan worden. Allereerst is de installatie van InputLog noodzakelijk: het is gratis te downloaden op http://www.inputlog.net/download-software.html. Vervolgens moeten leerlingen een tekst schrijven, waarvan InputLog de gegevens verzamelt. Ten slotte moeten persoonlijke data automatisch in het rapport verwerkt worden. Binnenkort zullen we de template om de data vanuit InputLog in een feedbackrapport te genereren verbeteren en beschikbaar stellen op de onderzoekswebsite www.liftwritingresearch.com. Overigens kunnen leerlingen heel goed zelf de procesgrafiek produceren als zij met InputLog hebben geschreven: het is een druk op een knop.

Conclusie

(34) We besluiten dat deze ontwerpstudie een eerste concrete stap is in de ontwikkeling van schrijfprocesgerichte feedback. De studie opent een nieuw onderzoeksveld, en heeft tegelijkertijd praktisch nut: hoewel het op dit moment misschien nog moeite kost om een persoonlijk rapport op te stellen, zijn er toch al meer dan vijfhonderd leerlingen in Nederland die de feedback hebben ontvangen. In de toekomst zou schrijfprocesfeedback voor alle leerlingen een vast onderdeel kunnen zijn van de feedback die docenten hen geven. Suggesties voor vervolgonderzoek zijn dan ook om niet alleen de effecten van procesgerichte feedback nader te onderzoeken, maar ook om een methode te vinden om de implementatie zo laagdrempelig mogelijk te maken.

Naar: Levende Talen Tijdschrift, Achttiende jaargang, nummer 4, december 2017

Ik kan/weet:

- ☐ uit welke onderdelen een wetenschappelijke tekst bestaat.
- ☐ informatieve teksten met een hoge informatiedichtheid lezen, zoals lange en ingewikkelde rapporten, en gecondenseerde artikelen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

UIT ONDERZOEK
IS GEBLEKEN
DAT ONDERZOEKEN
VEEL LEUKER IS
DAN ANTWOORDEN
VINDEN

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Cursus 3

Schrijven

Omdat het vandaag je laatste dag is,
zal ik je sparen.

W. F. Hermans

Inhoud

Succes op school, tijdens de vervolgstudie en in de latere beroepspraktijk hangt mede af van je schrijfvaardigheid. Het is een voordeel als je goede teksten kunt produceren: werkstukken, scripties, motivatiebrieven, stage- en onderzoeksverslagen. Daarom is schrijfvaardigheid een onderdeel van het Schoolexamen Nederlands.

4 Beschouwing

Je leert:

- hoe je een beschouwing schrijft.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1-6 *(4 vwo)*
- Cursus 2 Lezen § 3 *(4 vwo)*
- Cursus 3 Schrijven § 1 *(4 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling § 1-13 *(4 vwo)*

Theorie

Beschouwing: de lezer aan het denken zetten (opiniëren)

Het onderwerp van een **beschouwing** is een probleem of een kwestie. In je tekst maak je duidelijk om welk probleem of welke kwestie het gaat, en belicht je het onderwerp van verschillende kanten. Een beschouwing is een opiniërende tekst: je wilt de lezer over iets laten nadenken.
Net als in een uiteenzetting geef je in een beschouwing veel feiten. Daarnaast geef je bijvoorbeeld:
- uitleg waarom iets een probleem is;
- verschillende oorzaken van het probleem;
- verschillende oplossingen voor het probleem;
- de voor- en nadelen van de voorgestelde oplossingen;
- verschillende meningen van deskundigen (over de kwestie, over de oplossingen);
- verschillende meningen van betrokkenen.

Als je de meningen van personen opneemt in je tekst, geef je de functie en/of betrokkenheid van die personen duidelijk aan. In een beschouwing bied je meningen namelijk objectief aan. Ze zijn – anders dan in een betoog – niet bedoeld om de lezer te overtuigen, maar om hem de mogelijkheid te geven verschillende opvattingen te vergelijken, zodat hij zelf een conclusie kan trekken en zijn eigen mening over de kwestie kan vormen.

De hoofdgedachte van een beschouwing is vaak een uitspraak als:
– *Over het Twittergedrag van de Amerikaanse president lopen de meningen uiteen.*
– *Aan een kabinet dat steunt op vier partijen, zitten zowel voor- als nadelen.*
– *Er zijn veel mogelijkheden om geschikte werknemers voor de tuinbouw te vinden.*

Het slot van een beschouwing kan een aanbeveling bevatten; bijvoorbeeld hoe tot een keuze, een oplossing van het probleem te komen.

Je kunt voor een beschouwing de volgende tekststructuren gebruiken:
- voor- en nadelenstructuur;
- probleem-oplossingsstructuur;
- verklaringsstructuur.

Opdracht **1**

Lees tekst 1, een beschouwing.

1. Welke aandachttrekker wordt in de inleiding gebruikt?
2. Op welke manier wordt het onderwerp van de tekst geïntroduceerd?
3. Noteer de hoofdgedachte uit het slot.
4. Welke elementen bevat het slot verder nog?
5. Welke structuur heeft de tekst?
6. Het middenstuk van de tekst bestaat uit zes deelonderwerpen. Noteer voor elk deelonderwerp een geschikte tussenkop. Kies uit:
   - Beperkt gebruik
   - Betrouwbaar onderzoek
   - Financiële belangen
   - Gezondheid
   - Kankerverwekkend
   - Milieu
   - Monsanto
   - Nederlandse goedkeuring

   Je houdt twee tussenkoppen over.
7. Waaraan kun je zien dat tekst 1 een beschouwing is? Noteer minstens drie kenmerken.

Tekst 1

Opgeruimd staat netjes

Mag glyfosaat nog wel gebruikt worden?

Glyfosaat, ook bekend als 'Roundup', is een potente onkruidverdelger. Spuit het op de bladeren en de plant verwelkt. Het landbouwgif werd al in 1974 op de markt gebracht door het Amerikaanse Monsanto. Het wordt in de hele wereld gebruikt, maar het is ook een van de meest controversiële bestrijdingsmiddelen. Na een jaar touwtrekken over het al dan niet toestaan van glyfosaat nam de EU maandag een besluit: het mag nog vijf jaar gebruikt worden.

Ook Nederland heeft voor verlenging van toelating gestemd. Tegenstanders van het gebruik van het middel, en dat zijn er veel, vragen zich af waarom Nederland dit gedaan heeft. Welke belangen spelen misschien een rol bij deze beslissing? Waarom is het middel zo controversieel?

Het economische belang van glyfosaat is bijzonder groot. Het is een van de meest gebruikte bestrijdingsmiddelen ter wereld, ook in Nederland. In 2012, het recentste jaar waarover het Centraal Bureau voor de Statistiek gegevens heeft, gebruikten Nederlandse boeren 150.000 kilo glyfosaat. Ontdekker Monsanto is al lang niet meer de enige producent. Het patent liep af in het jaar 2000; sindsdien maken veel andere grote westerse en Chinese chemiebedrijven het product ook.

Voor ontwikkelaar Monsanto gaat het echter niet alleen om de verkoop van het bestrijdingsmiddel, maar ook van zaad van gewassen die geen krimp geven als je er glyfosaat op spuit. Die gewassen, zoals soja en maïs, zijn met genetische manipulatie resistent gemaakt. Daardoor kunnen boeren onkruid verdelgen als het gewas al op het land groeit. Monsanto bracht de eerste '*Roundup-ready* gewassen' in 1996 op de markt, en op de meeste typen zit nog patent. Door de introductie van zulke gewassen werd het bestrijdingsmiddel een stuk populairder.

In Nederland mogen *Roundup-ready* planten overigens niet verbouwd worden, omdat ze genetisch gemanipuleerd zijn.

Het hete hangijzer is de vraag of glyfosaat kankerverwekkend is. De Europese Commissie volgt de geruststellende conclusies van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) en het Europees Agentschap voor Chemische Stoffen (ECHA). Het is 'onwaarschijnlijk' dat glyfosaat bij mensen kanker veroorzaakt, stelde de EFSA in november 2015.

Ook de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de VN-landbouworganisatie FAO concludeerden in 2016 samen dat het 'onwaarschijnlijk' is dat mensen risico lopen op kanker doordat ze via hun eten glyfosaat binnenkrijgen. Daar staat het oordeel van het Internationale Instituut voor Kankeronderzoek tegenover. Dit IARC, onderdeel van de WHO, concludeerde in maart 2015 dat de stof 'waarschijnlijk' kankerverwekkend is voor mensen.

De uiteenlopende oordelen zijn uitgemond in een wetenschappelijke discussie over hoe zulk onderzoek uitgevoerd moet worden. Die gaat over de beoordeling van de beschikbare gegevens, maar ook over welke studies je mag meewegen.

Het IARC nam alleen gepubliceerde wetenschappelijke studies in beschouwing, de EFSA gebruikt ook niet-gepubliceerd

→

onderzoek dat door producenten van glyfosaat is gedaan. Dat leidde tot kritiek over belangenverstrengeling; de EFSA zegt de toxiciteit juist beter te kunnen beoordelen door de extra data.

Het grootste ongemak over glyfosaat is dat het langzamerhand overal is. Het geeft al problemen bij de Nederlandse drinkwatervoorziening. In oppervlaktewater dat wordt gewonnen om er drinkwater van te maken, zit volgens de drinkwaterbedrijven 'al jaren' te veel glyfosaat. Het staat daarom op de lijst van 'probleemstoffen'.

Ook in 45 procent van de Europese akkers is glyfosaat of een afbraakproduct terug te vinden, toonden Wageningse wetenschappers in oktober aan. Dat zou via wind of water bij mens of dier terecht kunnen komen. Daarom sprak de Wageningse hoogleraar Violette Geissen zich uit tegen verlenging van de toelating.

Toch lijken de effecten op het milieu beperkt, omdat het bestrijdingsmiddel alleen planten doodt. Volgens het Amerikaanse milieuagentschap EPA zijn de negatieve effecten van glyfosaat op vogels, zoogdieren, vissen en ongewervelde dieren 'minimaal'. Het Europese EFSA vond de milieurisico's 'acceptabel' voor planten in de omgeving, voor insecten, en voor water- en bodemdieren, maar wees er wel op dat er risico's zouden kunnen zijn voor zoogdieren en vogels die herhaaldelijk aan de stof worden blootgesteld.

De vraag is waarom Nederland voor verlenging van de toelating stemde. Nederland volgde het advies van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb). Dat schreef in augustus dat de Europese Commissie, de EFSA en het ECHA hun werk goed hadden gedaan. Veilig gebruik van glyfosaat is 'mogelijk' vindt het Ctgb, en dat advies nam het toenmalige ministerie van Economische Zaken over. De nieuwe minister Carola Schouten (Landbouw, ChristenUnie) zei vorige maand wel dat het product 'een laatste redmiddel' moet worden.

De verlenging van de goedkeuring van glyfosaat betekent niet dat daarmee elk product waar de stof in zit, in elk EU-land is toegestaan. De lidstaten moeten die producten alsnog beoordelen. Hoe mag het gebruikt worden, zodat de risico's binnen de perken blijven?

In Nederland moet vooral de vervuiling van het oppervlaktewater – en dus het drinkwater – aangepakt worden, schreef het Ctgb. Het College denkt dat het oppervlaktewater vooral vervuild raakt met glyfosaat als het op straten en stoepen gespoten wordt, want daarvandaan stroomt het landbouwgif gemakkelijk weg.

Sinds 2016 mogen chemische onkruidbestrijdingsmiddelen (waaronder dus glyfosaat) in Nederland daarom al niet meer op 'verharde oppervlakken' gebruikt worden. Daar kwam deze maand een verbod op gebruik in parken en plantsoenen bij, na jarenlange politieke druk tegen het gebruik van chemische onkruidbestrijding in de 'openbare ruimte' waar ook kinderen spelen. De vereniging van waterbedrijven Vewin vindt die inperkingen niet genoeg, als het om de probleemstof glyfosaat gaat. Vewin bepleitte in oktober daarom ook de verkoop ervan aan particulieren te verbieden.

Kortom, we zitten voorlopig nog opgescheept met glyfosaat. Over het veilige gebruik ervan lopen de meningen van de verschillende instanties behoorlijk uiteen. Zeker is dat er te veel van in ons drinkwater terechtkomt. Laten we hopen dat er bij de volgende keer dat er wordt gestemd over verlenging van de toelating van het middel, meer duidelijkheid bestaat over het gevaar ervan.

Naar: Hester van Santen, NRC Handelsblad, 28 november 2017

Opdracht 2

Jullie gaan in groepen van ten minste zes personen een beschouwing van 700 à 800 woorden schrijven over de problemen die vuurwapens veroorzaken in de Verenigde Staten, en de mogelijke oplossingen daarvoor. Het publiek bestaat uit de lezers van *de Volkskrant* of *NRC Handelsblad*. Jullie krijgen van je docent een tiental teksten over de omgang met wapens in de VS en het *Feedbackformulier Beschouwing*, of je downloadt die materialen op *Nieuw Nederlands online*.

1 Maak groepen van ten minste zes personen. Elke groep vormt een redactie.
2 Lees de teksten.
3 Houd als groep een redactievergadering. In het overleg moeten jullie overeenstemming bereiken over de volgende zaken:
– een geschikte tekststructuur;
– een bouwplan voor de tekst;
– de titel en de ondertitel;
– de inhoud;
– de toon;
– de te gebruiken bronnen;
– de werkverdeling: de redactieleden schrijven in tweetallen; de verschillende tekstdelen (inleiding, deelonderwerpen en slot) worden over de duo's verdeeld.

Gebruik het *Feedbackformulier Beschouwing* als checklist.

4 Schrijf de eerste versie van jullie deel; houd je aan de gemaakte afspraken.
5 Bespreek de aansluiting tussen de verschillende tekstdelen in nieuwe duo's. Bijvoorbeeld: de aansluiting tussen de inleiding en het eerste deelonderwerp wordt besproken door één schrijver van de inleiding en één schrijver van het eerste deelonderwerp, enzovoort.
6 Herschrijf de tekstdelen. Werk in de oorspronkelijke tweetallen.
7 Lees in een redactievergadering de verschillende tekstdelen in de juiste volgorde aan elkaar voor. Voeg de delen samen tot één tekst en pas zo nodig nog zaken aan. Let op structurerende zinnen en signaalwoorden. Controleer ook de formulering, de spelling en de lay-out.
8 Print voor de andere groepen en voor de docent een exemplaar van jullie tekst.

Opdracht
3

1 Beoordeel de teksten van de andere redacties. Gebruik hierbij de criteria van het *Feedbackformulier Beschouwing*.
2 Bespreek klassikaal de bevindingen van de verschillende groepen.

Theorie

Opiniëren op basis van betogen

Veel beschouwingen zijn geschreven op basis van een aantal betogen, dan wel interviews, waarin iemand zijn mening geeft over een bepaalde kwestie. Door de verschillende meningen in een tekst weer te geven, maak je een opiniërende tekst.

Opdracht
4

1 Download op *Nieuw Nederlands online* drie teksten van Tamar de Waal, Manon Kloosterboer en Han Entzinger over inburgeren in Nederland. De meningen in de verschillende teksten lopen uiteen.
2 Schrijf op basis van deze drie teksten een beschouwing van 400 à 500 woorden over het belang van inburgeringscursussen. Verwerk de meningen van de drie auteurs in je tekst. Gebruik het *Feedbackformulier Beschouwing* als checklist.
3 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Bespreek welke tekst het beste voldoet aan de eisen voor een beschouwing.

Opdracht
5

Werk eventueel in tweetallen. Schrijf voor je klasgenoten een beschouwing van 600 à 700 woorden over een van de volgende onderwerpen:
- muziekfestivals
- studieschuld
- vluchtelingen
- nieuwe politieke partijen

Volg het *Stappenplan Schrijven*. Gebruik als checklist het *Feedbackformulier Beschouwing*.

Ik kan/weet:

☐ met gebruikmaking van verscheidene bronnen teksten schrijven met een beschouwend karakter waarin verbanden worden gelegd tussen afzonderlijke onderwerpen. 4F
☐ een complexe gedachtegang goed en helder weergeven. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Beschouwing,** *het* **Formulier Bouwplan voor een tekst** *en het* **Zelfevaluatieformulier Schrijfproces.**

5 Uitwerking interview

Je leert:

- een interview uitwerken.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis § 1-6 *(4 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling § 1-13 *(4 vwo)*

Theorie

De essentie van een interview weergeven

Als je iemand hebt geïnterviewd, is het soms nodig dat je het opgenomen gesprek op schrift uitwerkt. Je hoeft dan niet het hele **interview** woord voor woord weer te geven. Vat het belangrijkste wat je wilde weten, samen in goedlopende zinnen en laat overbodigheden weg. Je had immers een doel met het interview: je wilde bepaalde zaken te weten komen. Concentreer je dáárop bij het schrijven.
Je kunt je interview ook uitwerken tot een artikel. Je noteert dan niet de letterlijke vragen en antwoorden, maar je geeft (delen van) het interview in eigen woorden weer.
Als je uitwerking klaar is, laat de tekst dan lezen door de geïnterviewde met de vraag of hij zich in jouw weergave van zijn woorden kan vinden. Pas zo nodig formuleringen aan.

Zo werk je een interview uit

- Schrijf een korte inleiding, waarin je vertelt wie je hebt geïnterviewd, waarover en waarom. Begin de inleiding met een zin om de lezers nieuwsgierig te maken.
- Schrijf in vet of cursief de vragen zo kort mogelijk op.
- Noteer onder elke vraag het antwoord dat de geïnterviewde gaf.
- Vat lange antwoorden samen en laat overbodige informatie weg.
- Vervang typische spreektaal door standaardwoorden.
- Gebruik als titel een aantrekkelijk citaat uit het interview.

Voorbeeld

Woordelijke transcriptie:
Mag ik u wat vragen? 1
Mij? Hoezo? 2
In verband met de verkiezingen wil ik u vragen op welke partij u gaat stemmen.
Ik weet niet of ik dat zomaar zal zeggen. Waarom wil je dat eigenlijk weten? Waar is het voor? 2
Het is voor onze schoolkrant. We schrijven een artikel over het stemgedrag van docenten.
Dat lijkt mij niet iets voor de schoolkrant, dus dat houd ik voor mezelf. 3

In een artikel verwerkt:
Als schoolkrantredactie wilden we wel eens weten wat onze docenten zoal stemmen. Daarom vroegen we meneer Bakker naar zijn politieke voorkeur. Maar toen hij hoorde dat dat in de schoolkrant gepubliceerd zou worden, reageerde hij met: 'Dat lijkt mij niet iets voor de schoolkrant, dus dat houd ik voor mezelf.' 3

Een interview uitwerken

1 De gestelde vragen zijn vet en cursief weergegeven.

2 De antwoorden staan in gewone letters.

3 In een artikel zijn de letterlijke vragen en antwoorden niet meer te zien. De tekst is geparafraseerd. Een enkel citaat uit het gesprek staat tussen aanhalingstekens.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een deel van een interview met Arjen Lubach (schrijver, muzikant, programmamaker).

1 Noteer de drie deelonderwerpen die in de tekst besproken worden.

2 Werk dit interview uit tot een artikel van 200 à 300 woorden. Zorg ervoor dat alle deelonderwerpen erin voorkomen. Zoek zo nodig aanvullende informatie.

Tekst 1

'Ik zie vooral een clown met een kuif en een mening'

Arjen, je hebt een Televizierring, een hitsingle en een literaire prijs op je nachtkastje liggen. Ga je het theater in omdat je in die hoek nog geen prijs hebt binnen geharkt?

'Haha, ja. Daarnaast ben ik ook aan het trainen voor een shorttrackcarrière. Dat zag ik laatst op tv en dat vond ik ook wel geinig.'

Maar serieus, het is niet alsof je niets te doen hebt. Waarom doe je jezelf dit ook nog aan?

'Tijdens de opnamen van *Zondag met Lubach* vind ik de interactie met de zaal nog steeds leuk. Ik heb twaalf jaar in kleine theaters gestaan met deels geïmproviseerde shows. De kick die dat oplevert, is een andere dan die van een geschreven grap waarover lang is nagedacht. Dat *Zondag met Lubach* zo goed doordacht is, is geweldig, maar soms mis ik dat eerste. Bovendien: het heeft ook iets uitdagends om te gast te zijn in andere theaters en steden in plaats van publiek te ontvangen in een veilige omgeving als onze tv-studio.'

Wat voor soort voorstelling wordt het?

'Ik vind cabaret een verkeerd woord, want dan verwacht je sketches, afgewisseld met een serieus liedje met wat mineurakkoorden en een paar keer een statige stilte na een boos maatschappijkritisch zinnetje. Daar houd ik niet zo van. Het wordt wel comedy, maar het verhaal wordt persoonlijker dan hoe mensen mij van televisie kennen.'

Ben je niet bang dat mensen voor een soort 'Zondag met Lubach live' naar het theater komen?

'Dat kan. Als het goed is, is het alsnog leuk natuurlijk, maar één op één *Zondag met Lubach* wordt het inderdaad niet. Dat is hyperactueel en beeldend. We bouwen verhalen rond videomateriaal, speciaal voor die week gemaakte vormgeving en vernuftig geknipte videofucks. 95 procent van wat je zondagavond op televisie ziet, bestond de dinsdag ervoor nog niet. De theatershow wordt veel tijdlozer. Bovendien past het deskje niet in mijn auto.'

Wat vind je eigenlijk van het politieke klimaat?

'Nogal explosief. Voor je het weet, ben je óf fascist óf je demoniseert. Dat komt natuurlijk mede door een groep fanatieke online-opiniemakers. Als je twintig jaar geleden die boosheid voelde, moest je in een partijkrantje op zoek naar een bijeenkomst. En dan stond je in een zaaltje met twintig gelijkgestemden. Vervolgens besloot je een opinieartikel te sturen naar een tijdschrift, om vervolgens twee weken te wachten op plaatsing. Nu zet je je computer aan en sta je met je laarzen kniediep in een politieke loopgravenoorlog.'

Je vindt het geen vooruitgang.

'Mijn bezwaar is vooral het virale complotdenken van die uitersten. Het idee dat er echt een groep machthebbers is die willens en wetens de "gewone man" onderdrukt. Er zijn natuurlijk genoeg incidenten en genoeg incapabele, onbetrouwbare types, maar dat er echt een breedgedragen agenda ligt om ervoor te zorgen dat het volk gekneveld en monddood blijft, dat is wat mij betreft een paranoïde misverstand.'

Hoe komt het dat de meeste grappenmakers links zijn?

'Ik zou mezelf niet per se links noemen, wel progressief. Ik denk dat creativiteit en progressiviteit verwant zijn, omdat ze beide te maken hebben met verbeelding en je een wereld voorstellen die nog niet bestaat. Dat is ook wat mijn werk is natuurlijk: iets scheppen wat er nog niet is. Ik ontkom er niet aan die denkpatronen ook toe te passen op de wereld. Dat is in mijn ogen waar de mensheid het meeste baat bij heeft: degenen die vooruit willen.'

Naar: Alexander Klöpping, de Volkskrant, 25 februari 2018

Opdracht
2

1 Kijk naar 'Niemand is dichter bij de waarheid gebleven dan ik. Een interview met Onno Blom'.
2 Maak aantekeningen aan de hand van de volgende documentatievragen:
- Wat is in de biografie van Jan Wolkers de hoofdvraag van Onno Blom?
- Hoe is Onno Blom de biograaf van Jan Wolkers geworden?
- Waarom is het zowel een voordeel als een nadeel dat Jan Wolkers bijna alles in zijn archief bewaard heeft?
- Waarom is het belangrijk dat Onno Blom veel tijd doorbrengt in het huis van Jan Wolkers?
3 Werk dit interview uit in een artikel van ongeveer 200 à 300 woorden.
4 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot, geef elkaar commentaar aan de hand van het *Feedbackformulier Interview uitwerken* en verbeter zo nodig je tekst.

Ik kan/weet:

☐ onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken. 3F
☐ een interview uitwerken.

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** ***Daar vind je ook het*** **Feedbackformulier Interview uitwerken.**

6 Ingezonden brief

Je leert:
- een ingezonden brief schrijven.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1-6 *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren § 1-3 *(4 vwo)* en § 4-5
- Cursus 7 Formuleren § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling § 1-13 *(4 vwo)*

Theorie

Reageren op de actualiteit of op een artikel

Soms lees je in een krant iets wat je zorgwekkend vindt of waarover je je opwindt. Dat kan een nieuwsfeit zijn of een artikel waarmee je het niet eens bent. Je kunt dan een **ingezonden brief** schrijven. Zo'n brief schrijf je aan de redactie van de krant, maar let op: je wilt niet die redactie bereiken of de schrijver van het artikel waarop je reageert, maar de lezers van de krant. Zij vormen je publiek; hen wil je overtuigen.

Wat doe je als je reageert op een nieuwsfeit?
- Noem het nieuwsfeit waarop je reageert.
- Geef aan waarom je je daarover kwaad of ongerust maakt.
- Geef zo mogelijk aan wat er volgens jou moet gebeuren of veranderen.

Wat doe je als je reageert op een artikel waar je het niet mee eens bent?
- Herhaal het standpunt waarmee je het niet eens bent.
- Noem de argumenten die volgens jou niet kloppen.
- Weerleg die argumenten:
  – Toon bij feitelijke argumenten aan dat de feiten onjuist zijn.
  – Val bij niet-feitelijke argumenten de ondersteuning aan die de auteur in zijn artikel geeft.
- Sluit de ingezonden brief af met je eigen standpunt.

Of
- Herhaal het standpunt van de auteur.
- Noem kort enkele van zijn argumenten, maar ga er niet verder op in.
- Geef je eigen (tegenovergestelde) standpunt.
- Geef jouw betere (!) argumenten voor dat (tegenovergestelde) standpunt.
- Ondersteun de argumenten.

Aandachtspunten bij het schrijven van een ingezonden brief
- Noem in de eerste zin het nieuwsfeit of het artikel waarop je reageert: de datum, de titel en – als die bekend is – de naam van de auteur.
- Begin met het belangrijkste. De redactie van kranten kort brieven soms in. Houd je brief dus zo kort mogelijk.
- Citeer de zinnen waarover je iets wilt zeggen; dan kan later niemand beweren dat jij iemands woorden verdraaid hebt.
- Let op de toon van je brief. Je hebt drie mogelijkheden:
  – zakelijk; dan maakt je betoog een degelijke indruk;
  – verontwaardigd; je kwaadheid tonen kan functioneel zijn;
  – ironisch; zo krijg je de lachers op je hand.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een ingezonden brief.

1. Onderstreep in alinea 1 het standpunt waarmee de auteur van de ingezonden brief het niet eens is.
2. Formuleer de drie argumenten van veearts Dijkhuizen die de auteur in alinea 1 en 4 weerlegt.
3. Noteer van elk argument de weerlegging.
4. Welk tegenargument geeft de auteur in alinea 5?
5. Welke toon heeft de auteur voor zijn ingezonden brief gebruikt: zakelijk, verontwaardigd en/of ironisch? Licht je antwoord toe door woorden of zinsneden uit de tekst te citeren.
6. Welke alinea had de auteur beter als eerste kunnen gebruiken? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Een koe is meer dan een economisch product

(1) Volgens veearts Dijkhuizen is de koe beter af in de stal dan in de wei (*de Volkskrant*, 27 september 2017). Maar waarop baseert de veearts dit? Op het feit dat koeien in een hoekje van de wei staan als het regent? Dat is een veelgehoord argument bij voorstanders van megastallen dat echter geen hout snijdt. Als het regent, zoeken wij ook beschutting. Dat koeien voortdurend aan de schijt zijn, ligt niet aan de weidegang, maar aan de samenstelling van het gras. Door jarenlange overbemesting van het land zijn de graslanden omgetoverd tot Teletubbie-biljartlakens. Biologische melkveehouderijen weten al jaren dat koeien en natuur gebaat zijn bij minder fosfaatgift en meer kruiden in het gras.

(2) Ik denk niet dat Dijkhuizen de koeien zelf gevraagd heeft of ze liever in de wei of in megastallen staan. Hij ziet de koe louter als fermentatievat met de uier als melkfabriek.

(3) Deze visie is precies de reden dat ik jaren geleden niet voor diergeneeskunde heb gekozen. Het dier wordt beschouwd als economisch product en de veearts is verworden tot een economische scheidsrechter, die beslist over het lot van een ziek dier. Voordat het een behandeling krijgt, wordt eerst een rekensommetje gemaakt over de geschatte restwaarde van het dier. Bedraagt die minder dan de behandelkosten, dan is het doodsoordeel snel geveld.

(4) Verder voert Dijkhuizen aan dat een koe op stal houden beter is voor het milieu. Het is waar dat door een toename van de melkproductiviteit minder land nodig is voor dezelfde productie. Hierdoor blijft er in theorie meer land over voor ander landgebruik, maar dat gaat in Nederland niet op zolang de vraag naar melkproducten in de wereld onverminderd groot blijft. De kans is groot dat er in dat geval simpelweg meer melk geproduceerd wordt op het weiland. Een beetje minder melk drinken of vlees eten heeft veel meer effect op het milieu.

(5) Als het aan Dijkhuizen ligt, gedijen koeien het beste onder laboratoriumomstandigheden, die je in megastallen zou kunnen creëren. Maar dan reduceer je koeien tot een soort proefdieren en volgens mij willen we daar met zijn allen al jaren vanaf. Een koe is meer dan een economisch product. Vraag het de koeien zelf. Hun antwoord op Dijkhuizens stelling zal eenduidig zijn: Boe!

Naar: Wilbert van Rooij, de Volkskrant, 30 september 2017

Opdracht
2

1 Schrijf naar aanleiding van tekst 2 een ingezonden brief van ongeveer 200 à 300 woorden. Je mag ook zelf een artikel zoeken waarop je wilt reageren.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot, geef elkaar commentaar aan de hand van het *Feedbackformulier Ingezonden brief* en verbeter zo nodig je tekst.

Tekst 2

Vorige maand duizend dode grazers in Flevoland

(1) Opnieuw zijn er afgelopen maand veel dieren gestorven in de Oostvaardersplassen. In februari kwamen 1062 grote grazers om, meldt Staatsbosbeheer; 94 procent van de verzwakte dieren werd afgeschoten.

(2) De sterfte is groter dan in de twee maanden december en januari samen; toen stierven 693 edelherten, heckrunderen en konikpaarden. Het totale aantal omgekomen dieren komt deze winter op 1755. Dat is relatief veel op een populatie van ongeveer vijfduizend dieren, zoals die in november werden geteld. Toch zijn dergelijke verminderingen van de populaties niet uitzonderlijk voor in het wild levende dieren, aldus een woordvoerder van Staatsbosbeheer.

(3) Ter vergelijking: vorig jaar stierven in de periode december-april 813 dieren. In de winter van 2012-2013 stierven in dezelfde periode eveneens veel dieren: 1680. En ook in de winter van 2015-2016 kwamen veel dieren om in de Oostvaardersplassen: 1613.

(4) Oorzaak van de sterfte zijn kou en voedselgebrek. Opnieuw is dit jaar de discussie ontbrand over het beheer van het natuurgebied tussen Almere en Lelystad, waar dieren in relatieve vrijheid zonder jacht leven. Zondag waren er demonstraties bij het natuurgebied. Veel mensen vinden de sterfte zielig. De provincie Flevoland, sinds enkele jaren verantwoordelijk voor het beheer, besloot vorige week de dieren te laten bijvoeren, wat volgens ecologen weinig zin heeft en de voortplanting en de spijsvertering in de war zou sturen.

(5) Staatsbosbeheer voert sinds een aantal jaren een 'vroeg-reactief beheer'; de conditie van de dieren wordt vrijwel continu in de gaten gehouden en dieren waarvan wordt verwacht dat zij de winter niet zullen overleven, worden afgeschoten. Dat is wezenlijk anders dan in natuurgebieden als de Veluwe, waar jaarlijks vaste aantallen wild worden geschoten. Een internationale commissie adviseerde jaren geleden de dieren in de Oostvaardersplassen voor mogelijk lijden te behoeden en te streven naar 90 procent afschot.

(6) Dat percentage haalt Staatsbosbeheer al jaren, meldt een woordvoerder, al schommelt het weleens tussen 98 procent (in december en januari) en 94 procent (februari). In februari was het volgens Staatsbosbeheer moeilijk sommige verzwakte dieren af te schieten, doordat ze in het moerasachtige, bevroren en lastig bereikbare deel van de Oostvaardersplassen verbleven. Het afschotpercentage was deze winter gemiddeld 95 procent.

(7) Bezoekers zien regelmatig kadavers in het gebied liggen; deze afgeschoten dieren worden niet afgevoerd, en dienen als voedsel voor andere dieren, zoals vossen en insecten. De afgeschoten edelherten worden wél grotendeels afgevoerd, evenals bijna alle geschoten heckrunderen en konikpaarden.

Naar: Arjen Schreuder, NRC Handelsblad, 5 maart 2018

Ik kan/weet:

- ☐ een standpunt beargumenteren in een adequate ingezonden brief. 3F
- ☐ me duidelijk en precies uitdrukken en daarbij flexibel en effectief gebruikmaken van de taal, inclusief gevoelens, toespelingen en grappen. 4F

***Maak de opdrachten op* Nieuw Nederlands online. *Daar vind je ook het* Feedbackformulier Ingezonden brief.**

Aantekeningen

REGELS

IK SCHRIJF LIEVER
KRIS KRAS

Loesje

Postbus 1045 6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Cursus 4

Spreken, kijken en luisteren

hier is mijn wiel, Madame, en daar het Uwe
wil toch voorgoed het Uwe naast
het mijne duwen.

Judith Herzberg

Inhoud

Als spreker wil je dat het publiek goed kan volgen wat je zegt en dat het de hoofdzaken van je verhaal onthoudt. Om dat te bereiken, moet je niet alleen inhoudelijk een sterk verhaal hebben, maar ook sterk overkomen. Als je staat te stuntelen, kom je niet overtuigend over. Je moet dus leren om zelfverzekerd voor het publiek te staan. In deze cursus kijk je de kunst af van goede sprekers en ga je zelf veel oefenen. Daarnaast leer je waarop je moet letten als je kijkt en luistert naar verschillende vormen van mondelinge communicatie en hoe je gesproken informatie kunt verwerken.

5 Debat

Je leert:
- debatteren en een debat beoordelen.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 1-9 *(4 vwo)* en § 10-11
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren § 1-3 *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren § 1-3 *(4 vwo)* en § 4-5
- Cursus 7 Formuleren § 9 *(4 vwo)* en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*

Theorie

Een debat beoordelen

Een **debat** wordt gevoerd door twee partijen die het niet met elkaar eens zijn. De ene partij neemt over een stelling of kwestie een positief standpunt in, de andere een negatief standpunt. Beide partijen geven **argumenten** voor hun standpunt en proberen de argumentatie van de andere partij te **weerleggen**.

Centraal in het debat staat een **stelling**. Een goede debatstelling is:
- controversieel: het onderwerp is omstreden en roept een duidelijk verschil van mening op;
- nauwkeurig geformuleerd: het is exact duidelijk wat het onderwerp van het debat is;
- meestal gericht op een beleidsverandering.

Het doel van een debat is niet de tegenstander te overtuigen, maar het **publiek** (bij een politiek debat) of de **jury** (bij een wedstrijddebat). De deelnemers richten zich dan ook niet rechtstreeks tot elkaar, maar tot het publiek of de jury.

Er zijn verschillende debatvormen. Elke vorm heeft zijn eigen regels, maar in grote lijnen is de opbouw van een debat als volgt:
- Beide partijen zetten hun standpunt en de argumentatie voor dat standpunt uiteen.
- Elke partij reageert op de argumenten van de andere partij.
- Beide partijen houden een slotpleidooi.

Bij de beoordeling van een debat let je op:
- de opbouw van de argumentatie door beide partijen;
- de structuur van het debat: de deelnemers moeten zich houden aan de regels van de debatvorm;
- de inhoud van de argumentatie en de weerleggingen: feitelijke argumenten moeten waar zijn, waarderende argumenten moeten worden onderbouwd en tegenargumenten moeten worden weerlegd of ontkracht; ***→ zie Argumenteren p. 118 (4 vwo)***
- de verbale en non-verbale communicatie van de deelnemers; ***→ zie Spreken, kijken en luisteren p. 92 (4 vwo)***
- het taalgebruik: de deelnemers moeten niet alleen correct, maar ook aantrekkelijk formuleren, bijvoorbeeld door gebruik te maken van uitdrukkingen, beeldspraak en stijlfiguren. ***→ zie Formuleren p. 46, p. 51 en p. 56 (6 vwo)***

Opdracht
1

1 Beoordeel de stellingen door het schema in te vullen met –, ± of een +.
2 Bedenk zelf twee stellingen die drie keer een + zouden krijgen.

	controversieel	scherp geformuleerd	beleids-verandering
1 Iedere volwassen Nederlander moet een basisinkomen krijgen.			
2 Sociale media hebben een slechte invloed op jongeren.			
3 Prikweigeraars moeten verplicht worden hun kinderen te laten vaccineren.			
4 Darten moet een olympische sport worden.			
5 Pretstudies moeten niet langer door de overheid worden gefinancierd.			
6 Nederlandse studenten moeten ambitieuzer worden.			

Opdracht
2

Je gaat kijken naar een debat van het NK Debatteren voor Scholieren.
1 De stelling luidt: *Studiefinanciering moet als gift verstrekt worden.* Is dit een goede debatstelling? Leg uit.
2 Maak aantekeningen van de argumentatie van beide partijen.
3 De laatste beurt van het debat bestaat uit een beschouwing. Hierin geven beide partijen aan welke twee vragen volgens hen beantwoord moeten worden. Noteer voor beide partijen de twee vragen die ze stellen en welk antwoord ze erop geven.
4 Beoordeel de argumentatie met behulp van het *Feedbackformulier Argumentatie propositie* en het *Feedbackformulier Argumentatie oppositie*. Maak gebruik van de aantekeningen die je hebt gemaakt bij vraag 2 en 3.
5 Welke partij moet het debat winnen als je kijkt naar je antwoorden bij vraag 4? Leg uit.
6 Bekijk het fragment nogmaals en vul voor iedere spreker het *Feedbackformulier Debat* in.
7 Wie vind jij de beste debater? Leg uit.

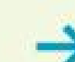
Theorie

Deelnemen aan een schooldebat

Het **schooldebat** is een standaard debatvorm, waarmee je op school debatten kunt voeren. In een schooldebat mogen de debatterende partijen elkaar niet in de rede vallen.

Het debat is verdeeld in vastgestelde spreekbeurten die een bepaalde duur hebben. Inhoudelijk ligt vast wat er in welke spreekbeurt naar voren gebracht mag worden. Een jury bepaalt wie het debat heeft gewonnen. Daarom spreek je in een debat altijd de jury aan: ‘Geachte jury, …’ Ook is er een tijdwaarnemer die onverbiddelijk ‘Stop’ zegt als de spreektijd voorbij is. De spreker mag dan wel nog zijn zin afmaken.

Het debatschema omvat opbouwbeurten, verweerbeurten en slotbeurten.

Debatschema

Opbouwbeurt voorstanders:	4 minuten
Opbouwbeurt tegenstanders:	3 minuten
Time-out:	2 minuten
Verweerbeurt voorstanders:	2 minuten
Verweerbeurt tegenstanders:	2 minuten
Vrije ronde:	4 minuten
Time-out:	2 minuten
Slotbeurt tegenstanders:	2 minuten
Slotbeurt voorstanders:	2 minuten

Opbouwbeurt
De **voorstanders** leiden in hun **opbouwbeurt** het onderwerp in en beschrijven de situatie zoals die nu is. Hun voorstel, de debatstelling waar zij voorstander van zijn, roept op tot een verandering van een bepaalde situatie of van een bepaald beleid. De argumenten van de voorstanders ondersteunen deze stelling: ze leggen uit waarom de voorgestelde beleidsverandering nodig is.
De **tegenstanders** zullen in hun opbouwbeurt aantonen dat de beleidsverandering niet nodig is, niet zal werken of grote nadelen heeft. Hun argumenten ondersteunen de stelling juist niet, het zijn argumenten tegen het standpunt van de voorstanders.
Let op: in deze beurt moeten beide partijen alle argumenten naar voren brengen. Baken de argumenten goed af en geef ze een **label**, waarmee je ze kernachtig benoemt. Zorg verder voor goede overgangen tussen de argumenten: gebruik **signaalwoorden** om de opbouw van je betoog te verduidelijken.

Time-out
Tijdens een **time-out** is er tijd voor overleg binnen de teams. Dit gebeurt twee keer: na de opbouwbeurt en voor de slotbeurt. Het debat ligt dan even stil.

Verweerbeurt
De voorstanders moeten in hun **verweerbeurt** proberen de argumentatie van de tegenstanders te **weerleggen**. De tegenstanders krijgen de kans de argumenten van de voorstanders te weerleggen.
Regels voor de **verweerbeurten:**
- Ga in op wat de andere partij heeft gezegd.
- Kom niet met nieuwe argumenten.

Tip: Vat steeds een argument van de andere partij (kort) samen (gebruik de labels!) en weerleg het daarna.

Vrije ronde
In deze ronde mogen de deelnemers aan het debat vrij op elkaar reageren.
Regels voor de **vrije ronde**:
- Degene die het woord neemt, heeft de beurt.
- Kom niet met nieuwe argumenten.
- Luister naar elkaar.
- Luister naar de debatleider.

Slotbeurt
In hun **slotbeurt** geven beide partijen een samenvatting van hun betoog. Ze tonen aan waarom de weerleggingen van hun argumenten niet kloppen, ze noemen de argumenten die niet weerlegd zijn en herhalen hun weerleggingen van de argumenten van de andere partij.

Regels voor de slotbeurten:

- Richt je tot de jury. Die moet je immers overtuigen.
- Kies voor de samenvatting andere woorden dan jullie in de vorige beurten gebruikt hebben: voorkom dat je alleen woordelijk herhaalt wat al eerder is gezegd.
- Kom niet met nieuwe argumenten.
- Houd de tijd in de gaten. Gebruik je tijd zo goed mogelijk, maar zorg er wel voor dat je op tijd afsluit met een duidelijke uitsmijter.

Jury

Een debatwedstrijd wordt beoordeeld door een **jury**. Na afloop van het debat trekt de jury zich terug voor overleg om te bepalen welke partij het debat gewonnen heeft én wie de beste debater is. De jury beoordeelt het debat aan de hand van de punten die genoemd zijn.

Zo bereid je een schooldebat voor

1 Documenteer je: zoek bronnen over het onderwerp waarin argumenten voor verschillende standpunten worden genoemd.
2 Analyseer de gevonden documentatie en markeer wat je kunt gebruiken in het debat.
3 Maak een lijstje met voor- en tegenargumenten.
4 Bedenk bij elk argument voor jullie standpunt hoe de andere partij het zou kunnen weerleggen en wat jullie daartegen kunnen inbrengen.
5 Bedenk bij elk tegenargument hoe jullie het kunnen weerleggen.
6 Kies drie sterke argumenten voor jullie standpunt. Geef de argumenten labels, waarmee je een mooie, symmetrische opsomming kunt maken. **→ *zie Argumenteren p. 118, 119 (4 vwo)***
7 Bereid samen de inhoud van de drie debatbeurten zo goed mogelijk voor. Bedenk wat je in elke beurt kunt zeggen. Maak hiervoor gebruik van de *Debatformulieren voorstanders* of de *Debatformulieren tegenstanders*.
8 Verdeel de beurten: spreek af wie welke taak op zich neemt.
9 Oefen zo mogelijk je eigen beurt een paar keer hardop.

Opdracht 3

Werk in een viertal.

1 Kies per tweetal een andere stelling:
- ○ De stemgerechtigde leeftijd moet verlaagd worden naar 16 jaar.
- ○ Het Centraal Eindexamen moet afgeschaft worden.
- ○ Het openbaar vervoer moet gratis worden voor middelbare scholieren.
- ○ Vloggers die in hun vlogs de wet overtreden, moeten een levenslang vlogverbod krijgen.

2 Spreek af wie voor en wie tegen de stelling is.
3 Noteer in vijf minuten zo veel mogelijk argumenten voor jouw standpunt.
4 Bereid een opbouwbeurt voor, waarin je je standpunt uiteenzet en het onderbouwt met minimaal drie argumenten. De voorstander krijgt voor deze beurt vier minuten; de tegenstander drie minuten.
5 Presenteer de opbouwbeurten aan elkaar. De voorstander begint. Maak aantekeningen van de argumentatie van de ander. De andere twee luisteraars vullen voor beide sprekers het *Feedbackformulier Opbouwbeurt* in. Daarna presenteert het andere tweetal de opbouwbeurten.
6 Geef elkaar feedback op de opbouwbeurten aan de hand van de ingevulde formulieren.
7 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Opdracht 4

Werk in hetzelfde viertal als bij opdracht 3.

1 Bij vraag 5 van opdracht 3 heb je de argumenten van de andere partij genoteerd. Geef bij elk argument aan hoe je het kunt weerleggen.
2 Bereid een verweerbeurt voor van twee minuten.
3 Presenteer de verweerbeurten aan elkaar. De voorstander begint. Degene wiens argumenten weerlegd worden, maakt aantekeningen. De andere twee luisteraars vullen voor beide sprekers het *Feedbackformulier Verweerbeurt* in. Daarna presenteert het andere tweetal de verweerbeurten.
4 Geef elkaar feedback op de verweerbeurten aan de hand van de ingevulde formulieren.
5 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Opdracht
5

Werk in hetzelfde viertal als bij opdracht 3 en 4.

1 Bereid een slotbeurt voor van twee minuten. Gebruik je aantekeningen van opdracht 3 en 4.
- Geef kort weer hoe jouw argumenten zijn weerlegd en waarom die weerleggingen niet kloppen.
- Noem de argumenten die niet zijn weerlegd door de ander.
- Herhaal ook jouw weerlegging van de argumenten van de andere partij.
- Sluit af met een passende uitsmijter.

2 Presenteer de slotbeurten aan elkaar. In deze beurt begint de tegenstander. De luisteraars vullen het *Feedbackformulier Slotbeurt* in.

3 Geef elkaar feedback op de slotbeurten aan de hand van de ingevulde formulieren.

4 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Opdracht
6

Bekijk de feedback die je hebt gekregen bij opdracht 3, 4 en 5.

1 Welke beurt ging jou het beste af?

2 Wat zijn je sterke en zwakke punten?

3 Welke beurt past gezien je zwakke punten minder goed bij jou?

4 Wat kun je doen om je zwakke punten te verbeteren?

5 Noteer in welke beurt jij het beste ingezet kunt worden en waarom.

Opdracht
7

Werk in zestallen. Jullie gaan een schooldebat voeren.

1 Kies samen een stelling of bedenk er zelf een.
- ○ Er moet een prijsplafond voor medische handelingen ingesteld worden.
- ○ In Nederland moeten de productie, de handel en de consumptie van alle drugs worden toegestaan.
- ○ Het vernoemen van vegetarische producten naar vleesproducten moet verboden worden.
- ○ Nederland moet de belastingvoordelen voor buitenlandse bedrijven afschaffen.
- ○ Professionele voetbalclubs moeten politie-inzet rondom wedstrijden zelf betalen.
- ○ Werkgevers moeten hun werknemers altijd direct en tegen een beperkte vergoeding kunnen ontslaan.

2 Spreek af welk drietal voor de stelling is en welk drietal tegen.

3 Bereid je in beide drietallen voor volgens het stappenplan. Gebruik bij het verdelen van de beurten jullie antwoorden van opdracht 6.

4 Voer het debat in de klas. De overige leerlingen vullen het *Feedbackformulier Debat* in.

5 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Ik kan/weet:

- ☐ een debat volgen en begrijpen. 4F
- ☐ actief deelnemen aan een debat. 3F
- ☐ in een geanimeerd debat uitgesproken en overtuigende argumenten geven. 4F

→ ***Maak de opdrachten op* Nieuw Nederlands online. *Daar vind je ook de* Feedbackformulieren *en de* Debatformulieren.**

6 Discussie

Je leert:

- deelnemen aan een discussie.

Je hebt afgerond:

- Cursus 1 Basis — § 1 Onderwerp, hoofdgedachte, tekstdoel en titel *(4 vwo)*
  § 2 Inleiding en slot *(4 vwo)*
  § 3 Middenstuk *(4 vwo)*
  § 4 Alinea's en kernzinnen *(4 vwo)*
  § 5 Signaalwoorden en functiewoorden *(4 vwo)*
  § 6 Publiek *(4 vwo)*
  § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
  § 8 Betrouwbaarheid *(4 vwo)*
  § 9 Documenteren *(4 vwo)*
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren — § 1 Verbale en non-verbale communicatie *(4 vwo)*
  § 3 Feedback *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren — § 1-3 *(4 vwo)* en § 4-5

Theorie

Probleemoplossende discussie

Op radio en tv worden regelmatig discussies gevoerd. Ook zul je zelf weleens een **discussie** moeten voeren, bijvoorbeeld bij maatschappijleer of levensbeschouwing. Een belangrijk verschil met een debat is dat een discussie geen wedstrijd is en niet bedoeld is om je gelijk te halen.

Bij een **probleemoplossende discussie** is het doel het oplossen van een probleem. Daarvoor is het belangrijk dat de deelnemers eerst onderzoeken wat het probleem inhoudt en waardoor het veroorzaakt wordt. Pas als dat duidelijk is, kan er gediscussieerd worden over mogelijke oplossingen. Om tot een goede oplossing te komen, moeten de deelnemers begrip krijgen voor elkaars standpunt en uiteindelijk tot overeenstemming komen.

Een probleemoplossende discussie bestaat uit vier duidelijk afgebakende fasen:
– analyseren;
– inventariseren;
– reageren;
– besluiten.

Theorie

Stappenplan Probleemoplossende discussie

Stap 1: Analyseren
In fase 1 moet duidelijk worden wat het probleem is en waardoor het veroorzaakt wordt.
Vragen die in deze fase aan de orde moeten komen:
- Wat is het probleem?
- Door wie wordt dit als een probleem gezien en waarom?
- Door wie wordt dit niet als een probleem gezien en waarom niet?
- Wat zijn de oorzaken van het probleem?

Stap 2: Inventariseren
Iedere deelnemer krijgt in fase 2 de gelegenheid om zijn ideeën over mogelijke oplossingen naar voren te brengen. De deelnemers mogen in deze fase niet oordelen over de voorgestelde oplossingen; het gaat puur om de inventarisatie van ideeën. Er mogen wel vragen ter verduidelijking worden gesteld.

Stap 3: Reageren
In deze fase worden de voorgestelde oplossingen besproken. Degene die de oplossing heeft voorgesteld, mag kritisch ondervraagd worden. Vragen die per oplossing aan de orde kunnen komen:
- Is de oplossing uitvoerbaar, effectief en efficiënt?
- Wordt hiermee het probleem volledig opgelost?
- Worden hiermee echt de oorzaken aangepakt?
- Zorgt deze oplossing niet voor een verschuiving van het probleem?

Stap 4: Besluiten
In de laatste fase moet een besluit genomen worden. De deelnemers moeten op grond van het resultaat van de voorgaande fasen een gezamenlijk standpunt formuleren over de oplossing van het probleem. Ze kunnen kiezen voor een van de voorgestelde oplossingen, maar ook voor een compromis tussen verschillende oplossingen.

Voorbeeld

Stap 1 en 2:

Voorzitter: Het probleem is dus dat er een groot tekort aan verpleegkundigen dreigt. [1]

Voorzitter: Voor dit probleem moet op korte termijn een goede oplossing komen. Daarvoor moeten we eerst kijken wat het probleem precies inhoudt. We gaan daarom discussiëren in vier fasen. In de eerste fase moet duidelijk worden voor wie het een probleem is en wat de oorzaken van het probleem zijn. In de tweede fase inventariseren we welke oplossingen er mogelijk zijn. In de derde fase bespreken we achtereenvolgens de genoemde oplossingen. Uiteindelijk moeten we in de vierde fase komen tot een voorstel om het probleem op te lossen. [2]

Voorzitter: De eerste vraag die beantwoord moet worden, is dus: voor wie is het een probleem en waarom? [3]

Karin: Voor verpleegkundigen, want zij krijgen meer werk of moeten langere diensten draaien. [4]
Elmer: Voor ziekenhuizen, want er kunnen minder patiënten worden opgenomen. [4]
Yorick: Voor patiënten, want er kan steeds minder tijd worden besteed aan hun verzorging. [4]
Elmer: Het is ook een probleem voor de samenleving, want als er te weinig verpleegkundigen zijn, neemt de kwaliteit van de zorg af. [4]
Marieke: En voor de overheid, want die is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van de zorg. [4]

Voorzitter: Zijn er ook mensen voor wie het geen probleem is? [3]

Elmer: Jongere, gezonde mensen krijgen er misschien niet meteen mee te maken, maar vroeg of laat hebben zij toch ook zorg nodig. Of hun ouders. [4]

Voorzitter: Het is dus een probleem waar bijna iedereen vroeg of laat mee te maken krijgt. [5] Weet iemand wat de oorzaken van het probleem zijn? [3]

Karin: Volgens mij heeft het beroep van verpleegkundige niet voldoende status en verpleegkundigen worden natuurlijk zwaar onderbetaald. [4]
Marieke: Het is ook nog eens een heel zwaar beroep. [4]
Elmer: Ik denk dat door de vergrijzing het aantal ouderen en zieken enorm snel toeneemt. [4]
Yorick: Het komt ook door de individualisering! Daardoor zijn er steeds minder mensen die een dienend beroep kiezen. [4]

Voorzitter: Kort gezegd komen er dus meer patiënten en zijn er steeds minder mensen die verpleegkundige willen worden. 5 Dat eerste, daar kunnen we weinig aan doen, dus moeten we ons richten op het aantrekkelijker maken van het beroep. Wat zouden we kunnen doen? 3

Karin: Het lijkt me duidelijk dat verpleegkundigen een flinke loonsverhoging moeten krijgen. Verder vind ik dat studenten die voor een opleiding verpleegkunde kiezen, een bonus moeten krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van kwijtschelding van een deel van hun studieschuld. 4
Yorick: Het gaat niet alleen om geld! Er moet iets gedaan worden aan de status. Het lijkt mij een goed idee om een sociale dienstplicht in te voeren. Zodoende komen er direct meer handen aan het bed én scholieren zien dat er ook veel mooie kanten aan het vak zitten. 4
Elmer: Sociale dienstplicht gaat wel wat ver, maar ziekenhuizen moeten voor bepaalde taken wel veel meer gebruikmaken van vrijwilligers. Zo kunnen verpleegkundigen zich toeleggen op zaken waarin ze gespecialiseerd zijn. 4
Marieke: Ik denk dat omscholing tot verpleegkundige makkelijker moet worden. Daarnaast moeten er meer technische hulpmiddelen komen om verpleegkundigen te ontlasten. 4

1 De voorzitter vertelt wat het probleem is.

2 De voorzitter geeft aan wat het doel van de discussie is en beschrijft de inhoud van de fasen waaruit de discussie zal bestaan.

3 De voorzitter stelt de vragen die horen bij de verschillende fasen.

4 De deelnemers geven antwoorden op de vragen.

5 De voorzitter geeft korte samenvattingen van wat de deelnemers gezegd hebben.

Opdracht **1**

Werk in zestallen. Jullie gaan een probleemoplossende discussie voorbereiden.

1 Kies samen een probleem:
- Bij de gemeenteraadsverkiezingen maken erg weinig jongeren gebruik van hun stemrecht.
- Veel jongeren lezen alleen nog maar boeken omdat het moet voor school.
- In het voortgezet onderwijs presteren veel leerlingen onder hun niveau.

2 Analyseer in tweetallen het probleem aan de hand van de vragen uit stap 1.
3 Noteer zo veel mogelijk oplossingen voor het probleem.
4 Kies elk een van de oplossingen en beantwoord individueel bij deze oplossing de vragen uit stap 3. Als uit de antwoorden blijkt dat de oplossing niet toereikend is, pas die dan aan of kies een andere.
5 Bewaar je aantekeningen. Je hebt ze nodig bij opdracht 2.

Theorie

Discussiedeelnemers

In een probleemoplossende discussie moeten de stappen duidelijk van elkaar gescheiden blijven en moeten alle mogelijkheden onderzocht worden. Daarom is het handig om het aantal **discussiedeelnemers** beperkt te houden. Verder is het goed om een **voorzitter** aan te wijzen.

De voorzitter
- neemt zelf niet deel aan de discussie;
- houdt de tijd in de gaten;
- zorgt voor een goede afbakening en invulling van de vier fasen;
- geeft een samenvatting aan het eind van elke fase;
- vraagt iedere deelnemer welke oplossing hij bedacht heeft;
- betrekt alle deelnemers bij de discussie door te vragen naar hun mening;
- zorgt ervoor dat iedere bijdrage serieus genomen wordt;
- benadrukt het gemeenschappelijke doel van de discussie: een oplossing vinden.

De overige deelnemers
- accepteren het gezag van de voorzitter;
- stellen vragen als iets niet duidelijk is;
- gaan respectvol met elkaar om;
- richten zich tot de hele groep;
- herzien hun mening als ze overtuigd zijn.

Tijdschema voor een discussie van 15-20 minuten:
Stap 1: Analyseren: 2-3 minuten
Stap 2: Inventariseren: 4-6 minuten
Stap 3: Reageren: 6-8 minuten
Stap 4: Besluiten: 3 minuten

Opdracht
2

Werk in hetzelfde zestal als bij opdracht 1. Jullie gaan de discussie voeren die je hebt voorbereid.
1 Wijs een voorzitter aan.
2 Voer de discussie binnen de groep. Vraag een andere groep om te observeren. De observanten vullen elk voor een discussiedeelnemer het *Feedbackformulier Probleemoplossende discussie* in. Eén observant let op de voorzitter en vult het *Feedbackformulier Voorzitter probleemoplossende discussie* in.
3 Bespreek de discussie na met de observanten. Wat ging goed en wat kan beter?
4 Noteer kort de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Opdracht
3

Werk in zestallen. Jullie gaan een probleemoplossende discussie voeren.
1 Kies een probleem:
   - ○ Steeds meer mensen kunnen geen correct Nederlands schrijven en spreken.
   - ○ Ondanks de verhoging van de leeftijdsgrens voor het kopen van alcohol naar 18 jaar is het aantal comazuipers onder pubers niet gedaald.
   - ○ Mensen voelen geen binding meer met de straat of wijk waarin ze wonen.
   - ○ Veel Nederlanders kennen het eerste couplet van het Wilhelmus niet uit het hoofd.
   - ○ Veel mensen kunnen nepnieuws niet onderscheiden van echt nieuws.
   - ○ Steeds meer middelbare scholieren krijgen een burn-out.

2 Zoek per persoon minimaal drie bronnen over het onderwerp.
3 Bereid je individueel voor op de discussie: analyseer het probleem, zet een aantal oplossingen op een rijtje, kies de beste oplossing en onderbouw deze. Gebruik je bronnen.
4 Voer de discussie in de klas. De overige leerlingen spreken af wie welke discussiedeelnemer observeert en vullen het *Feedbackformulier Probleemoplossende discussie* in. Enkele leerlingen observeren de voorzitter en vullen het *Feedbackformulier Voorzitter probleemoplossende discussie* in.

Theorie

Opiniërende discussie

Discussies op radio en tv hebben over het algemeen een opiniërend doel: de deelnemers, luisteraars of kijkers kunnen naar aanleiding van de discussie hun mening vormen over het onderwerp.

Ook discussies die je op school moet voeren, zijn vaak opiniërend van aard: de deelnemers geven hun mening over een bepaalde kwestie, maar vormen tevens hun mening aan de hand van de inbreng van anderen. Tijdens een **opiniërende discussie** kun je dus van mening veranderen, doordat je meer over het onderwerp te weten komt.

Een opiniërende discussie heeft geen vaste vorm. Meestal is er een **discussieleider**, die de centrale vraag of stelling inleidt en deelnemers het woord geeft. De deelnemers moeten zich houden aan de algemene regels voor het voeren van een discussie: beleefd blijven, anderen laten uitspreken, bij het onderwerp blijven enz.

Zo voer je een opiniërende discussie
Als deelnemer:
- Spreek rustig en duidelijk.
- Leg duidelijk uit wat je bedoelt.
- Blijf bij het onderwerp.
- Onderbouw je mening met goede argumenten.
- Luister naar anderen en laat ze uitspreken.
- Ga serieus in op de woorden van anderen.
- Wees niet bang om je mening te herzien.

Als discussieleider:
- Laat iedereen voldoende aan het woord komen.
- Grijp in als dat nodig is.
- Vat zo nu en dan de discussie samen.
- Sluit de discussie af met een samenvatting en zo mogelijk met een conclusie.

Opdracht
4

Je gaat kijken en luisteren naar een fragment uit het discussieprogramma *Hollandse Zaken*. De discussie gaat over (on)gezond leven. Aanleiding voor de discussie is een onderzoek waaruit blijkt dat ouderen die ongezond hebben geleefd, niet eerder overlijden dan ouderen die gezond geleefd hebben. Het fragment begint met een vraag aan Stef Ekkel, zanger van het lied *Liever te dik in de kist dan een feestje gemist*.

1 Wat is volgens de zanger het idee achter het liedje?
2 Discussieleider Cees Grimbergen denkt dat er meer achter zit. Wat vind je van de manier waarop hij hiernaar vraagt?
3 Hoe verklaart Ekkel het succes van het liedje?
4 Grimbergen geeft vervolgens het woord aan Karlijn, die hij per ongeluk Loes noemt. Hoe komt het dat hij zich vergist in de naam?
5 Waar verbaast Karlijn zich over?
6 Twee andere deelnemers aan de discussie gaan meteen tegen Karlijn in. Waarop reageren zij vooral?
7 Gerrit Jan Groothedde haakt hierop in. Wat vindt hij jammer?
8 Eerder in de discussie is gezegd dat roomboter veel gezonder is dan margarine, omdat roomboter onbewerkt is. Wat vindt Groothedde hiervan?
9 Denk je dat de deelnemers aan de discussie deskundig zijn op het gebied van voeding? Waarom (niet)?
10 Vind je dat Grimbergen de discussie goed leidt? Waarom (niet)?

Opdracht
5

Je gaat luisteren naar een fragment uit het radioprogramma *Kwesties*. Twee journalisten discussiëren over de invoering van een landelijke DNA-databank. Joris de Savornin Lohman schrijft al jaren over dit onderwerp en onderzoeken die ernaar gedaan worden. Hij is tegen een landelijke databank. Perry Vermeulen heeft families van slachtoffers geïnterviewd. Hij is ervoor dat iedereen DNA afstaat. Het gesprek wordt geleid door Marianne van den Anker.

1 De Savornin Lohman zegt dat hij wel veertien argumenten kan geven waarom er geen DNA-databank moet komen. Hoe reageert Marianne van den Anker hierop?
2 Noteer drie argumenten die De Savornin Lohman vervolgens noemt.
3 Zijn de argumenten van De Savornin Lohman voornamelijk feitelijke of waarderende uitspraken?
4 Waarom vindt Perry Vermeulen het opsporingsbelang belangrijker dan privacy?
5 Wat is volgens Vermeulen de belangrijkste oorzaak dat mensen tegen een DNA-databank zijn?
6 Vermeulen legt vervolgens uit dat het allemaal wel meevalt met de aantasting van de privacy. Hij ondersteunt dit met een argument op basis van
- ○ A autoriteit, want …
- ○ B oorzaak en gevolg, want …
- ○ C vergelijking, want …
- ○ D voorbeelden, want …

7 Van den Anker vraagt vervolgens aan De Savornin Lohman om hierop in te gaan. Die begint zijn antwoord met: *'Dan ben je bij mij aan het goede adres, want ik heb ooit voor een coderingsorganisatie gewerkt.'* Waarom zegt hij dit?

8 De Savornin Lohman vervolgt met: *'Iedereen weet dat codering an sich betekenisloos is (...), maar iedereen weet dat daar in een database van alles wordt aangehangen.'* Een kritische luisteraar zou hierin een drogreden kunnen ontdekken. Welke?
- ○ A bespelen van het publiek
- ○ B onjuist beroep op autoriteitsschema
- ○ C onjuist beroep op oorzaak-gevolgschema
- ○ D persoonlijke aanval

9 Wat wil De Savornin Lohman duidelijk maken met zijn voorbeelden van China en India?

10 Van den Anker doet drie keer een poging om het gesprek af te sluiten. Leg uit dat je dat kunt horen aan wát ze zegt en aan hóé ze het zegt.

11 Houden de discussiedeelnemers zich aan de regels? Leg uit.

12 Wie komt het meest overtuigend over? Leg uit.

13 Met wie ben jij het eens en waarom?

14 Vind je dat Van den Anker het gesprek goed leidt? Waarom (niet)?

Opdracht 6

Je gaat je voorbereiden op een opiniërende discussie in de klas. De klas wordt in vijf groepen verdeeld.

1 Zoek informatie over de vraag waarover jij gaat discussiëren.
Groep 1: Moet een minderjarige zelf kunnen beslissen over zijn medische behandeling?
Groep 2: Moet Nederland een basisinkomen invoeren?
Groep 3: Heeft literatuuronderwijs nut?
Groep 4: Zal verregaande robotisering het leven van gewone mensen beter maken?
Groep 5: Zijn bibliotheken overbodig geworden?

2 Bepaal je mening ten aanzien van het onderwerp. Noteer minimaal drie argumenten die je mening ondersteunen. Gebruik je bronnen.

3 Wissel je werk uit met dat van een klasgenoot uit een andere groep. Beoordeel elkaars voorbereiding:
- Sluiten de argumenten goed aan op de mening?
- Zijn de argumenten duidelijk verwoord?
- Geven de argumenten voldoende onderbouwing voor de mening?

4 Bekijk het commentaar van de ander en pas zo nodig je argumenten aan.

5 Oefen je argumenten een paar keer, zodat je ze tijdens de discussie kunt gebruiken.

Opdracht 7

Je gaat de opiniërende discussie voeren die je bij opdracht 6 hebt voorbereid en je gaat kijken en luisteren naar de discussies van de andere groepen.

1 De groepen voeren om de beurt de discussie. De docent is discussieleider. De overige leerlingen vullen het *Feedbackformulier Opiniërende discussie* in.

2 Bespreek de discussies na aan de hand van de ingevulde feedbackformulieren.

3 Noteer de belangrijkste feedback die jij hebt gekregen.

Ik kan/weet:

- ☐ impliciete attitudes en relaties tussen sprekers vaststellen. 4F
- ☐ persoonlijke waardeoordelen herkennen en als zodanig interpreteren. 4F
- ☐ deelnemen aan probleemoplossende en opiniërende discussies over complexe onderwerpen. 4F
- ☐ in een discussie een probleem helder schetsen, speculeren over oorzaken of gevolgen en voor- en nadelen van verschillende benaderingen afwegen. 4F
- ☐ adequaat reageren op de uitingen (ook non-verbale) van de gesprekspartners en zo nodig vragen naar meer informatie of naar de bedoeling. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.** *Daar vind je ook het* **Feedbackformulier Probleemoplossende discussie,** *het* **Feedbackformulier Voorzitter Probleemoplossende discussie** *en het* **Feedbackformulier Opiniërende discussie.**

Aantekeningen

COMMUNICATIE

ALS HET VAN
TWEE KANTEN KOMT
HOEFT HET
NOG NIET
TE BOTSEN

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

Woordenschat

Te veel kennis over onszelf doen we op
uit de blikken van anderen.

Arthur Japin

Inhoud

Soms moet je de betekenis van een moeilijk woord goed kennen om een groter stuk tekst te begrijpen. Het is dan niet altijd nodig om een woordenboek te gebruiken. De betekenis van zo'n moeilijk woord kun je vaak vinden door woordraadstrategieën. Je kijkt dan goed naar de context of de woorddelen.

3 Moeilijke woorden

Je leert:

- moeilijke woorden.

Je hebt afgerond:

- Cursus 5 Woordenschat § 1 Woordraadstrategieën *(4 vwo)*
  § 2 Griekse en Latijnse woorden, woorddelen en uitdrukkingen *(4 vwo)*

Theorie

Moeilijke woorden

Wie een grote woordenschat heeft, maakt meer kans op een goed cijfer bij het Centraal Eindexamen Leesvaardigheid. In deze paragraaf staan teksten waarin veel moeilijke woorden uit examens aan de orde komen.

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 Schrijf alle onderstreepte woord(groep)en in je schrift.

2 Noteer de betekenis. Van de woorden 1 tot en met 30 kun je de betekenissen vinden met een woordraadstrategie. Van de woorden a tot en met h staan de betekenissen hieronder in alfabetische volgorde:
- binnendringing
- fijn onderscheid; iets meer afgewogen voorstelling van zaken
- goedkeuren; gepast vinden
- illegaal verkregen geld (zwart geld) in omloop brengen
- niveau van maatschappelijke welvaart
- onzinnig; dwaas; niet logisch en heel onverstandig
- ruzies
- verzameling papieren met gegevens over één zaak of één persoon

Tekst 1

Misdaad is mediageniek

(1) Het was onlangs een ongebruikelijk gezicht bij de Amsterdamse rechtbank: mensen stonden er in de rij om toegang te krijgen tot de publieke tribune waar nauwelijks nog plaats was. Binnen bogen rechters zich over een berucht (a) <u>dossier</u>. Het ging om het proces tegen de Amsterdamse crimineel Willem H., alias 'De Neus', volgens velen Neerlands 'ergste' misdadiger van de laatste (1) <u>decennia</u>. Die is directe betrokkenheid bij zes moorden (2) <u>ten laste gelegd</u>.

(2) Kort daarvoor beleefde de hoofdstad de tweede gewelddadige (3) <u>liquidatie</u> in (4) <u>amper</u> drie weken. Voor het proces en voor de (5) <u>recente</u> moorden is veel mediabelangstelling. Dat is te (b) <u>billijken</u>, maar er passen (6) <u>kanttekeningen</u> alsook enige (c) <u>nuancering</u>. De liquidatiegolf is een (7) <u>neveneffect</u> van uit de hand gelopen drugshandel. (8) <u>Analyse</u> leert dat die handel wordt gestimuleerd door de toevloed van toeristen naar een stad waar de overheid coffeeshops (9) <u>faciliteert</u> en toerisme bevordert. Misdaad deint hier mee op de (d) <u>conjunctuur</u>

van de uitgaanseconomie en (10) <u>ondermijnt</u> buurten. Dat is verontrustend. De politie waarschuwde al voor een nieuw type moordenaars: lokale, kansarme jongeren, snel te verleiden, met een lage drempel als het op geweld aankomt. Misdaad heeft dus niet alleen economische, maar

ook sociale wortels, zoals we al wisten dankzij nauwgezet onderzoek uit de criminologie.
(3) De (11) fascinatie van publiek en media voor Willem H. heeft een andere kant. Tientallen jaren geleden ontvoerde hij met vier (12) kornuiten Freddie Heineken, (13) grondlegger van het gelijknamige (14) bierconcern. Vermoedelijk kochten 'De Neus' (15) en consorten met het losgeld panden in Alkmaar en Zaandam. Sinds die (16) opzienbarende ontvoeringszaak geldt hij als BN'er; zijn misdaden hebben een mediagenieke kant. Hij biedt de burger een inkijkje in de Amsterdamse onderwereld waar criminaliteit gepaard gaat met (e) infiltratie in de bovenwereld van het (17) onroerend goed. Misdaad is amusement en dus handel. Hoe (18) lucratief de (19) misdaadcommercie is, weten ook schrijvers, cineasten en journalisten die kaskrakers produceren in de vorm van thrillers, misdaadfilms en tv-programma's waarin 'crime' centraal staat.
(4) 'De Neus' is behalve handel ook realitytheater. Het publiek smult en (20) krijgt waar voor z'n geld in de vorm van (f) familievetes, bendestrijd en keiharde criminaliteit. Media profiteren ervan, net als de hoofdpersonen, die ontdekten dat ze ondanks of misschien juist dankzij een (g) absurd verloop van hun leven voor de bovenwereld interessant zijn. Willem H. werd (21) ongegeneerd als 'prominent persoon' ondervraagd in een serieus tv-programma en hij had een tijdschriftcolumn als 'topcrimineel'.
(5) Fraudehoogleraar Bob Hoogenboom hekelde die overdreven aandacht voor de crimineel. Zijn punt: (22) structurele misdaad blijft daardoor (23) onderbelicht. Het proces tegen 'De Neus' is een bliksemafleider voor wat er echt aan de hand is. Misdaad door staat en ondernemingen blijft buiten schot. Grootschalige mestfraude door de agrarische sector, schaamteloos (h) witwassen in Californië door onze eigen Rabobank, (24) onthutsend gesjoemel met software bij (25) gerenommeerde autoconcerns als Volkswagen, Mercedes en Suzuki: het haalt de krant en de tv, maar de verontwaardiging en aandacht verslappen al snel en het berusten begint. Om het met een afgezaagd beeld of (26) cliché te zeggen: het is niet sexy.
(6) Zulke (27) witteboordencriminaliteit krijgt naar verhouding dus minder aandacht van pers en publiek. Dat betekent onder andere dat frauderende topbestuurders niet zo interessant zijn voor kranten, tijdschriften en tv als 'De Neus'. Toch is voor de maatschappij de schade van deze wandaden van mensen met een hoge sociale status waarschijnlijk groter dan die van cocaïnehandel in de Amsterdamse binnenstad. Media zouden selectiever kunnen zijn en zich meer moeten inspannen om context te bieden en daarmee een helder (28) perspectief en een juiste (29) duiding, ook om de fascinatie van lezers en kijkers te (30) beteugelen.

Naar: Commentaar, www.nrc.nl, op 16 februari 2018

Opdracht
2

Noteer van elk woord een tegenstelling. Kies uit de onderstreepte woorden in tekst 1.

1 geaccentueerd
2 vrijlaten
3 ongeïnteresseerdheid
4 onvoordelig
5 steunen
6 incidenteel

Opdracht
3

Lees tekst 2.

1 Schrijf alle onderstreepte woord(groep)en in je schrift.
2 Noteer van alle woorden de betekenis. Van de woorden 1 tot en met 30 kun je de betekenissen vinden met een woordraadstrategie. Van de woorden a tot en met j staan de betekenissen hieronder in alfabetische volgorde:
– hoopvolle gedachten die vaak niet uitkomen
– iemand die anderen er voortdurend op wijst 'hoe het hoort'
– manier van denken en optreden; kenmerkende aard
– plotseling opkomende; in scherpe vorm optredende
– steeds minder wordende; steeds verder verdwijnende
– symbolisch verhaal waaruit je kunt leren hoe je moet leven; gelijkenis
– van belang; wat ter zake doet; toepasselijke
– zich opstapelende
– zonder het uitdrukkelijk te zeggen of te noemen
– zonder medelijden; hardvochtig

Tekst 2

Zijn schrijvers altijd mensen met een missie?

(1) De vraag is zo oud als de literatuur zelf: moeten literaire werken (1) geëngageerd zijn? Hebben schrijvers de morele plicht om kwalijke ontwikkelingen in de samenleving te (2) signaleren en aan de kaak te stellen? Volgens Lieke Marsman (1990), dichter, filosoof én romancier, kan elke auteur dat het beste voor zichzelf bepalen. 'Het interesseert mij meer hóé literatuur maatschappelijk betrokken kan zijn.' Bij het schrijven van haar romandebuut *Het tegenovergestelde van een mens* worstelde zij met een (3) concrete vraag: op welke manier kan ik het onderwerp 'klimaatverandering', dat mensen (4) doorgaans saai of technisch vinden, tot de verbeelding laten spreken?

(2) Marsman vroeg een paar collega-schrijvers naar hun aanpak. Begrijpelijkerwijs zijn dat net als zijzelf geëngageerde auteurs. Een van hen is Roman Helinksi. Zijn boek *De wafelfabriek* kun je als moderne (a) parabel (5) karakteriseren. Centrale figuur daarin is een wat bizarre man, Arka Narovski, die in een fabriek ogenschijnlijk tevreden werknemers opzet tegen de directeur. Het boek gaat over (6) charisma, groepsdynamiek en het verlangen van mensen om ergens bij te horen. De maatschappelijke lading is (7) evident. Hoewel het nergens naar de actualiteit verwijst, is het voor iedere lezer duidelijk dat dit verhaal over de (8) contemporaine wereld gaat, over hedendaagse volksmenners met uitstraling, die met slimme retoriek sluimerende ontevredenheid aanwakkeren en nieuwe ontevredenheid creëren. Narovski is een (9) populist en Helinski hekelt (b) impliciet diens (10) demagogie. De wafelfabriek is een samenleving in miniatuur. Er zijn leiders, meelopers en (11) dissidenten. De fabriek is nergens (12) gelokaliseerd; die zou zich overal kunnen bevinden. En het maakt niet uit of de gebeurtenissen zich in het verleden afspelen of (13) futuristisch van aard zijn: de literaire vorm van de parabel geeft de plek en de gemeenschap een tijdloos karakter.

(3) Lieke Marsman ging ook te rade bij Auke Hulst. In (14) diens forse 'nabije-toekomstroman' *Slaap zacht, Johnny Idaho* zit je als lezer dicht op de actualiteit. 'Het idee voor het boek is ontstaan doordat ik me zorgen maak over de toenemende macht van multinationals, over (c) afkalvende privacy en over de groeiende kloof tussen arm en rijk.' Om die (d) relevante zaken draait het allemaal in het (15) lijvige boek van de (16) ambitieuze Hulst.

(4) Hij laat het overigens niet bij romans. Een tijd geleden nam hij een bijzonder (17) initiatief: Hulst vroeg aan 22 collega-schrijvers een antwoord te geven op de vraag: 'Wat als dit zo doorgaat?' Dat 'dit' mocht iedereen naar believen invullen. Hij ging (18) efficiënt te werk, want vijf weken later lag de verhalenbundel *Als dit zo doorgaat* in de winkel. Veel van de verhalen roepen een weinig rooskleurig beeld van de toekomst op. 'Dat er veel (19) dystopische scenario's uitkwamen, is een logisch gevolg van (e) acute zorgen over het politieke en maatschappelijke klimaat. Ik had voor wat tegenwicht ook schrijvers met een "rechtsere" (f) signatuur gevraagd, maar die zeiden helaas nee.'

(5) Daardoor kon Hulst niet goed voldoen aan een ongeschreven regel: dat je als schrijver 'beide kanten' (20) dient te tonen. Je moet een (21) genuanceerd standpunt innemen, anders word je meteen voor drammerige (g) moralist uitgemaakt. Dat is ook het verwijt dat politici die écht iets willen veranderen, vaak te horen krijgen. (22) 'Visie? Dan moet je naar de oogarts', zei onze goedlachse premier Rutte eens. Hij weet (23) kennelijk dat mensen met visie een bedreiging kunnen vormen en doet hun inbreng (24) laatdunkend af als gezeur van ongezellige lieden.

(6) De beste manier om te voorkomen dat je als schrijver zo'n (25) stigma krijgt, is de inzet van humor. Mensen die als grappig en (26) ironisch te boek staan, kunnen (27) zich stellige uitspraken veroorloven. Cabaretiers zijn op de planken of in columns (h) meedogenloos en niet zelden grofgebekt. Zij zorgen voor een grimas, een lach met een zwart randje, die mensen aan het denken zet. Kan de romankunst dat ook? Hebben schrijvers een (28) missie en kunnen ze een ongemakkelijke boodschap overbrengen door een goed gekozen (29) invalshoek? Hulst is voorzichtig. 'Ik maak me weinig (i) illusies over de (30) impact van literatuur. Ik geloof wel dat literatuur het vermogen heeft zich blijvend in de geest van de lezer te nestelen. Hoe groot het (j) cumulatieve effect is van al die lezers bij elkaar, is een tweede, maar een effect is altijd meer dan geen effect. Dat lijkt me in deze tijden van hysterie en manipulatie toch winst.'

Naar: Lieke Marsman, Het Blad bij NRC, november 2017

Opdracht
4

Vul in onderstaande zinnen een passend(e) woord(groep) in. Kies uit de onderstreepte woorden in tekst 2.

1 Als je het probleem vanuit een andere … bekijkt, vind je waarschijnlijk wel de oplossing.
2 Wie … werkt, houdt steeds het doel van zijn bezigheden goed in de gaten.

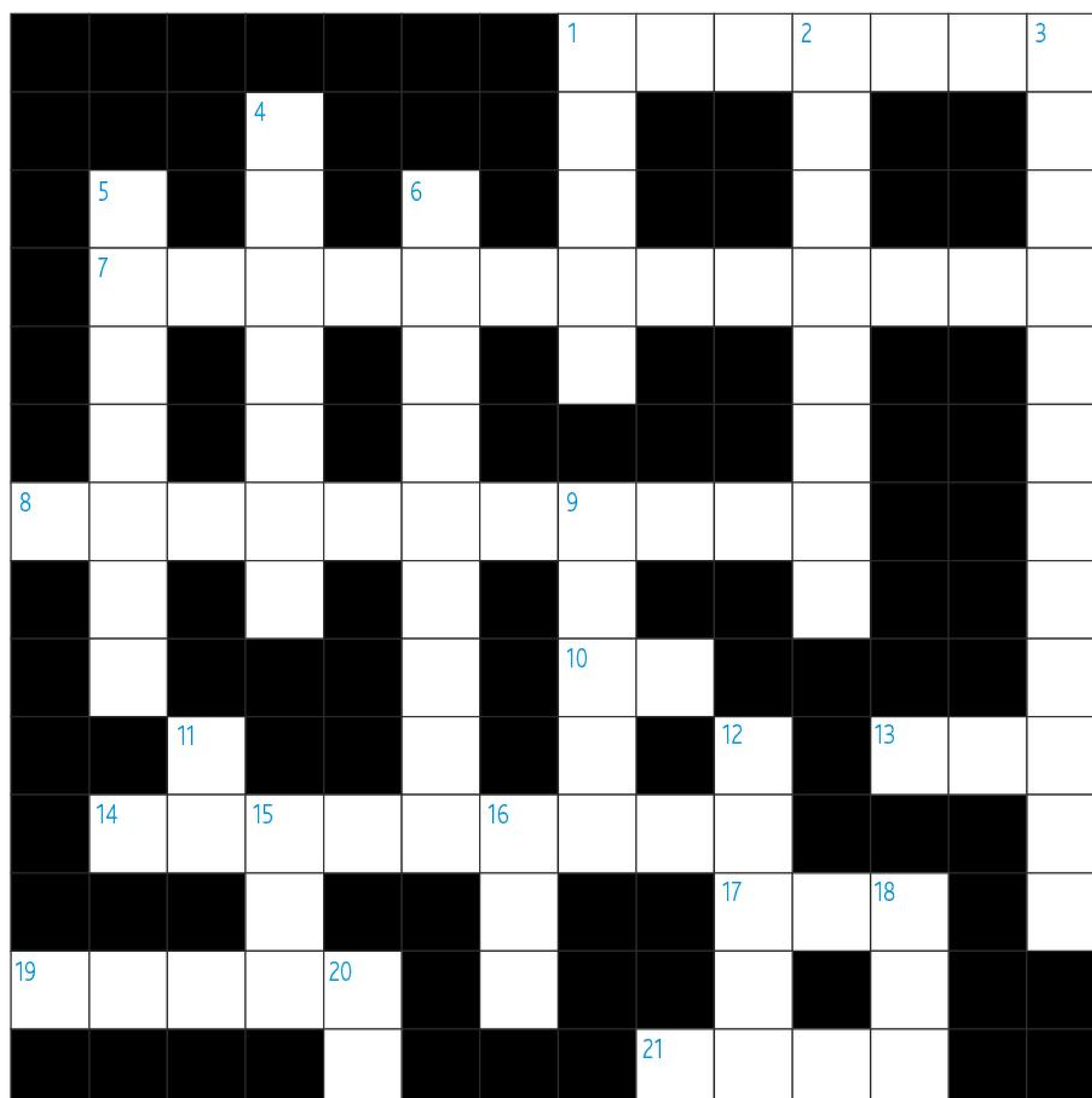
3 In de wintermaanden … we meer ziekteverzuim onder de werknemers.
4 Zijn de opmerkingen van Anna serieus of bedoelt ze die …?
5 De gevierde toneelspeler heeft een natuurlijk …, waarmee hij het publiek aan zich bindt.
6 In een sollicitatiebrief hoef je niet je hobby's te noemen, tenzij die … zijn voor de uitoefening van taken in je eventuele nieuwe baan.
7 De uitleg van de schrijfster over haar roman vond ik erg abstract; ik miste … voorbeelden.
8 Ruben is de meest … leerling van de klas; hij wil altijd een hoog cijfer halen.

Opdracht
5

Vul in het puzzeldiagram woorden en uitdrukkingen in die passen bij de omschrijvingen. Deze omschrijvingen zijn enigszins cryptisch. Alle woorden zijn in deze cursus aan de orde geweest. Let op: sommige oplossingen bestaan uit meerdere woorden. Achter de omschrijvingen staat het aantal letters waaruit de oplossing bestaat.

Horizontaal
1 Niet bekend van wie het is (7)
7 Is gebouwd met niet te bewegen kwaliteit (9+4)
8 Gevolg dat de zonen van je oom en tante hebben
10 In (w)elk geval twee lastige letters bij het scrabbelen (1+1)
13 (zie 15 verticaal)
14 Druk van je voormalige partner (9)
17 Waarheen? … vadis? (3)
19 Hierbij een oplossing voor dit geval (2+3)
21 (zie 16 verticaal)

Verticaal
1 Gevat bij vertragingsmechanisme (2+3)
2 Als je zo'n persoon bent, wordt je de toegang ontzegd (3+5)
3 Keihard barbaars (12)
4 Tegensignaal levert een fraaie gelijkenis op (7)
5 Groot bedrijf dat Engels betreft (7)
6 Tegendruk (9)
9 Middelpunt waar je je op richt (5)
11 + 12 Met je voormalige partner op gelijke hoogte (2+5)
15 + 13 (horizontaal) Voor Onze Lieve Heer is het gratis (3+3)
16 + 21 (horizontaal) Onder zo'n bloem blijft het tussen ons (3+4)
18 … et labora (3)
20 Zijn kornuiten erbij (1+1)

Opdracht
6

Lees tekst 3.

1 Schrijf alle onderstreepte woord(groep)en in je schrift.

2 Noteer van alle woorden de betekenis. Van de woorden 1 tot en met 30 kun je de betekenissen vinden met een woordraadstrategie. Van de woorden a tot en met k staan de betekenissen hieronder in alfabetische volgorde:
- aanrichten; veroorzaken; laten beginnen
- afdeling; soort
- ethisch; wat te maken heeft met goed en kwaad
- met liefde behandelen en beschermen
- oorzakelijke
- puur; enkel en alleen
- te maken hebbend met de leefomgeving en de betrekkingen tussen levende wezens onderling
- volgens rangorde; in rangorde voorkomende
- wat te maken heeft met mentale processen als leren, waarnemen, denken en zich herinneren
- wegslijten
- zich trapsgewijs ontwikkelen

Tekst 3

Triomf der schepping

(1) Wij zijn geneigd onze soort, *Homo sapiens*, te (1) bestempelen als het eindstation van de evolutie. We (a) koesteren ons imago van (2) superioriteit: als wezen zijn we ver verheven boven al het andere wat leeft. Maar dit is (3) achterhaald: het beeld is aan het (b) eroderen, nu blijkt dat dieren veel slimmer zijn dan we altijd (4) veronderstelden.

(2) Schapen herkennen hun verzorger, maar ook foto's van wereldsterren. Walvissen en dolfijnen communiceren, zelfs in dialecten. Duiven kunnen onderscheid maken tussen (5) abstracties als tijd en ruimte. Het is maar een greep uit het overweldigende aanbod aan wetenschappelijke bevindingen waarin gehakt wordt gemaakt van unieke menselijke vaardigheden. De mens, zo lijkt het, onderscheidt zich door zijn mentale vermogens niet (6) fundamenteel van andere schepsels.

(3) Dat wringt met onze behoefte om onszelf als uniek en superieur te beschouwen. 'Die visie is (7) diepgeworteld, maar klopt niet', waarschuwt (c) cognitief psycholoog Mariska Kret van de Universiteit Leiden. 'Alle dieren die nu leven, hebben een even lange evolutie gehad als wij.' Daar past geen (d) hiërarchische indeling bij op basis van geestelijke (8) capaciteiten. Giraffen en mestkevers zijn net zo goed en slim in wat zij doen als de mens in wat die doet.

(4) De (9) onvermijdelijke vraag: welke diersoort zet zichzelf op de maan? Dat kan alleen een wezen zijn met een (10) exceptioneel groot brein, dachten we altijd. Uit allerlei berekeningen blijkt (11) evenwel dat het unieke van een mens niet in getallen en verhoudingen zit. Olifanten hebben meer hersens. Oké, die zijn ook groter. Maar spitsmuizen hebben naar verhouding een groter brein dan mensen. Waarin zit dan wel dat uitzonderlijke?

(5) Een invloedrijk denker als Aristoteles stelde (12) pakweg 2500 jaar geleden dat alleen de mens het vermogen heeft om te (13) redeneren en (e) causale relaties te leggen. Daaraan is een belangrijke stap in onze geschiedenis te

danken: zo'n tienduizend jaar geleden gingen we landbouw bedrijven en dieren (14) domesticeren. Schapen, geiten en runderen kregen langzamerhand een plek binnen leefgemeenschappen; honden en katten werden huisdieren. De (15) monotheïstische godsdienst maakte het karwei af door de mens te zien als onmiskenbare kroon op de schepping.

(6) Maar halverwege de negentiende eeuw kwam Darwin met zijn revolutionaire inzichten. Hij keek naar de overeenkomsten tussen levende wezens en zag bijvoorbeeld parallellen tussen uitdrukkingen van emotie bij mensen en dieren. Als reactie werd gedefinieerd wat de mens bijzonder maakt: gebruik van werktuigen, verstand, (16) empathie, zelfbewustzijn, taal, (f) moreel besef.

(7) Veel van die eigenschappen hebben dieren echter óók. Chimpansees gebruiken takjes en twijgjes – die ze eerst (17) ontdoen van de bladeren – om eetbare mieren te vangen. Apensoorten blijken specifieke termen te hebben voor *slang*, *arend* en zelfs voor sociale situaties. Die 'kreten' zijn niet fundamenteel anders dan de verbale codes van de mens. De afgelopen decennia hebben we steeds meer kennis gekregen over cognitie bij dieren. Ook kraaien maken werktuigen, inktvissen herkennen menselijke gezichten, olifanten weten dat ze in de spiegel naar zichzelf kijken. Zelfs inlevingsvermogen en moreel besef lijkt niet (g) louter

(18) voorbehouden aan de mens. Aapjes die dezelfde taak uitvoeren als soortgenoten, maar daar minder voor beloond worden, (19) uiten hun woede: 'Dat is niet eerlijk!'
(8) Wetenschappers als de Nederlandse primatoloog Frans de Waal willen aantonen hoe klein de kloof tussen mens en dier is. Anderen, onder wie ontwikkelingspsycholoog Michael Tomasello, willen juist (20) blootleggen wat de mens onderscheidt van andere primaten – apen en halfapen. Volgens de laatste maakt de grotere sociale intelligentie van mensen de toename van kennis mogelijk die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Wij blinken uit in samenwerking en dat (21) verschaft ons een (22) exclusieve plaats in het dierenrijk. Tomasello doet met 250 vakgenoten onderzoek naar de (23) kardinale vraag: wat maakt de mens tot wat hij is?
(9) Wetenschapsfilosoof Krist Vaesen is van oordeel dat het antwoord niet komt van natuurwetenschappelijk onderzoek. *Homo sapiens* is volgens hem een biologische (h) categorie, maar die kun je niet definiëren in termen van (24) karakteristieke eigenschappen, zoals gedrag en hersenomvang. Zulke kenmerken (i) evolueren wezenlijk. De definitie kan alleen gemaakt worden op grond van het unieke evolutionaire traject dat *Homo sapiens* heeft afgelegd.
(10) Terug naar cognitief psycholoog Mariska Kret. Zij zit meer op de lijn van De Waal. Mens en dier zijn (25) in essentie niet verschillend. En als het om (26) coöperatie gaat, kun je je afvragen of bonobo's daar niet beter in zijn. 'Mensen werken intensief samen, maar we maken er ook een potje van. We (j) ontketenen oorlogen en maken op grote schaal soortgenoten af.' Maar we schieten ook raketten de ruimte in. 'Waarom focussen we (27) steevast op technologische hoogstandjes? Het is (28) arbitrair om er één eigenschap uit te vissen. Kijk gewoon hoe mensen enerzijds en bonobo's anderzijds met elkaar omgaan. Zij voeren geen oorlog, maken zich niet schuldig aan (29) genocide. En bonobo's hebben een veel kleinere (k) ecologische voetafdruk, om maar eens wat te noemen. De focus op ruimtevaart laat zien dat we (30) selectief kijken naar iets wat ons superieur zou maken.'

Naar: Margreet Vermeulen, de Volkskrant, 17 februari 2018

Opdracht 7

Noteer van elk woord een tegenstelling. Kies uit de onderstreepte woorden in tekst 3.

1 onwillekeurig
2 exact
3 minderwaardigheid
4 verhullen
5 vermijdbaar
6 doodgewoon
7 onethisch
8 stagneren

Opdracht 8

Zijn de onderstreepte woorden in de volgende zinnen *juist* of *onjuist* gebruikt?

1 Bij de uitnodigingen voor haar verjaardagsfeest ging Paula selectief te werk, want iedereen die daar zin in had, mocht van haar gewoon komen.
2 De katholieke kerk kent een zeer hiërarchische structuur, waarbij de paus als bisschop van Rome en opvolger van Petrus het hoofd van de kerk is.
3 Omdat Johnny één keer betrapt is bij een winkeldiefstal, wordt hij nu door iedereen als crimineel bestempeld.
4 Franka is een vrouw met talloze capaciteiten: ze speelt prachtig piano, kan fantastisch schilderen en schrijft ook fraaie gedichten.
5 Uit een internationaal medisch onderzoek blijkt dat meisjes wereldwijd op jongere leeftijd eroderen dan jongens.
6 Je weet hoe slecht roken is voor de gezondheid en ik raad je dus aan je zo snel mogelijk te ontdoen van die vreselijke gewoonte.
7 Voor die wilde dieren in het circus hoef je echt niet bang te zijn, want de dompteur heeft ervoor gezorgd dat ze goed gedomesticeerd zijn.
8 Het midden- en kleinbedrijf is belangrijk voor de Nederlandse economie, omdat het aan talloze mensen werk verschaft.

Opdracht 9

Vul in onderstaande zinnen een passend(e) woord(groep) in. Kies uit de onderstreepte woorden in tekst 3.

1 Doordat in Bangladesh elk decennium wel een paar keer grote overstromingen voorkomen, is de vrees voor het water onder de bewoners ….
2 Pas in het tweede decennium van de twintigste eeuw kregen vrouwen kiesrecht, want politiek was tot dan toe … mannen.
3 Bennie … de mondharmonica die hij ooit had gekregen van zijn grootvader, een bekende straatmuzikant en volkszanger.
4 Dankzij de toename van … landbouw liggen er steeds meer producten in de supermarkt met een milieukeurmerk.
5 Bij tekstbegrip is voldoende kennis van moeilijke woorden het … punt.

6 Een beetje … hoef je van mevrouw Beuleman niet te verwachten, want ze toont nooit enige interesse in de persoonlijke problemen waar sommige leerlingen mee zitten.
7 Volgens klimaatsceptici zijn er geen … verbanden tussen milieuvervuiling en stijging van temperatuur.
8 Het christendom, de islam en het jodendom worden beschouwd als de belangrijkste … godsdiensten.

Opdracht
10

Lees tekst 4.
1 Schrijf alle onderstreepte woord(groep)en in je schrift.
2 Noteer van alle woorden de betekenis. Van de woorden 1 tot en met 30 kun je de betekenissen vinden met een woordraadstrategie. Van de woorden a tot en met k staan de betekenissen hieronder in alfabetische volgorde:
- afwijzend staan tegenover; niet willen
- als doel gesteld
- de hulp inroepen (van); erbij betrekken
- erg formele; de regels volgende
- ervaren en handig in
- leer; gedachtegoed dat de basis voor een stelsel vormt
- leerstellingen
- onverbrekelijk verbonden met
- ruimdenkend; vrijzinnig; van mening dat de overheid niet veel invloed moet hebben op de samenleving en de economie
- slim bedachte
- vastgestelde (meestal evenredige) delen of hoeveelheden

Tekst 4
Uniformiteit versus diversiteit

(1) Liggen tegenwoordig al die fraaie Fairtrade-producten in de schappen omdat AH, Jumbo of Lidl zo (1) idealistisch zijn geworden? Welnee, het is uit commercieel belang. Groen is hip. Er is vraag naar. Die vraag kan gestuurd worden, weten we al (2) sinds mensenheugenis. Er zijn (3) potentiële kopers, maar die moet je wel (4) mobiliseren. Als er geen concrete vraag is, dan creëer je die als ondernemer bij mogelijke klanten. Met (a) uitgekiende *branding* en (5) suggestieve reclame zet je een merk in de markt.
(2) Precies dát zouden universiteiten moeten doen, vindt Tinka van Trier, student geneeskunde aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is van oordeel dat de universiteit veel te (6) uniform is. Anders gezegd: er is te weinig (7) diversiteit in de Nederlandse academische wereld qua geslacht, kleur én politiek gedachtegoed. Functies als hoogleraar worden nog in 82 procent van de gevallen door mannen bekleed. Slechts tien procent van de studenten heeft een niet-westerse achtergrond. En bij een studie politicologie is de aandacht voor linkse vakliteratuur dominant en (8) disproportioneel: je krijgt vier keer een tekst van de (9) dogmatische Marx tegenover één tekst van een vrijzinnig, (b) liberaal denker.
(3) Is dat (10) veronderstelde gebrek aan verscheidenheid erg? Blijkbaar vinden de universiteiten het zelf ook een probleem. Er zijn (11) remedies voorgesteld: (c) quota, subsidies en – jawel – diversiteitscommissies. Met quota, vindt Van Trier, leg je de vrijheid van de universiteit aan banden in het belang van de vrijheid: een fraaie (12)

paradox. Met subsidies wordt 'positieve discriminatie' (d) beoogd. Daar is niet iedereen (13) ontvankelijk voor. Je wilt toch niet toegelaten worden op basis van huidskleur of (14) sekse in plaats van op intellectuele capaciteit?
(4) Een typisch (e) ambtelijke oplossing is de diversiteitscommissie. Die functioneert op bijna elke universiteit. Het doel is docenten en studenten met verschillende achtergronden aan te trekken. (f) Inherent aan de (15) homogeniteit van de universiteit is dat de (16) overwegend linkse commissies niet snel komen met een liberale aanpak. Juist een liberale visie kan het probleem oplossen: in de (17) optiek van Van Trier (18) marktwerking.
(5) Haar (19) aanbeveling aan de universitaire wereld luidt dan ook: doe het net als fabrikanten van chocoladerepen. Als zij een (20) keurmerk op hun koopwaar zetten, kiest de klant vaker voor dat specifieke product. Zo zou diversiteit ook een aantrekkelijk (21) aspect kunnen worden bij de keuze die middelbare scholieren maken voor een universiteit. Wie wil dat nu niet: los van (g) ideologie en

(h) doctrines (22) onbevangen wetenschap bedrijven, opvattingen vanuit alle perspectieven benaderen, in vrijheid z'n mening vormen en delen? Een universiteit moet ongetwijfeld een plek zijn waar elk gedachtegoed vertegenwoordigd is en waar ruimte is voor open discussie in plaats van (23) indoctrinatie. In de lijsten waarop universiteiten gerangschikt staan op kwaliteit, zou ook de verscheidenheid binnen de docenten- en studentenpopulatie moeten meetellen. Als er een kopgroep ontstaat van universiteiten die (24) zich bekommeren om diversiteit, zet het peloton van overige instellingen (25) geheid de achtervolging in. Die universiteiten willen (26) zich dan ook op dit terrein profileren, niet om opgelegde quota te bereiken qua sekse, herkomst en politieke signatuur, maar uit (27) competitieve overwegingen. Ze doen het eigenlijk uit overlevingsdrang.
(6) De linkse, sociaal betrokken universiteitsdocent – een pleonasme misschien – zal (i) niet gediend zijn van deze oplossing. Eerlijke verdeling kan toch nooit voortkomen uit marktwerking en uit een straatgevecht om de gunst van de student? Zoals de markt nu is, klopt dat. Studenten kiezen massaal voor witte en linkse universiteiten. Niets wijst erop dat ze diversiteit meewegen.
(7) Daarom moet die markt (28) gereguleerd worden door de wensen van de consument, de student dus, te sturen. Gelukkig hoeven we het wiel niet opnieuw uit te vinden. In de commerciële wereld is er voldoende (29) expertise op het gebied van marketing, communicatie en *branding*. Ervaren 'marketeers' zijn (j) bedreven in het beïnvloeden van voorkeuren van mensen en laten consumenten (30) in de waan dat zij een vrije keus hebben. Kijk naar uw eigen gedrag: bij de bakker koopt u brood met spelt erin. At u dat tien jaar geleden ook al?
(8) De universiteiten moeten handige commerciële jongens (en meisjes!) (k) in de arm nemen. Als diversiteit net zo'n hype wordt als hummus, kan dat een revolutie in gang zetten waarbij de motivatie voor verscheidenheid niet langer kunstmatig in stand wordt gehouden. Daar valt geen spelt (!) tussen te krijgen.

Naar: Tinka van Trier en redacteuren van NRC, NRC Handelsblad, 16 februari 2018

Opdracht 11

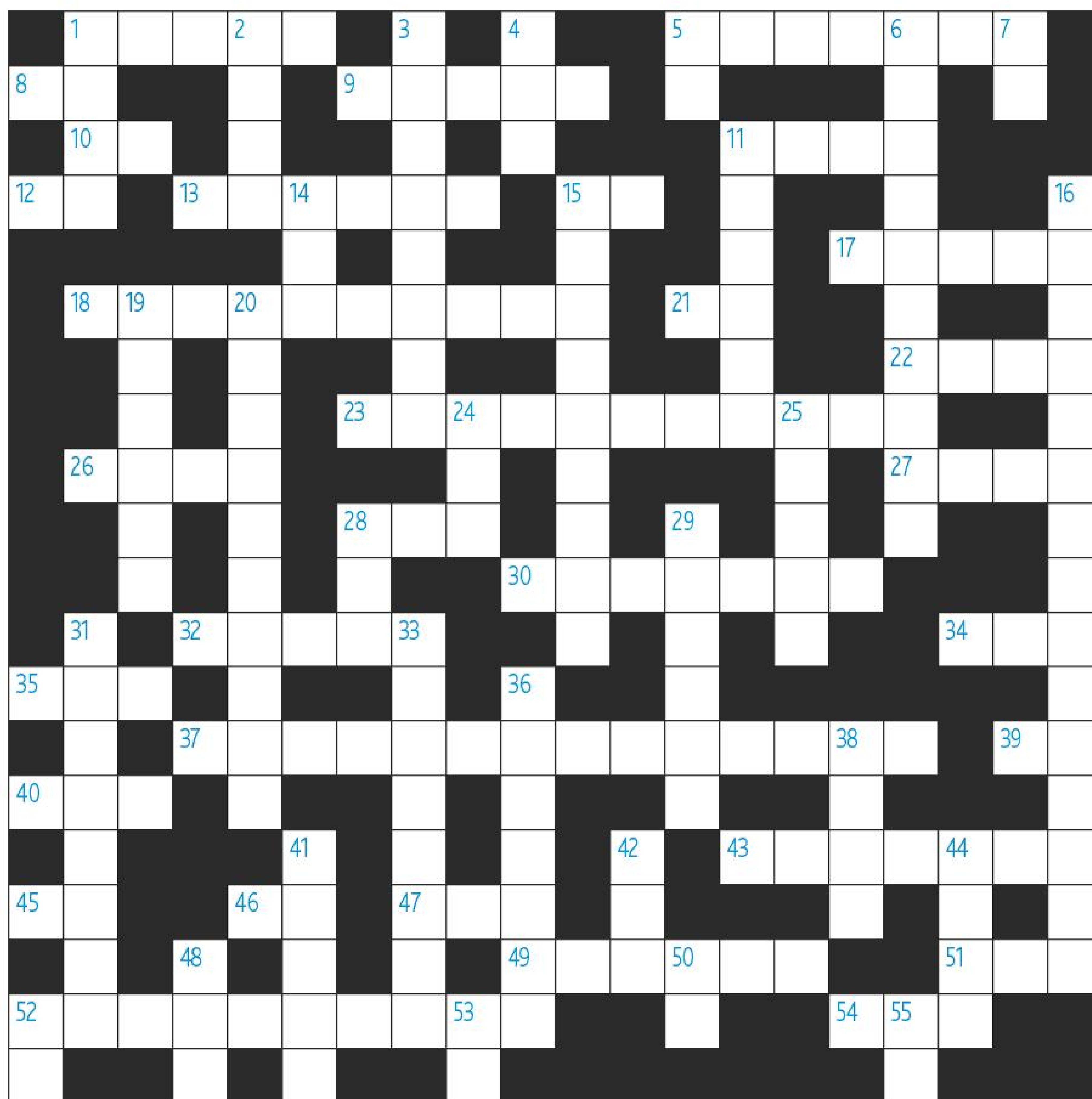
Vul in onderstaande zinnen een passend(e) woord(groep) in. Kies uit de onderstreepte woorden in tekst 4.

1. Is het goed dat er … in de zorg bestaat, zodat bijvoorbeeld ziekenhuizen met elkaar concurreren?
2. Bij een sollicitatie mogen zaken als huidskleur, geaardheid of … geen rol spelen bij de keuze voor een kandidaat.
3. Na de … opmerking van de journalist over haar privéleven ontstak de bekende actrice voor de camera's in grote woede.
4. De leerlingen die het proefwerk niet goed hadden voorbereid, verkeerden … dat zij binnen twee weken een herkansing zouden krijgen, maar dat stond de docent niet toe.
5. Vanwege de extreem hoge waterstand zal de overheid bewoners van het gebied achter de dijken … om mee te helpen zandzakken te leggen.
6. 'Je moet nooit "nooit" zeggen' is een voorbeeld van een ….
7. Onze directrice, mevrouw Prins, probeert zich te … als een geduldig en betrokken iemand, maar in feite is ze snel geïrriteerd en bovendien lijkt ze niet echt in anderen geïnteresseerd.
8. In totalitaire samenlevingen is er meestal sprake van verregaande … van de burgers, zodat die gaan geloven dat het politieke systeem in hun land superieur is aan andere.

Opdracht 12

Cryptokruiswoordraadsel

De volgende puzzel is een combinatie van kruiswoordraadsel en cryptogram.
Vul in het puzzeldiagram woorden in die passen bij de omschrijvingen. Sommige omschrijvingen zijn cryptisch, bij andere gaat het bijvoorbeeld om een synoniem, zoals bij een kruiswoordraadsel. Ook zijn er anagrammen; daarbij vind je de oplossing niet alleen door de omschrijving, maar ook door de letters in een deel daarvan door elkaar te gooien. Bij een klein aantal opgaven moet je een afkorting invullen of een woord dat in een uitdrukking past. Veel woorden zijn in de teksten 3 en 4 aan de orde geweest. Achter de omschrijvingen staat het aantal letters waaruit de oplossing bestaat.

Horizontaal
1 Leesteken in een zin (5)
5 Helemaal gelijke kleding (7)
8 Ongeveer (Latijnse afkorting) (2)
9 Op stap ook niet zwijgen (5)
10 Reeds (2)
11 Spits toelopend leesteken (4)
12 Meest gebruikte persoonlijk voornaamwoord (2)
13 Leer om in omgekeerde richting ethisch te zijn (6)
15 Duizend meter (afk.) (2)
17 M/V (5)
18 Gezamenlijke chirurgische ingreep (10)
21 Bezittelijk voornaamwoord (2)
22 ...voort, etc. (4)
23 In je nakie plaatsen om iets zichtbaar te maken wat bedekt was (11)
26 Conditio .... qua non (4)
27 ... goed, al goed (4)
28 Openbare basisschool (afk.) (1+1+1)
30 Dier mee als middel (7)
32 + 37 Zover als onze herinnering teruggaat (5+14)
34 Latijns voorvoegsel voor 'niet-' of het tegenovergestelde (3)
35 Latijns voorvoegsel voor 'nieuw-' (3)
37 zie 32
39 zie 52 verticaal
40 zie 52 verticaal
43 Maar momentje goed (7)
45 Bijvoorbeeld (afk.) (2)
46 zie 50 verticaal
47 Kan zowel voegwoord ... bijwoord zijn (3)
49 Beweegbare telefoon (6)
51 Tegenovergestelde van 'uit' (3)
52 Wezenlijk de kern bekijkend (2+8)
54 Het enige onbepaald lidwoord in het Nederlands (3)

Verticaal
1 Daaraan gesteld laat je zien dat iets verkeerd of kwalijk is (4)
2 Latijns voorvoegsel voor 'alleen'; zie ook 36 verticaal (4)
3 Vrijzinnige boekpaling (8)
4 Bepaald lidwoord (3)
5 Latijns voorvoegsel voor 'één' (2)
6 Aanrichten of beginnen door los te maken wat stevig vastzit (10)
7 Meervoud (afk.) (2)
11 Kostuum verdwenen ongeveer (6)
14 Krijg je als je niet zoet bent (3)
15 Heel rustig prijzen en met liefde behandelen (9)
16 Op grote afstand te midden van koppeltjes als waar aannemen (15)
19 Mogelijkheid k geeft visie (6)
20 Een p-toilet biedt mogelijkheden (10)
24 Bezittelijk voornaamwoord eerste persoon meervoud (3)
25 Latijns achtervoegsel dat 'huwelijk' betekent (5)
28 Ex- (3)
29 In de kijker gehad om het doel te bereiken (6)
31 Kundig en ervaren (8)
33 Plek zeker (8)
2 + 36 Overtuiging dat er maar één God is (één woord met 2 verticaal) (11)
38 Hetzelfde (Latijn) (4)
41 zie 52 verticaal
42 Latijns voorvoegsel voor 'onder' (3)
44 zie 50 verticaal
48 Alea iacta ... (3)
50 + 46 (horizontaal) **+ 44** (verticaal) Ten onrechte denkend (2 + 2 + 4)
52 + 39 (horizontaal) **+ 40** (horizontaal) **+ 41** (verticaal) Beetpakken om hulp in te roepen (2+2+3+5)
53 In memoriam (afk.) (1+1)
55 Latijns voorvoegsel voor 'oud-' én 'uit-' (2)

Ik kan/weet:

- ☐ de betekenis van veelvoorkomende moeilijke woorden.
- ☐ de betekenis van onbekende woorden uit de vorm, de samenstelling of de context afleiden. 2F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

VAN DIE
WOORDEN
DIE JE
IETS
WILLEN
ZEGGEN

Loesje

Cursus 6

Argumenteren

Geachte cliënten, 't wordt lente,
wat zullen we nou eens voor
prettigs gaan doen.

Annie M.G. Schmidt

Inhoud

In allerlei situaties willen mensen vertellen wat ze van iets vinden én waarom. Daarom gebruiken ze argumenten om anderen te overtuigen van hun mening. Dat kan mondeling - in een gesprek, een discussie of een debat - of op papier.
Ook op school is argumenteren een belangrijke vaardigheid. Je moet een betogende tekst kunnen schrijven en kunnen deelnemen aan een debat of een discussie. Argumentatie herkennen en beoordelen is ook onderdeel van het examen.

4 Drogredenen

Je leert:
- drogredenen herkennen.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren § 1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen *(4 vwo)*
  § 2 Argumentatiestructuren *(4 vwo)*
  § 3 Argumentatieschema's *(4 vwo)*

Theorie

Onjuiste argumenten

In veel argumentaties worden, bedoeld en onbedoeld, fouten gemaakt. Fouten in argumentaties heten **drogredenen**.
Het (her)kennen van drogredenen heeft twee voordelen:
- Je maakt zelf minder fouten in je argumentatie.
- Je ziet eerder de zwakke punten in de argumentatie van een ander.

De drogredenen worden ingedeeld in twee groepen:
- Er wordt een argumentatieschema onjuist gebruikt.
- Er wordt een discussieregel overtreden.

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1 Wat is het doel van deze tekst?
2 Noteer de argumenten die in de tekst genoemd worden.
3 Noteer bij elk argument of het een goed argument is. Licht je antwoord toe.

Tekst 1

SkinProtection

SkinProtection, nu nog zachter.
Julia Roberts gebruikt het ook!
Nu met vernieuwde formule: pH-neutraal.
Dermatologisch getest.

Theorie

Onjuist gebruik van een argumentatieschema

Als er een standpunt en een argument gegeven worden, vraag je dan af of dat argument het standpunt aannemelijker maakt. Is dat niet het geval, dan is er sprake van **onjuist gebruik van een argumentatieschema**.

Onjuist beroep op het oorzaak-gevolgschema
Er zijn drie varianten van deze drogreden (ook wel: onjuist beroep op causaliteit).
Bij de eerste variant is de in het argument genoemde oorzaak niet voldoende om tot het voorspelde gevolg te leiden.

– *De Tweede Wereldoorlog was onvermijdelijk* (gevolg en standpunt), *want de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog hebben Duitsland in een diepe economische crisis geduwd* (oorzaak en argument).
Het is niet zo dat een land dat in een ernstige economische crisis verkeert, automatisch een (wereld)oorlog begint.

Een variant van deze drogreden is dat het genoemde gevolg andere oorzaken kan hebben dan de oorzaak die genoemd wordt.
– *Het is niet zo raar dat minder mensen zich opgeven voor een universitaire studie* (gevolg en standpunt); *studenten moeten nu immers veel meer lenen dan voorheen* (oorzaak en argument).
Het is niet zeker dat dit laatste de oorzaak is. Het kan ook zo zijn dat meer mensen voor een hbo-studie kiezen of dat er minder mensen met een vwo-diploma van school komen.

Het beroep op een oorzaak-gevolgschema is ook onjuist als er tussen twee zaken die gelijktijdig of kort na elkaar gebeuren, een oorzaak-gevolgrelatie wordt gelegd, terwijl die relatie er niet is.
– *De invoering van de iPads voor alle leerlingen is een slechte zaak* (standpunt). *De slechte resultaten van de rekentoets kunnen ook een heel andere oorzaak hebben* (argument).
Standpunt en argument kunnen allebei waar zijn, maar er is geen verband tussen beide. Hanen kraaien voordat de zon opkomt, maar zijn daar niet de oorzaak van.

Onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
Als aan een bepaald kenmerk veel betekenis wordt toegekend terwijl diverse andere relevante kenmerken worden genegeerd, is er sprake van een onjuist gebruik van het kenmerk- of eigenschapsschema.
– *Diederik is een hooligan* (standpunt), *want hij zit onder de tattoos* (argument).

Onjuist beroep op het voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen
Als de gevolgen van een handeling heel erg worden overdreven, is dat een onjuist beroep op het voordelenschema of het nadelenschema.
– *Veel huwelijken eindigen in een nare vechtscheiding* (argument). *Daarom kunnen mensen maar beter niet meer trouwen* (standpunt).

Onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
Als een situatie zo wordt voorgesteld dat er maar twee – elkaar uitsluitende – mogelijkheden zijn, terwijl er veel meer mogelijkheden zijn, heet dat een vals dilemma. Het vals dilemma ís het standpunt; er worden geen argumenten voor gegeven.
– *De docenten moeten zich duidelijk uitspreken: óf minder lessen óf beter onderwijs.* (standpunt)

Onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie
Bij een overhaaste generalisatie wordt er op basis van één of enkele gevallen een conclusie getrokken voor een heel grote groep of zelfs voor alle gevallen. Die conclusie is op zijn minst voorbarig.
– *Ik had laatst meer dan een half uur vertraging toen ik met de trein reisde* (argument). *Van enige betrouwbaarheid van de NS is absoluut geen sprake meer* (standpunt).

Onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
Bij deze drogreden worden twee dingen met elkaar vergeleken, waarbij je je kunt afvragen of die vergelijking wel terecht is.
– *Zo erg is het toch ook weer niet dat de bijen uitsterven* (standpunt). *De dinosauriërs zijn ook ooit van de aardbodem verdwenen* (argument).

Onjuist beroep op het autoriteitsschema
Zich beroepen op een autoriteit kan een standpunt ondersteunen. Soms is een autoriteit echter onbetrouwbaar, omdat die belangen bij de zaak heeft, of omdat die op het betreffende gebied geen autoriteit is. Een meerderheid is ook geen autoriteit.
– *De president-directeur van de KLM zei het laatst ook al* (argument): *het valt reuze mee met de hoeveelheid* CO_2 *die vrijkomt door vliegtuigen* (standpunt).

Opdracht
2

1 Onderstreep in elk van onderstaande uitspraken *a* tot en met *h* wat het standpunt is.
2 Noteer bij de zinnen *a* tot en met *h* van welke drogreden er sprake is.
Er is sprake van een onjuist beroep op:
A het autoriteitsschema.
B het kenmerk- of eigenschapsschema.
C het oorzaak-gevolgschema.
D het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking.
E het voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen.
F het voor- of nadelenschema: vals dilemma.
G het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie.

a Ga bij Peter Huismans Huiswerkinstituut bijlessen volgen, want dan kun je eigenlijk niet meer zakken voor het Centraal Examen.
b De dodelijke slachtoffers bij het verkeersongeluk op de A2 hadden hun gordels om. Daaruit blijkt maar weer eens dat gordels alleen schijnveiligheid bieden.
c Nu bijna iedereen een computer heeft, zullen volgens mij banken veel meer te kampen krijgen met computercriminaliteit.
d De lonen in Nederland zijn zeer behoorlijk en hoeven niet te stijgen. De voorzitter van de Nederlandse werkgeversorganisatie onderschrijft dat ook.
e De nieuwe conciërge is vast een agressief mannetje. Ik hoor namelijk dat hij vaak naar kickboksen kijkt.
f Het is niet goed dat een volk zijn eigen regering mag kiezen: een kind kiest toch ook niet zijn eigen ouders.
g Er zijn dit jaar minder ongelukken met vuurwerk gebeurd. Er zullen dus wel minder mensen vuurwerk afgestoken hebben.
h Als het geen vliegtuig was wat we gisterenavond hoorden, kan het niet anders dan een UFO geweest zijn.

Theorie

Overtreden van een discussieregel

De tweede groep drogredenen wordt gevormd door gevallen waarbij iemand zich niet houdt aan een discussieregel. Deze drogredenen hoor je het vaakst in discussies en debatten, maar ze kunnen ook in geschreven teksten voorkomen. Bij het **overtreden van een discussieregel** worden er vaak geen argumenten gegeven; deze drogredenen zijn meestal te herkennen aan de (gekleurde) formulering.

Persoonlijke aanval
Van een persoonlijke aanval is sprake wanneer iemand niet ingaat op de argumenten van zijn tegenstander, maar in plaats daarvan de tegenstander beschuldigt van onkunde, onbetrouwbaarheid of andere slechte eigenschappen. Er wordt op de man gespeeld: de persoon wordt aangevallen, niet zijn standpunt. De tegenstander wordt als gesprekspartner dus niet serieus genomen.
– *Verschrikkelijk. Wat een warhoofd is Fetze Alsvanouds en hij is ook nog ooit benoemd als hoogleraar. Hij is absoluut geen reclame voor de Universiteit van Harderwijk. Kunnen ze daar geen betere hoogleraren krijgen?*

Ontduiken van de bewijslast
Bij deze drogreden beweert iemand iets om vervolgens van de andere partij ‘bewijs voor het tegendeel’ te vragen. Ook als iemand in een discussie of debat geen argumenten voor zijn standpunt wil geven, heet dat ontduiken van de bewijslast.
– *Ik heb nog geen goed argument gehoord tegen mijn opvatting dat het met de klimaatverandering allemaal wel losloopt.*

Vertekenen van het standpunt
Bij het vertekenen van het standpunt wordt het standpunt of een argument van de tegenstander onjuist weergegeven. De tegenstander wordt dan een standpunt of

argument in de mond gelegd dat hij niet heeft ingenomen. Dat is dan meestal een uitspraak die niet zo makkelijk te verdedigen is.
– *De Amerikaanse president zegt dat Europa meer geld aan zijn defensie moet uitgeven. Zie je wel dat hij liever niets meer met Europa te maken heeft.*

Bespelen van het publiek
Soms formuleert iemand zijn standpunt zó dat het moeilijker wordt om ertegen in te gaan. Dat heet het bespelen van het publiek. Op deze manier probeert iemand een afwijkende mening te voorkomen.
– *Mensen die ook maar een beetje goede smaak hebben, zullen zich echt niet verlagen om naar de Toppers te gaan.*

Cirkelredenering
De cirkelredenering is een logische fout. Hierbij wordt het standpunt ondersteund door het herhalen van datzelfde standpunt, maar dan anders geformuleerd. Als iemand geen andere argumenten noemt, maakt hij zich behalve aan een cirkelredenering ook nog schuldig aan het ontduiken van de bewijslast. Vandaar dat de cirkelredenering bij de overtredingen van de discussieregels wordt gerekend.
– *Iedereen mag zeggen wat hij wil, want alle burgers van Nederland hebben het recht op vrije meningsuiting.*

Opdracht 3

1 Onderstreep in elk van onderstaande uitspraken *a* tot en met *f* het standpunt.
2 Noteer van welke drogreden er sprake is.
A Bespelen van het publiek
B Cirkelredenering
C Ontduiken van de bewijslast
D Persoonlijke aanval
E Vertekenen van het standpunt

a Ik voel me bij mijn schoonouders in huis niet echt op mijn gemak, doordat ik me daar niet thuis voel.
b De gemeente wil graag een McDonald's in ons winkelcentrum hebben? Ze is dus voor de verdere verloedering van ons centrum.
c Iedereen weet toch dat het meeste ontwikkelingsgeld in de verkeerde zakken verdwijnt.
d In het verleden ging het gerucht dat hij veroordeeld is wegens mishandeling, dus ik zou zijn verhaal over zijn opleiding en diploma's maar niet geloven.
e Laat ze eerst maar eens bewijzen dat hard rijden zo slecht is voor het milieu. Tot die tijd geef ik lekker plankgas zodra dat kan.
f Alleen notoire dwarsliggers zullen niet met het voorstel van de schoolleiding kunnen instemmen.

Opdracht 4

Noteer bij elk van onderstaande uitspraken van welke drogreden er sprake is. Kies uit alle drogredenen.
1 De geallieerde bombardementen op de Duitse steden waren bijzonder succesvol: in mei 1945 gaf het Duitse leger zich over.
2 Ik heb nu eindelijk ook eens in een restaurant met een Michelinster gegeten en ik kan je zeggen: dat hele gedoe met die sterren slaat nergens op.
3 Als er maar genoeg geld in medisch onderzoek geïnvesteerd wordt, zul je zien dat binnenkort alle ziekten de wereld uit zijn.
4 Je bent toch donateur van de Hartstichting? Dan moet je ook die bedelaars wat geld geven.
5 Die vakbondsleider zegt dan wel dat hij opkomt voor de lagere inkomens, maar hij heeft makkelijk praten: zijn vader was een rijke havenbaron.
6 Marion heeft sinds kort een Italiaanse verloofde; hij spreekt vast heel slecht Engels.

Opdracht
5

Noteer bij elk van onderstaande uitspraken van welke drogreden er sprake is. Kies uit alle drogredenen.

1 Ik merk helemaal niets van de opwarming van de aarde. De zogenaamde geleerden die het daar niet mee eens zijn, moeten eerst maar eens met overtuigend bewijs komen. (twee drogredenen)
2 Met het oefenen van veel examens schiet niemand iets op, want het maken van veel examens heeft weinig rendement.
3 Als je nu niet met ons meegaat naar Rome, dan kun je de stad nooit meer in volle glorie zien.
4 Het getuigt bepaald niet van enige intelligentie om zo klakkeloos te geloven wat de regering heeft verklaard.
5 Het is ondoenlijk om bij het voetbal zuivere speeltijd in te voeren. Grote sportzenders als Fox en Ziggo vinden dat ook.
6 - Ik vind een kerstboom tijdens de feestdagen erbij horen.
- Ik wist niet dat jij zo weinig voor het milieu overhebt.

Opdracht
6

Tekst 2 bevat een argumentatie waarin een kritische lezer een drogreden zou kunnen herkennen. Welke drogreden is aanwijsbaar in deze tekst?

○ A Cirkelredenering
○ B Onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
○ C Onjuist beroep op het voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen
○ D Ontduiken van de bewijslast

Tekst 2

Bescherm de vogels

(1) Het artikel *Ja, katten richten echt slachtingen aan* (*NRC Handelsblad*, 25 oktober, *Wetenschap*) noemt niet de aantallen slachtoffers in Nederland. Ik heb dat uitgerekend. Wij hebben circa 4 miljoen katten. In een Engelse studie met meer dan duizend katten doodde een kat gemiddeld 29 vogels per jaar. Een derde van die katten droeg zo'n leuk belletje, bedoeld om prooidieren te waarschuwen. Een andere studie met ruim veertig katten kwam uit op 6 vogels per jaar. Laten we schappelijk zijn: een gemiddelde kat doodt 15 vogels per jaar. De 4 miljoen katten in Nederland doden dus 60 miljoen vogels per jaar.
(2) Is dat veel, is dat erg? Ik vind van wel. Laten kattenliefhebbers maar aantonen dat het niet erg is. Ik coördineer in de Krimpenerwaard een project waarin we met 70 erfeigenaren erven geschikter maken voor vogels, waaronder een aantal zeldzame. Ik ben dus geen kattenfan.

De 16.000 katten hier eten niet alleen merels en mussen, maar ook af en toe een steenuil (bijna weg bij ons) of een wintertaling (schaarse eendensoort).

Naar: Jaap Graveland, NRC Handelsblad, 28 oktober 2016

Opdracht
7

Tekst 3 bevat een argumentatie waarin een kritische lezer een drogreden zou kunnen herkennen. Welke drogreden is aanwijsbaar in deze tekst?

○ A Bespelen van het publiek
○ B Onjuist beroep op het voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen
○ C Onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie
○ D Ontduiken van de bewijslast

Tekst 3

Postmoderne molen

Zondagmiddag was ik in het Stedelijk Museum om de nieuwe collectie-opstelling Base te zien. Toen ik op het verhoogde uitzicht stond, werd me duidelijk dat ontwerper Rem Koolhaas alsnog een klap van een postmoderne molen heeft gekregen. Anything goes. In een wirwar van schotten bewegen toeschouwers zich alsof de wereldkampioenschappen in de weg lopen zijn begonnen. Jammer voor de kunst. En dat nog vijf jaar lang.

Naar: Peter Verhaar, de Volkskrant, 20 december 2017

Opdracht

8

Tekst 4 bevat meerdere argumentaties waarin een kritische lezer een drogreden zou kunnen herkennen. Welke twee drogredenen zijn aanwijsbaar in alinea 2?

- ○ A Bespelen van het publiek
- ○ B Cirkelredenering
- ○ C Onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
- ○ D Onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
- ○ E Onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
- ○ F Vertekenen van het standpunt

Tekst 4

Het boekenvak

(1) Ik ben blij in oktober te mogen deelnemen aan een boekenbeurs in Antwerpen, want, zo is mijn ervaring, Belgen, vooral Vlamingen, zijn erg zot op het boek, op het mooie boek, het bijzondere boek: gesigneerd, genummerd, met een mooie ets ingelegd, een kunstenaarsboek, een bibliofiele editie van een nooit eerder gepubliceerd en uit de nalatenschap van een overleden dichter gevonden manuscript uit de beginperiode van de woordkunstenaar, op handgeschept papier uitgegeven in gelimiteerde oplage.

(2) De sensatie van het aanraken en ruiken van een boek die bij elk boek weer anders is, wil je toch niet missen! Dat contact is soms prettig en inspirerend, soms wat tegenvallend of muf, maar ja, zo zijn wij mensen toch ook, soms prettig, soms onhandig, soms nuffig en soms zelfs heel vervelend, zoals mensen die er schijnbaar een genoegen in scheppen om andermans passie voor iets of iemand af te serveren als ouderwets.

Naar: Stefan Ruiters, de Volkskrant, 25 augustus 2016

Opdracht

9

Tekst 5 bevat meerdere argumentaties waarin een kritische lezer een drogreden zou kunnen herkennen.

1 Welke drogreden is aanwijsbaar in alinea 2?
- ○ A Bespelen van het publiek
- ○ B Onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
- ○ C Onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
- ○ D Ontduiken van de bewijslast

2 Welke drogreden is aanwijsbaar in alinea 3?
- ○ A Onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
- ○ B Onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
- ○ C Persoonlijke aanval
- ○ D Vertekenen van het standpunt

Tekst 5

Geef nou toe, jagen is een wrede hobby

(1) Gisteren in mijn praktijk vertelde een 4-jarige boerendochter vol enthousiasme hoe ze op het veld met haar opa een muis had doodgeslagen, wat nou niet bepaald mijn keuze zou zijn. Toch is het een heel aardig klein meisje, dat die muis vervolgens heeft begraven. Ook jagers vind ik niet per se onmensen, maar mij stoort de manier waarop zij anderen steeds weer denken te moeten overtuigen van het nut van hun wrede hobby.

(2) Ik heb Max Verstappen zijn bezigheden nooit horen verdedigen met de bewering dat de lucht in Monaco te schoon zou zijn, of dat het in Spanje onverdraaglijk stil zou zijn zonder Formule 1.
(3) Wanneer gaan jagers nu eens gewoon eerlijk zeggen dat ze houden van de geur van bloed en van uitdovend leven? Dat ze zich machtig voelen als ze kunnen beschikken over leven en dood door te schieten op een wezen dat niet terug kan schieten?

Naar: Imma Muris, de Volkskrant, 3 juni 2016

Opdracht
10

Tekst 6 bevat meerdere argumentaties waarin een kritische lezer een drogreden zou kunnen herkennen.

1 Welke drogreden is aanwijsbaar in alinea 1?
- ○ A Onjuist beroep op het oorzaak-gevolgschema
- ○ B Onjuist beroep op het voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen
- ○ C Onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie
- ○ D Persoonlijke aanval

2 Welke drogreden is aanwijsbaar in alinea 2?
- ○ A Onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
- ○ B Onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
- ○ C Ontduiken van de bewijslast
- ○ D Vertekenen van het standpunt

Tekst 6

Wars van de mainstream sceptische twitteraars: ‘Wij zijn geen complotdenkers’

(1) Zelf zien de twitteraars zich zeker niet als complotdenkers, eerder als ‘kritische journalisten’. Niemand zou de politie op haar woord moeten geloven, zegt Bert Brussen, hoofdredacteur van opiniewebsite *The Post Online* (27.200 volgers op Twitter). Hij noemt een geval waarbij de politie zaken bewust verzweeg. Zoals oudejaarsnacht in 2015 in het Duitse Keulen, toen honderden vrouwen werden aangerand. De politie bracht in eerste instantie niet naar buiten dat onder de verdachten asielzoekers waren. Waarom zou de politie nu wel de waarheid spreken? ‘Problemen met de multiculturele samenleving’ worden volgens Brussen voortdurend ‘geframed’ door politiek en media.
(2) Ook *AD*-journalist Wierd Duk (35.327 Twittervolgers) vindt dat in het politieke debat ‘heel omfloerst’ wordt

gesproken over wat hij noemt ‘de dreiging van de politieke islam’. Dit voedt volgens hem complottheorieën, al worden die soms verward met kritiek op de macht, zegt Duk. ‘Waarom is het twijfelen aan een politieverklaring een complottheorie, en is de bewering dat de Russen de Amerikaanse verkiezingen hebben beïnvloed dat niet?’ Met andere woorden: wie bepaalt of een complot een complot is?

Naar: Andreas Kouwenhoven en Romy van der Poel, NRC, 16 juni 2017

Ik kan/weet:

☐ onderscheid maken tussen argumenten: objectieve (feitelijke) tegenover subjectieve (waarderende) argumenten, en kan een drogreden onderscheiden van een argument. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

5 Aanvaardbaarheid van argumentatie

Je leert:
- de aanvaardbaarheid van argumentaties beoordelen.

Je hebt afgerond:
- Cursus 1 Basis § 7 Standpunt en argumenten *(4 vwo)*
- Cursus 6 Argumenteren § 1 Argumenten, tegenargumenten en weerleggingen *(4 vwo)*
  § 2 Argumentatiestructuren *(4 vwo)*
  § 3 Argumentatieschema's *(4 vwo)*
  § 4 Drogredenen

Theorie

Een betoog beoordelen

Om een betoog of een betogend tekstgedeelte te beoordelen op aanvaardbaarheid, moet je de argumentatie in kaart brengen:
- Welke argumenten worden er gebruikt?
- Zijn het feitelijke of waarderende argumenten?
- Hoe worden de argumenten ondersteund?
- Zijn de argumenten geen drogredenen?
- Worden er tegenargumenten genoemd?
- Zo ja, worden die tegenargumenten dan (afdoende) weerlegd?

Argumentatie is alleen aanvaardbaar als de argumenten aan de volgende eisen voldoen:
- De argumenten zijn op zichzelf aanvaardbaar.
- De argumenten zijn relevant.
- De argumenten zijn onderling consistent.
- De argumenten zijn samen toereikend voor het ingenomen standpunt.

De argumenten zijn op zichzelf aanvaardbaar
Als het argument een *waarderende* uitspraak is, is het argument aanvaardbaar wanneer het in overeenstemming is met de kennis en de opvattingen van het publiek.
Als het argument een *feitelijke* uitspraak is, is het argument aanvaardbaar voor het publiek als aan een van de volgende drie eisen is voldaan:
- Het argument is in overeenstemming met de kennis die het publiek van de wereld heeft.
- Het argument is direct controleerbaar en blijkt daarbij waar te zijn.
- Het argument is afkomstig uit een betrouwbare bron.

Een bron is betrouwbaar als deze aan de volgende drie voorwaarden voldoet:
- Hij is deskundig.
- Hij heeft geen belang bij de kwestie.
- Hij spreekt zichzelf niet tegen.

De argumenten zijn relevant
Een argument is relevant als het standpunt daardoor aannemelijker wordt. Een drogreden is geen relevant argument.

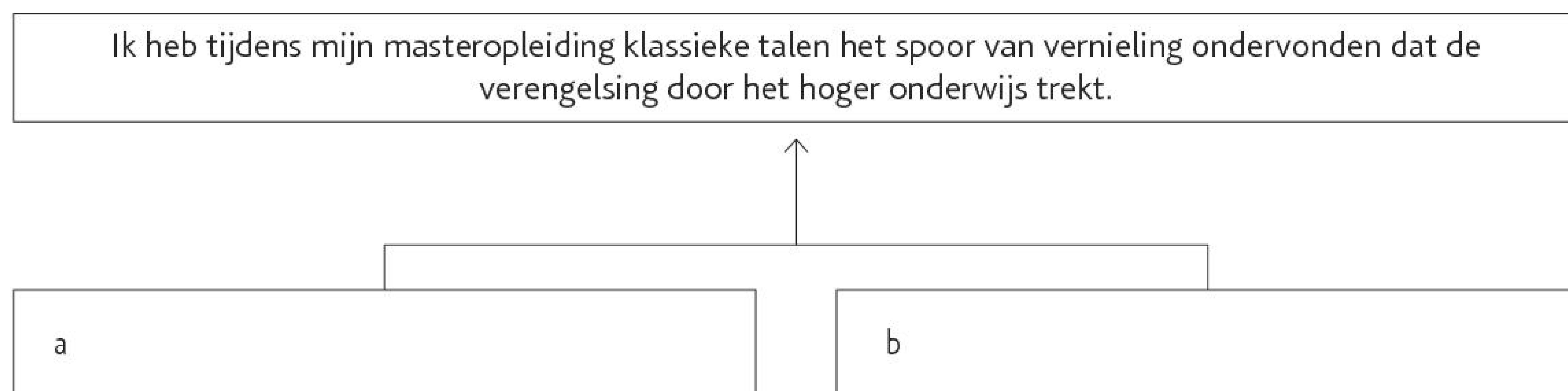
De argumenten zijn onderling consistent
Argumenten zijn onderling consistent wanneer ze elkaar niet tegenspreken.

De argumenten zijn samen toereikend voor het ingenomen standpunt
Argumenten zijn toereikend (voldoende) wanneer ze samen het standpunt aanvaardbaar maken.

Opdracht
1

Lees tekst 1 en beantwoord de vragen.

1 'Des te eigenaardiger is het dat het hoger onderwijs in hoog tempo aan het overschakelen is op het Engels als voertaal.' (alinea 2) Formuleer het argument voor deze mening dat je uit alinea 1 kunt afleiden. Noteer het bij vraag 17a.
2 Is dat argument een feitelijke (f) of een waarderende uitspraak (w)?
3 De argumentatie in alinea 3 en 4 heeft de onderstaande structuur. Noteer de argumenten a en b. Noteer de hele argumentatie bij 17b.

4 Noteer bij de argumenten (a en b) of het feitelijke (f) of waarderende uitspraken (w) zijn.
5 'Het is een waanidee dat een paar cursussen Engels voor staf en studenten deze problemen oplossen.' (alinea 5) Noteer het argument dat daarvoor gegeven wordt bij 17c.
6 Is dat argument een feitelijke (f) of een waarderende uitspraak (w)?
7 Welk argument tegen het invoeren van het Engels op de universiteit geeft de auteur in alinea 6? Noteer het bij 17d.
8 Is dat argument een feitelijke (f) of een waarderende uitspraak (w)?
9 Van welk argumentatieschema wordt hier gebruikgemaakt? Van een argumentatieschema op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B oorzaak en gevolg
- ○ C vergelijking
- ○ D voorbeeld

10 In alinea 8 noemt de auteur 'het eeuwige argument waarmee bestuurders voor meer Engels pleiten'. Noteer het argument bij 19a.
11 Hoe weerlegt hij dit argument? Noteer de weerlegging bij 19b.
12 Een kritische lezer zou in de laatste twee zinnen van alinea 8 een drogreden kunnen herkennen. Welke drogreden is dat?
- ○ A onjuist beroep op het autoriteitsschema
- ○ B onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
- ○ C onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
- ○ D onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie

13 Formuleer het argument voor universitair onderwijs in het Nederlands dat de auteur in alinea 9 geeft. Noteer het bij 17e.
14 Van welk argumentatieschema wordt hier gebruikgemaakt? Van een argumentatieschema op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B oorzaak en gevolg
- ○ C vergelijking
- ○ D voorbeeld

15 Er was geen noodzaak om massaal op het Engels over te schakelen (alinea 10). Met welk argument ondersteunt de auteur dit? Noteer het bij 17f.

16 Van welk argumentatieschema wordt hier gebruikgemaakt? Van een argumentatieschema op basis van
- ○ A autoriteit
- ○ B oorzaak en gevolg
- ○ C vergelijking
- ○ D voorbeeld

17 De auteur is tegen de massale overschakeling van Nederlands naar Engels op de universiteiten. Noteer de nog niet ingevulde argumenten.
a Noteer het argument dat de auteur in alinea 1 geeft.
b Noteer het argument dat de auteur in alinea 3 en 4 geeft.
c Noteer het argument dat de auteur in alinea 5 geeft.
d Noteer het argument dat de auteur in alinea 6 geeft.
e Noteer het argument dat de auteur in alinea 9 geeft.
f Argument alinea 10: Er was geen noodzaak om massaal op het Engels over te schakelen.

18 Beoordeel de argumentatie van de zinnen 17a t/m 17f.
a De argumenten zijn aanvaardbaar. **j / n**
b De argumenten zijn relevant. **j / n**
c De argumenten zijn onderling consistent. **j / n**
d De argumenten zijn samen toereikend voor het ingenomen standpunt. **j / n**
Licht je antwoord toe.

19 *a* Noteer het tegenargument dat de auteur noemt in alinea 8.
b Noteer hoe de auteur dit argument weerlegt.

20 Is deze weerlegging afdoende? **j / n**
Leg uit.

21 Is de auteur een betrouwbare bron? **j / n**
Leg uit.

22 Welke van onderstaande uitspraken is het meest van toepassing op deze tekst?
- ○ A *Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs* is een aanvaardbaar betoog, want de auteur gebruikt goede argumenten en weerlegt de belangrijkste tegenargumenten.
- ○ B *Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs* is een betwistbaar betoog, want de auteur gebruikt geen goede argumenten.
- ○ C *Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs* is een betwistbaar betoog, want de auteur gebruikt geen goede argumenten en weerlegt de tegenargumenten niet afdoende.
- ○ D *Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs* is een redelijk betoog, want de auteur gebruikt goede argumenten, maar weerlegt de tegenargumenten niet afdoende.

Tekst 1

Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs

(1) Goed piano leren spelen is niet makkelijk. Pas na vele jaren zwoegen zal het lukken om de laatste pianosonate van Schubert ten gehore te brengen. Iets dergelijks geldt ook voor de mondelinge en schriftelijke beheersing van je moedertaal. Pas na duizenden uren van boeken en artikelen lezen, van gesprekken voeren en opstellen schrijven, slaag je er misschien in je met enige nuance uit te drukken en wat leesbaars op papier te zetten. En zelfs dat lukt vaak niet, getuige de grote moeite die studenten aan universiteiten en hogescholen hebben met het schrijven van een tekst in het Nederlands. Spelling, zinsbouw en tekststructurering vormen voor de meesten enorme struikelblokken.

(2) Des te eigenaardiger is het dat het hoger onderwijs in hoog tempo aan het overschakelen is op het Engels als voertaal. Binnen de EU wordt in Nederland van alle niet-Engelstalige landen het vaakst Engels als instructietaal gebruikt op universiteiten. Ruim twee derde van de universitaire masteropleidingen is hier exclusief Engelstalig; ook bachelor- en hbo-opleidingen kiezen steeds vaker voor het Engels. Deze maand kondigden de bacheloropleidingen sterrenkunde, natuurkunde en informatica van de Universiteit Leiden aan vanaf 2019 volledig op het Engels over te gaan.

(3) Zelf heb ik tijdens mijn masteropleiding klassieke talen (*Classics and Ancient Civilizations* heet dat tegenwoordig) het spoor van vernieling ondervonden dat de verengelsing door het hoger onderwijs trekt. Waar de studenten en de (overigens uitstekende) docenten tijdens de Nederlandstalige bachelor geroutineerd en op hoog niveau bijvoorbeeld de opvattingen van Aristoteles over democratie bespraken en

de relevantie hiervan voor onze eigen tijd, bleef er van dit gemak in de Engelstalige master niets over. Dezelfde studenten, dezelfde docenten, maar nu het over *democracy according to Aristotle* ging, stond iedereen - ikzelf ook - ineens met de mond vol tanden.
(4) Docenten die tijdens de bachelor elk college verlevendigden met aansprekende anekdotes, ontpopten zich in het Engels als hakkelende dooie dienders. Studenten stamelden hun referaten aan elkaar in hun beste steenkolenengels, terwijl de ogen van de toehoorders langzaam dichtvielen. Discussies kwamen maar niet van de grond. Het was als een orkest waarin de pianist plots viool moest spelen, en de violisten klarinet. College volgen was verworden tot zinloze bezigheidstherapie. Thuis de stof doornemen leek nuttiger.
(5) Hier ging het nog om bovengemiddeld taalgevoelige docenten en studenten die voor een moeilijke nichestudie kozen. Hoe groot zal de niveaudaling dan wel niet zijn bij andere opleidingen waarbij men het Engels nog minder goed beheerst? Als het Nederlands al zoveel problemen oplevert, hoe voorkomen we dan dat het onderwijs in een andere taal nóg verder verslechtert? Het is een waanidee dat een paar cursussen Engels voor staf en studenten deze problemen oplossen. Alleen na jarenlange onderdompeling in een Engelstalig land zouden ze de nuance waarmee ze zich in hun moedertaal uitdrukken, in het Engels ook maar enigszins kunnen evenaren.
(6) Bestuurders in het hoger onderwijs zijn herhaaldelijk voor deze problematiek gewaarschuwd. Volgens een rapport van de KNAW uit 2003, *Nederlands, tenzij...*, leidt het overschakelen op het Engels als instructietaal in het universitaire onderwijs tot een gemiddelde kwaliteitsdaling van 30 procent. Dit rapport adviseerde daarom dat in elk geval bacheloropleidingen te allen tijde in het Nederlands dienen te worden aangeboden.
(7) Verder beval het rapport aan op de universiteit meertaligheid te cultiveren: studenten moeten zich goed leren uitdrukken in het Nederlands, de taal van de maatschappij waarin wij leven, en daarnaast zo goed mogelijk Engels leren, de wetenschappelijke lingua franca. Een verstandig advies. Maar het hoger onderwijs heeft het in de wind geslagen en richt zich steeds meer exclusief op het Engels, waardoor de academie steeds verder losgezongen raakt van de rest van de Nederlandse samenleving.
(8) Het eeuwige argument waarmee bestuurders voor meer Engels pleiten is internationalisering. Er moeten meer buitenlandse studenten komen om de kas van universiteiten en hogescholen te spekken. Maar de ironie is dat juist door alle colleges in matig Engels aan te bieden, studenten uit het buitenland een echt internationale ervaring ontzegd wordt. De goede en gemotiveerde student past hiervoor en zal eerder kiezen voor goed Engelstalig onderwijs in Harvard of Oxford. Als ik me in Italië voor een studie inschrijf, dan wil ik graag college volgen in de taal die ze daar tot in alle finesses beheersen en leer ik Italiaans. Waarom zou iemand die hier een master wil komen doen, dan geen Nederlands kunnen leren?
(9) Ondanks de rammelende argumentatie van bestuurders is het tempo van de verengelsing alleen maar toegenomen. Universiteiten en hogescholen laten zich vooralsnog leiden door de logica van de kasstroom in plaats van door het algemeen belang. Als de politiek niet snel ingrijpt om de trend te keren, rest er nog maar één middel: de rechtszaal. In artikel 7.2 van de Wet op het hoger onderwijs is bepaald dat het onderwijs en de examens in het Nederlands dienen te zijn, tenzij er sprake is van een gastcollege of 'indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt'.
(10) Deze wet wordt nu niet nageleefd. Opleidingen zijn massaal op het Engels overgeschakeld om tienduizenden studenten hierheen te kunnen halen die het Nederlands niet machtig zijn. Dat was een keuze en - getuige de vele Europese landen met uitstekend onderwijs dat vrijwel geheel in de landstaal wordt gegeven - allerminst een noodzaak, zoals de wet vereist.
(11) Vandaar dat de vereniging Beter Onderwijs Nederland heeft besloten een rechtszaak tegen de staat voor te bereiden om naleving van dit wetsartikel af te dwingen. Ik ben heel benieuwd hoe de rechter hierover zal oordelen. See you in court.
(12) Ondersteun deze rechtszaak: teken de petitie op www.beteronderwijs.nl.

Naar: Felix Huygen, de Volkskrant, 28 juni 2017

Felix Huygen is classicus en bestuurslid van Beter Onderwijs Nederland.

Opdracht
2

Lees tekst 2, een reactie op tekst 1, en beantwoord de vragen.

1 Een kritische lezer zou in alinea 1 en 2 twee drogredenen kunnen herkennen. Welke drogredenen zijn dat?
- ○ A bespelen van het publiek
- ○ B onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
- ○ C onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie
- ○ D ontduiken van de bewijslast
- ○ E persoonlijke aanval
- ○ F vertekenen van het standpunt

2 In alinea 2 geven de auteurs twee argumenten voor hun standpunt dat het een goede ontwikkeling is dat universiteiten meer onderwijs in het Engels aanbieden. Noteer ze bij 10a.

3 Zijn die argumenten feitelijke (f) of waarderende uitspraken (w)?

4 Zeg met eigen woorden welk argument voor hun standpunt de auteurs geven in alinea 3. Gebruik niet meer dan 20 woorden. Noteer het bij 10b.

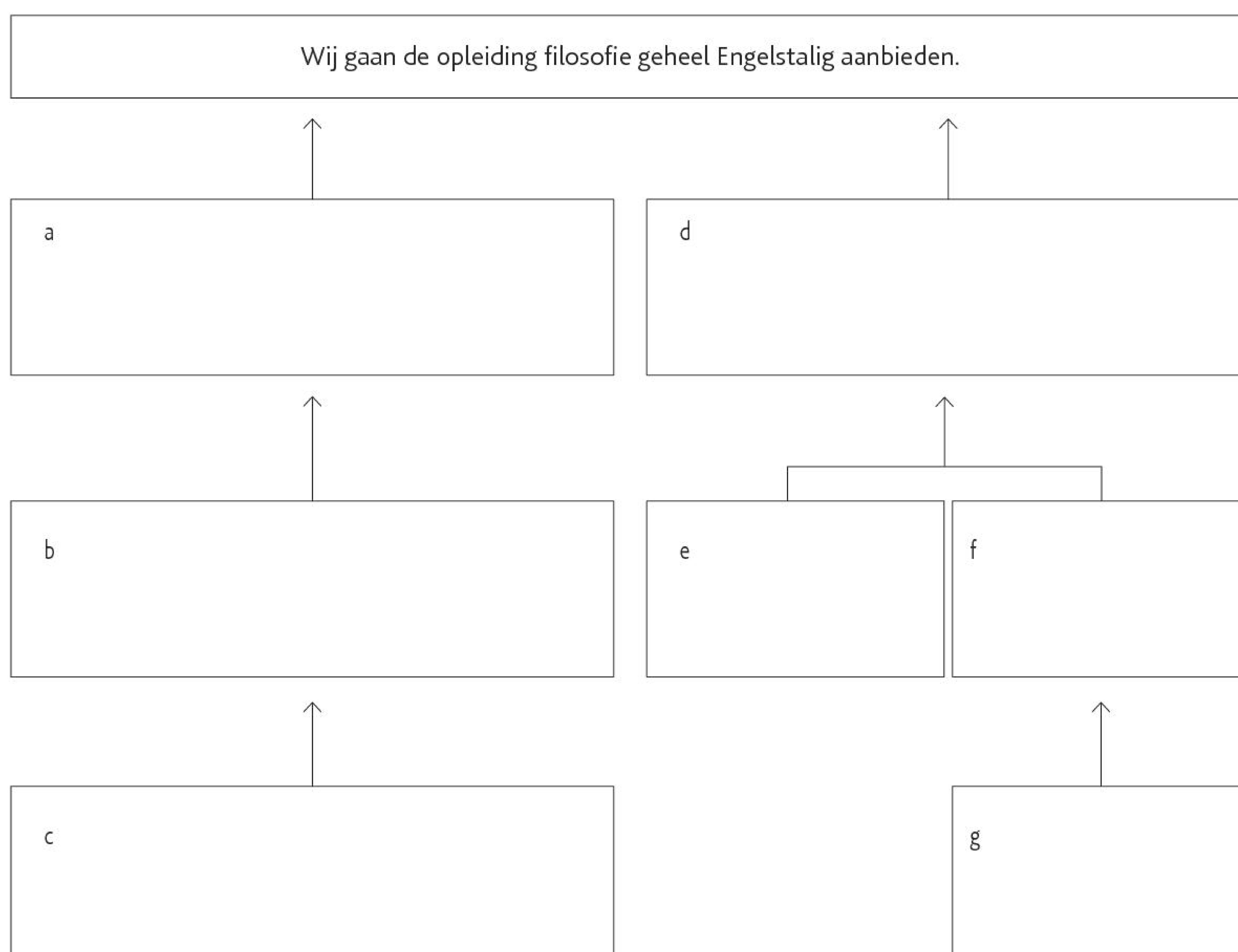
5 Noteer welk argument voor hun standpunt de auteurs geven in alinea 6. Noteer het bij 10e.

6 Noteer welk argument voor hun standpunt de auteurs geven in alinea 7. Noteer het bij 10f.

7 Een kritische lezer zou in alinea 7 een drogreden kunnen herkennen. Welke drogreden is dat?
- ○ A onjuist beroep op het autoriteitsschema
- ○ B onjuist beroep op het oorzaak-gevolgschema
- ○ C onjuist beroep op het vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking
- ○ D onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie

8 Een kritische lezer zou in alinea 8 een drogreden kunnen herkennen. Welke drogreden is dat?
- ○ A onjuist beroep op het kenmerk- of eigenschapsschema
- ○ B onjuist beroep op het oorzaak-gevolgschema
- ○ C onjuist beroep op het voor- of nadelenschema: vals dilemma
- ○ D onjuist beroep op het voorbeeldschema: overhaaste generalisatie

9 De argumentatie in alinea 4 en 5 heeft de onderstaande structuur. Noteer de argumenten a tot en met g. Noteer de argumenten a en d ook bij 10c en 10d.

10 De auteurs vinden het een goede ontwikkeling dat universiteiten meer onderwijs in het Engels aanbieden.
a Noteer de argumenten die de auteurs geven in alinea 2.
b Noteer het argument dat de auteurs geven in alinea 3.
c Noteer het argument dat de auteurs geven in alinea 4. (= a)
d Noteer het argument dat de auteurs geven in alinea 5. (= d)
e Noteer het argument dat de auteurs geven in alinea 6.
f Noteer het argument dat de auteurs geven in alinea 7.

11 Beoordeel de argumentatie.
a De argumenten zijn aanvaardbaar. **j / n**
b De argumenten zijn relevant. **j / n**
c De argumenten zijn onderling consistent. **j / n**
d De argumenten zijn samen toereikend voor het ingenomen standpunt. **j / n**
Licht je antwoord toe.

12 Noemen de auteurs ook tegenargumenten? Zo ja, hoe worden die weerlegd?

13 Zijn de auteurs een betrouwbare bron? **j / n**
Licht je antwoord toe.

14 Welke van onderstaande uitspraken is het meest van toepassing op deze tekst?
○ A *Academisch onderwijs kan niet zonder het Engels* is een aanvaardbaar betoog, want de auteurs gebruiken goede argumenten en weerleggen de belangrijkste tegenargumenten.
○ B *Academisch onderwijs kan niet zonder het Engels* is een betwistbaar betoog, want de auteurs gebruiken geen goede argumenten.
○ C *Academisch onderwijs kan niet zonder het Engels* is een betwistbaar betoog, want de auteurs gebruiken geen goede argumenten en weerleggen de tegenargumenten niet afdoende.
○ D *Academisch onderwijs kan niet zonder het Engels* is een redelijk betoog, want de auteurs gebruiken goede argumenten, maar weerleggen de tegenargumenten niet afdoende.

Tekst 2

Academisch onderwijs kan niet zonder het Engels

(1) Als we Felix Huygen van de vereniging Beter Onderwijs Nederland moeten geloven, staat het hoger onderwijs aan de rand van de afgrond. Het invoeren van Engels als voertaal zal volgens hem onvermijdelijk leiden tot de ineenstorting van het hoger onderwijs. Het zal een ernstige niveaudaling teweegbrengen: van enige zinvolle communicatie en kennisoverdracht zal nauwelijks sprake zijn. Huygen schetst een beeld van hakkelende docenten en studenten die er met hun steenkolenengels niet in slagen zinnen met enige betekenis of diepgang te produceren.
(2) Deze karikaturale weergave doet de werkelijkheid ernstig tekort en onderschat zowel de docenten als de studenten van vandaag. De gemiddelde jongere van 18 jaar beheerst het Engels goed en veel aankomende studenten willen graag onderwijs in het Engels volgen om voorbereid te zijn op de arbeidsmarkt.
(3) Universitair docenten en hoogleraren zijn tegenwoordig internationaal georiënteerd: ze publiceren in het Engels, bezoeken internationale congressen waar Engels veelal de voertaal is en communiceren met collega's over de gehele wereld in het Engels. Velen hebben langere tijd in het buitenland gewerkt of zijn uit het buitenland afkomstig.

Om in het Engels te doceren, moeten zij een Cambridge certificate C1 (advanced level) behaald hebben. Voor goed academisch onderwijs zijn niet zozeer docenten nodig die

in hun moedertaal lesgeven als wel docenten die toegewijd zijn aan hun vak en hun studenten, en op hoog niveau kennis en begrip kunnen overbrengen.

(4) Met ingang van september 2018 zullen we op de Vrije Universiteit Amsterdam een geheel Engelstalige Bacheloropleiding filosofie aanbieden. Desgewenst kunnen studenten overigens een deel van de opleiding in het Nederlands volgen. Onze Masteropleiding is al grotendeels in het Engels. Waarom doen wij dit? Inderdaad, we hopen ook buitenlandse studenten te trekken, onder andere omdat we méér studenten willen hebben. Het huidige systeem is nu eenmaal zo ingericht dat financiering afhangt van aantallen studenten en diploma's.

(5) Maar daarnaast zijn we ervan overtuigd dat een diverse studentenpopulatie met studenten van verschillende nationaliteiten de kwaliteit van de opleiding verhoogt, want filosofie onderzoekt verborgen vooronderstellingen, stelt deze ter discussie. Hoe meer verschillende perspectieven in de collegezaal, hoe beter dit zal lukken. Een discussie over de relevantie van Aristoteles' visie op democratie voor deze tijd zal immers veel spannender en vruchtbaarder worden als studenten niet alleen uit Nederland afkomstig zijn, maar ook uit Hongarije, China, Zuid-Afrika en de VS.

(6) Filosofie is - net als de meeste andere academische disciplines - internationaal georiënteerd, en dat is ze altijd al geweest. Academisch onderwijs en onderzoek overstijgt lands- en taalgrenzen, en kan niet zonder een lingua franca. Ooit was dat het Latijn van Erasmus, Spinoza en Hugo de Groot, later het Frans en het Duits, en tegenwoordig is Engels een belangrijk voertuig voor het overbrengen van academische kennis en het uitwisselen van ideeën.

(7) De Nederlandse samenleving is divers en meertalig, en heeft vanouds een open karakter en internationale oriëntatie. In de 17de eeuw woonde en werkte Descartes twintig jaar in Nederland, terwijl hij in het Latijn en het Frans bleef schrijven.

(8) Het is naïef te verwachten dat buitenlandse studenten in staat en bereid zijn in korte tijd Nederlands te leren op zo'n niveau dat ze een academische studie in het Nederlands kunnen volgen. Laten we hen niet uitsluiten maar met open armen ontvangen, en onszelf niet isoleren van de rest van de wereld.

Naar: Olga Lizzini, Marije Martijn, Reinier Munk, Henk De Regt, de Volkskrant, 3 juli 2017

De auteurs zijn docenten filosofie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Opdracht
3

Werk in viertallen.
Probeer tot overeenstemming te komen over de vraag wie er meer gelijk heeft: de auteur van tekst 1 of de auteurs van tekst 2. Als dat lukt, noteer dan de argumenten die volgens jullie doorslaggevend zijn. Komen jullie niet tot overeenstemming, noteer dan over welk(e) punt(en) jullie het niet eens konden worden en waarom.

Ik kan/weet:

- ☐ een argumentatie analyseren en beoordelen. 4F
- ☐ een tekst beoordelen op consistentie. 4F
- ☐ een vergelijking maken met andere teksten en tussen tekstdelen. 4F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

OPSTAAN

MIJN WEKKER
KOMT NU MET
GOEDE ARGUMENTEN

Loesje

loesje@loesje.nl
www.loesje.nl

Cursus 7

Formuleren

Het is beter gras te zijn, men kan het maaien, wieden en wild groeit het weer, en altijd anders.

Hugo Claus

Inhoud

Als schrijver of spreker bedenk je eerst de inhoud van je tekst: wát ga ik vertellen? Daarna vraag je je af: hóé ga ik het zeggen, hoe ga ik mijn gedachten formuleren?
Zeker wanneer je schrijft, moet je zinnen correct formuleren. Als spreker kun je een zin die niet lekker loopt, nog wel herformuleren, maar wanneer een tekst eenmaal geschreven of gedrukt is, kun je er als schrijver niets meer aan veranderen. Fouten in de zinsbouw moet je dus bij de controle van je tekst opsporen en verbeteren. Daarbij kun je gebruikmaken van websites over allerlei taaladviezen, bijvoorbeeld taaladvies.net en onzetaal.nl.
Om je publiek geboeid te houden, moet je bovendien aantrekkelijk formuleren. Daarvoor is zowel de woordkeuze als de zinsbouw een aandachtspunt.

10 Woordgebruik

Je leert:
- over aantrekkelijk woordgebruik.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Woordgebruik

Om aantrekkelijk te schrijven, moet je letten op woordkeuze en zinsbouw. Hier volgen vijf aanwijzingen voor het woordgebruik:
- Gebruik geen lange woorden.
- Schrijf geen 'moeilijke' woorden over uit je bronnen.
- Schrijf alleen afkortingen van woorden die je ook uitspreekt als afkorting.
- Vermijd deftige of formele woorden.
- Varieer in woordkeuze.

Gebruik geen lange woorden.
Lange woorden met veel lettergrepen lezen moeilijker dan kortere. Voorbeelden:

Niet:	Wel:
arbeidsongeschiktheidsverzekering	*verzekering voor arbeidsongeschiktheid*
milieubeschermingsmaatregelen	*maatregelen ter bescherming van het milieu*
landbouwmechanisatietentoonstelling	*tentoonstelling over mechanisatie in de landbouw*

Schrijf geen 'moeilijke' woorden over uit je bronnen.
Moeilijke woorden overnemen in je eigen tekst is riskant. Misschien gebruik je ze verkeerd. Bovendien begrijpen lezers die woorden vaak niet. Zoek liever een eenvoudiger synoniem of geef een omschrijving van een lastig begrip. Gebruik zo mogelijk de synoniemenlijst van Word: ga met de cursor op het woord staan, klik op de rechtermuisknop en kies in het menu Synoniemen. Voorbeelden:

Niet:	Wel:
bilateraal	*tweezijdig*
interruptie	*onderbreking*
ridicuul	*belachelijk*
saillant	*opvallend*
tolerantie	*verdraagzaamheid*

Schrijf alleen afkortingen van woorden die je ook uitspreekt als afkorting.
Schrijf afkortingen voluit, behalve als je ze als afkorting uitspreekt. Veel afkortingen zijn onbekend en opzoeken in het woordenboek kost tijd. Voorbeelden:

Niet:	Wel:
enz.	*enzovoort*
bijv.	*bijvoorbeeld*
e.d.	*en dergelijke*
v.d.	*van de*
collectieve arbeidsovereenkomst	*cao*
compact disc	*cd*

Vermijd deftige of formele woorden.
Deftige en formele woorden maken je tekst lastig om te lezen. Ook hier biedt de synoniemenlijst van Word hulp. Voorbeelden:

Niet:	**Wel:**
aangezien	*omdat*
betreffende	*over*
dienen te	*moeten*
doch	*maar, echter*
enerzijds/anderzijds	*aan de ene kant/aan de andere kant*
indien	*als*
nochtans	*toch; niettemin*
omtrent	*over*
tevens	*ook*
van oordeel zijn	*van mening zijn*

Formuleer ook niet te populair: gebruik geen spreektaal, jongerentaal en WhatsApptaal. Voorbeelden:

Niet:	**Wel:**
AFW88	*afwachten*
&	*en*
F4EN	*feestvieren*
L@ER	*later*
SUC6	*succes*

Varieer in woordkeuze.
Woordherhaling maakt een tekst saai. Je moet dus variatie aanbrengen in je woordkeuze. Er zijn twee manieren om storende woordherhaling te voorkomen:
- Gebruik in de tekst **synoniemen**. Voor synoniemen kun je de synoniemenlijst van Word raadplegen of een (online)woordenboek. Let op: beruchte 'herhaalwoorden' zijn *ook* en *maar*.
- Behalve met synoniemen kun je ook werken met **verwijswoorden**. **→ *zie Formuleren p. 104*** Maar let wel op, want verwijswoorden zijn lastig:
  - Als schrijver loop je het risico het verkeerde verwijswoord te kiezen: is het *hij* of *zij (ze)*, *hem* of *haar*, *zijn* of *haar*, *hen* of *hun*?
  - Ook voor de lezer is een verwijswoord lastiger dan een synoniem. Hij moet immers van elk verwijswoord het antecedent zoeken: hij moet bepalen naar welk(e) woord(en) het verwijswoord terugwijst. Daardoor is een tekst met veel verwijswoorden moeilijker om te lezen.

Een paar tips:
- Wissel synoniemen en verwijswoorden af.
- Gebruik bij twijfel tussen *hij* en *zij (ze)* het woord *die*.
- Gebruik bij twijfel tussen *hen* en *hun* zo mogelijk *ze*.
- Schrijf niet *hij of zij*, *hij/zij*, *hem of haar*, *zijn/haar*, maar gebruik de mannelijke vorm. Je kunt ook in het meervoud werken; dat voorkomt problemen (ook bij de spelling).
- In veel gevallen kun je een te vaak herhaald woord gewoon **weglaten**. Doe dat niet als de tekst er onduidelijker door wordt.

Opdracht
1

Lees tekst 1 en 2 en beantwoord de vragen.
1 Welke tekst vind je het makkelijkst om te lezen?
2 Waardoor zou dat komen?
3 Noteer van elke tekst de woorden waarvan je de betekenis niet weet.
4 Noteer van elke tekst de woorden die bestaan uit meer dan vijftien letters.
5 Noteer van elke tekst de zinnen die je ingewikkeld vindt. Noteer de eerste twee woorden en de laatste twee.
6 Noteer van beide teksten het aantal enkelvoudige zinnen (zinnen met één persoonsvorm).
7 Noteer van beide teksten het aantal samengestelde zinnen (zinnen met meer dan één persoonsvorm).
8 Noteer van beide teksten het aantal zinnen van meer dan twintig woorden.
9 Tekst 1 bestaat uit 6 zinnen en 105 woorden; tekst 2 bestaat uit 10 zinnen en 114 woorden. Bereken van beide teksten de gemiddelde zinslengte.

Tekst 1

Politie in achterstandswijk handelt pragmatisch

Politiefunctionarissen gaan in multiculturele achterstandswijken voornamelijk pragmatisch te werk. Zonder ideologische of etnisch-culturele vooringenomenheid trachten ze overlast, onveiligheid en criminaliteit te bestrijden en te voorkomen. De hermandad zoekt niet aflatend naar creatieve oplossingen voor een samenlevingssegment waar (potentiële) conflicten of confrontaties tussen bevolkingsgroepen op de loer liggen. Wijkagenten werken daarbij samen met andere overheidsfunctionarissen, jeugdhulpverleners, woningcorporaties en religieuze en sociale organisaties. Zij staan voortdurend in de frontlinie van de samenleving, waar ze worden geconfronteerd met sociaaleconomische problematiek, zoals armoede, werkloosheid en lage opleidingsniveaus. Daarbij vormen ze ook nog eens onderdeel van het publieke debat en dat eist veel van hen in een toenemend pluriforme maatschappij.

Naar: NU.nl, op 25 februari 2018

Tekst 2

Politie in achterstandswijk handelt pragmatisch

In achterstandswijken wonen mensen van verschillende afkomst samen. Politiemensen werken daar vooral praktisch. Ze nemen nooit vooraf standpunten in op basis van geloof of cultuur. Wel proberen ze overlast, onveiligheid en misdaad tegen te gaan. De politie zoekt steeds weer naar nieuwe oplossingen voor (mogelijke) ruzies of botsingen tussen bevolkingsgroepen.
Wijkagenten werken daarbij samen met andere overheidsmensen, jeugdhulpverleners, woningbouwverenigingen en kerken en politieke partijen. De agenten staan altijd vooraan bij moeilijkheden in de samenleving. Ze komen daar maatschappelijke en economische problemen tegen, zoals armoede, werkloosheid en een lage opleiding. Daarbij wordt hun rol door de burgers soms kritisch besproken. Dat eist veel van hen in een maatschappij waarin steeds meer verschillen tussen mensen bestaan.

Opdracht
2

Lees tekst 3, een alinea uit een artikel van Bas (5 vwo) over Engels als voertaal op de universiteit. Te vaak gebruikte woorden zijn gemarkeerd. Herschrijf de tekst en vervang de herhaalde woorden door synoniemen of verwijswoorden, of laat ze weg.

Tekst 3

Universiteit of university?

Het is een goed idee om alle hoorcolleges op universiteiten in het Engels te geven. Voor sommige beroepen is Engels als voertaal namelijk heel **belangrijk**. In de luchtvaartsector bijvoorbeeld is het erg **belangrijk** dat je je goed in het Engels kunt uitdrukken. Bij bedrijven die op de internationale markt opereren, is beheersing van het Engels eveneens **belangrijk**. Bovendien studeren en werken steeds meer Nederlanders in het buitenland. Ook voor hen is het **belangrijk** dat ze een goede uitdrukkingsvaardigheid in het Engels hebben. *University of Amsterdam*, staat dat niet prachtig op je sweater?

Opdracht
3

Lees tekst 4, het slot van een artikel van Iris (6 vwo).

1 Noteer minstens vier verschillende woorden of zinsconstructies die te vaak gebruikt worden.
2 Herschrijf de tekst: vervang de herhaalde woorden door synoniemen of verwijswoorden, of laat ze weg.

Tekst 4

Spray moet veiligheid vrouw een oppepper geven

Is de pepperspray de oplossing voor geweld tegen vrouwen? Daarover valt te twisten. Er zitten namelijk voor- en nadelen aan pepperspray en de vraag is welke zwaarder wegen. In elk geval is het belangrijk om ook andere mogelijkheden te overwegen. Het is mogelijk dat pepperspray, ondanks alle nadelen die het met zich meebrengt, toch de beste oplossing is. Dit kan echter ook gelden voor een andere mogelijkheid. Misschien is er namelijk geen perfecte oplossing, en zullen we het met de minst slechte mogelijkheid moeten doen. Nog langer twijfelen is namelijk in elk geval geen oplossing. Voor de Nederlandse vrouw is het belangrijk dat er snel een oplossing gevonden wordt. Vrouwen moeten de mogelijkheid krijgen om zichzelf te beschermen. Dat is hun goed recht.

Ik kan/weet:

- ☐ waar ik op moet letten in mijn woordgebruik.
- ☐ variatie aanbrengen in woordgebruik om herhaling te voorkomen. 3F
- ☐ het verband tussen zinnen en zinsdelen goed aangeven door het gebruik van juiste verwijs- en verbindingswoorden. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

11 Zinsbouw

Je leert:
- zinnen aantrekkelijk formuleren.

Je hebt afgerond:
- de stof van 3 vwo.

Theorie

Zinsbouw

Als je aantrekkelijk wilt schrijven, is behalve de woordkeuze ook de zinsbouw een aandachtspunt. Hier volgen zes aanwijzingen:
- Varieer in zinsopbouw; niet steeds: onderwerp – persoonsvorm – andere zinsdelen.
- Varieer in zinslengte en wissel enkelvoudige en samengestelde zinnen af.
- Zet woorden en zinsdelen die bij elkaar horen, zo dicht mogelijk bij elkaar.
- Gebruik zo veel mogelijk actieve zinnen: de bedrijvende vorm.
- Gebruik geen naamwoordstijl.
- Zorg voor duidelijke verbanden binnen de zinnen en tussen de zinnen (en de alinea's) door middel van voegwoorden, verwijswoorden en signaalwoorden.

Varieer in zinsopbouw.
Van nature begin je een zin vaak met het onderwerp (O). Daarna komt de persoonsvorm (P) en vervolgens een ander zinsdeel (A): *onderwerp – persoonsvorm – ander zinsdeel (OPA)*. Maar als alle zinnen beginnen met het onderwerp, wordt dat vervelend voor de lezer of luisteraar. Dus:
- Gebruik ook de volgorde *ander zinsdeel – persoonsvorm – onderwerp (APO)*.
- Maak nu en dan een vraagzin: *persoonsvorm – onderwerp – ander zinsdeel? (POA)*.
- In sommige teksten, zoals instructies, kun je nu en dan de gebiedende wijs (zonder onderwerp) gebruiken *(PA)*.

Varieer in zinslengte.
Te veel korte zinnen maken een tekst saai. Varieer dus in **zinslengte**. Dat kun je bijvoorbeeld doen door enkelvoudige en samengestelde zinnen af te wisselen. Bij samengestelde zinnen kun je hoofd- en bijzinnen afwisselen. Maar pas op:
- Als schrijver maak je eerder een zinsbouwfout in een lange zin dan in een korte.
- Lange (samengestelde) zinnen zijn voor een lezer moeilijker te begrijpen dan kortere (enkelvoudige) zinnen. Gebruik dus niet meer dan zo'n twintig woorden per zin. Knip lange zinnen in stukken, zodat er kortere zinnen ontstaan. Zorg er wel voor dat korte zinnen héle zinnen blijven: zet geen zinsgedeelten in een aparte zin.
- Bijzinnen zijn lastiger voor de lezer dan hoofdzinnen; formuleer dus vooral hoofdzinnen.

Zet woorden en zinsdelen die bij elkaar horen, zo dicht mogelijk bij elkaar.
Een tekst leest gemakkelijker als woorden of zinsdelen die bij elkaar horen, ook dicht bij elkaar staan.

Een paar tips:
- Zet de persoonsvorm zo dicht mogelijk bij de andere werkwoorden van het gezegde.

Niet:	Wel:
Tegenstanders van kernenergie <u>hebben</u> zich uit protest tegen het transport van hoogradioactief afval in Midden-Duitsland aan het spoor <u>vastgeketend</u>.	*Tegenstanders van kernenergie <u>hebben</u> zich in Midden-Duitsland aan het spoor <u>vastgeketend</u> uit protest tegen het transport van hoogradioactief afval.*

- Zet het lidwoord, aanwijzend voornaamwoord of bezittelijk voornaamwoord zo dicht mogelijk bij het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort.

Niet:	**Wel:**
De twee jaar terug door deze schaatscoach ondernomen poging tot matchfixing kwam 'toevallig' in de krant op de dag dat zijn pupil een olympische medaille kon behalen.	*De poging tot matchfixing, die deze schaatscoach twee jaar terug ondernam, kwam 'toevallig' in de krant op de dag dat zijn pupil een olympische medaille kon behalen.* Of liever nog: *Deze schaatscoach ondernam twee jaar terug een poging tot matchfixing. Dat kwam 'toevallig' in de krant op de dag dat zijn pupil een olympische medaille kon behalen.*

- Zet het onderwerp en de persoonsvorm (of het gezegde) zo dicht mogelijk bij elkaar. Gebruik in lange zinnen dus liever een nevenschikkend voegwoord (*want*, *maar*) dan een onderschikkend voegwoord (*omdat*, *hoewel*).

Niet:	**Wel:**
Wie donderdag naar buiten gaat, moet zich goed kleden tegen de kou, ***omdat*** *het KNMI als gevolg van de gure oostenwind de zeer lage gevoelstemperatuur van -17°C verwacht.*	*Wie donderdag naar buiten gaat, moet zich goed kleden tegen de kou,* ***want*** *het KNMI verwacht als gevolg van de gure oostenwind de zeer lage gevoelstemperatuur van -17°C.*

Gebruik zo veel mogelijk actieve zinnen.
Een zin met een werkwoordelijk gezegde kan in de bedrijvende of in de lijdende vorm staan. Een zin in de **bedrijvende vorm** heet een actieve zin, een zin in de **lijdende vorm** is een passieve zin (met een vorm van *worden* of *zijn*). Het lijdend voorwerp van de bedrijvende zin wordt in de lijdende zin het onderwerp. Het onderwerp van de bedrijvende zin wordt in de lijdende zin een bijwoordelijke bepaling met 'door'. In het algemeen is het beter om actieve zinnen te gebruiken. De lezer ziet dan meteen wie de handeling uitvoert.

Niet:	**Wel:**
Door het cabinepersoneel van KLM (bwb) / is / een 24-uursstaking (ow) / aangekondigd / voor een hoger salaris en minder werkdruk. (passieve zin)	*Het cabinepersoneel van KLM (ow) / heeft / een 24-uursstaking (lv) / aangekondigd / voor een hoger salaris en minder werkdruk.* (actieve zin)

In de volgende drie gevallen kun je de lijdende vorm wel gebruiken:

- als het onbekend, onbelangrijk of overduidelijk is wie de handeling uitvoert;

Niet:	**Wel:**
Onbekenden hebben vorige week het Spiegelmonument van Jan Wolkers zwaar beschadigd. (actief)	*Het Spiegelmonument van Jan Wolkers is vorige week zwaar beschadigd.* (passief, want de daders zijn onbekend)
Een bouwbedrijf gaat komend najaar de onbewoonbaar verklaarde huizen in deze straat renoveren. (actief)	*De onbewoonbaar verklaarde huizen in deze straat worden komend najaar gerenoveerd.* (passief, want wie de renovatie uitvoert, is onbelangrijk)
Vanwege het grote aantal ongelukken op dit deel van de A28 heeft de overheid de maximumsnelheid verlaagd naar 100 km/h. (actief)	*Vanwege het grote aantal ongelukken op dit deel van de A28 is de maximumsnelheid verlaagd naar 100 km/h.* (passief, want het is overduidelijk dat alleen de overheid dit kan doen)

- als je de handeling of het object van de handeling centraal wilt stellen in plaats van de handelende persoon;

Niet:	Wel:
Op 23 maart 2018 huldigde de koning alle Nederlandse medaillewinnaars van de Olympische Spelen in Pyeongchang in Paleis Noordeinde. (actief)	*Alle Nederlandse medaillewinnaars van de Olympische Spelen in Pyeongchang werden op 23 maart 2018 gehuldigd in Paleis Noordeinde.* (passief, want het gaat om de sporters en niet om de koning)

- als je daarmee onduidelijkheid kunt vermijden.

Niet:	Wel:
De bezoeker die de uitsmijter van de bar heeft gemolesteerd (actief), *wordt momenteel door de politie ondervraagd.*	*De bezoeker die door de uitsmijter van de bar is gemolesteerd* (passief), *wordt momenteel door de politie ondervraagd.* Of: *De bezoeker door wie de uitsmijter van de bar is gemolesteerd* (passief), *wordt momenteel door de politie ondervraagd.*

In de zin *De bezoeker die de uitsmijter van de bar heeft gemolesteerd* (actief), *wordt momenteel door de politie ondervraagd* is het onduidelijk of de bezoeker de uitsmijter heeft gemolesteerd of andersom. In de lijdende vorm verdwijnt die onduidelijkheid.

Gebruik geen naamwoordstijl.
De naamwoordstijl houdt in dat werkwoorden worden omgewerkt tot zelfstandige naamwoorden, bijvoorbeeld *het kopen van een huis*, *de aanschaf van een auto*, *de verhuizing naar een nieuwe woning*.
Naamwoordstijl geeft een tekst vaak een droger karakter en kan ook storend zijn; een tekst met meer werkwoorden komt actiever over, doordat werkwoorden een handeling uitdrukken.

Niet:	Wel:
Door het organiseren van demonstraties bereikten actiegroepen uitstel van de opening van Lelystad Airport als luchthaven voor vakantievluchten.	*Door demonstraties te organiseren, bereikten actiegroepen dat de opening van Lelystad Airport als luchthaven voor vakantievluchten is uitgesteld.*

Zorg voor duidelijke verbanden binnen de zinnen en tussen de zinnen door middel van voegwoorden, verwijswoorden en signaalwoorden.
Een tekst bestaat uit zinnen. Elke (enkelvoudige) zin is een mededeling. Kijk naar de drie mededelingen in het voorbeeld:
– *Kinderen met een taalachterstand zouden in de zomervakantie moeten deelnemen aan een zomerschool voor taal. Deze kinderen beheersen het Nederlands onvoldoende om de lessen te kunnen volgen. De kinderen presteren nu ver onder hun niveau.*

Tussen deze mededelingen bestaat een verband. Het is voor een lezer plezierig als de schrijver dat verband duidelijk aangeeft door middel van:
- verwijswoorden, die terugwijzen naar een woord of (een deel van) een zin;
- signaalwoorden. In de cursus Basis staan de veelvoorkomende tekstverbanden in een schema. Bij elk verband vind je een aantal signaalwoorden. → ***zie Basis p. 26 (4 vwo)***

Je kunt tussen de mededelingen uit het voorbeeld verband aanbrengen met signaalwoorden (*namelijk*) en verwijswoorden (*ze*, *waardoor*):
– *Kinderen met een taalachterstand zouden in de zomervakantie moeten deelnemen aan een zomerschool voor taal. **Ze** beheersen het Nederlands namelijk onvoldoende om de lessen te kunnen volgen, **waardoor ze** nu ver onder hun niveau presteren.*

Opdracht
1

Noteer van elke zin de zinsdeelvolgorde: OPA, APO, POA of PA.

1 In verband met de plaatsing van een spoorwegviaduct was de A28 een nacht afgesloten.
2 Het aantal dodelijke verkeersslachtoffers is de laatste decennia sterk afgenomen.
3 Ga niet op vakantie naar landen waar het zikavirus voorkomt.
4 Hoeveel bedraagt de schade die de orkaan op de Antillen heeft aangericht?
5 Volgens klimaatsceptici valt de opwarming van de aarde best mee.
6 Houd in de Praagse metro uw spullen goed in de gaten, want er zijn zakkenrollers actief.
7 Moet je lang gewerkt hebben om voor een WW-uitkering in aanmerking te komen?

Opdracht
2

Lees tekst 1, de inleiding van een beschouwing van Susanna en Rhodé (5 vwo) over schooluniformen.
In de tekst heeft elke zin de volgorde OPA. Herschrijf de tekst zó dat er variatie in de volgorde ontstaat. Je kunt ook vraagzinnen (POA) gebruiken.

Tekst 1

Eenheid of verscheidenheid?

Voors en tegens van het schooluniform

Fleur gaat elke dag met tegenzin naar school. Ze voelt zich niet op haar gemak, omdat ze gepest wordt. Ze draagt andere kleren dan de meisjes uit haar klas. Haar ouders kunnen zich de dure merkkleding die de andere meisjes dragen, niet veroorloven. Haar klasgenoten lachen haar uit en treiteren haar.

47% van de Nederlandse jongeren is van mening dat kledingkeuze pestgedrag kan uitlokken. Dat blijkt uit een rapport van The British Council. Die organisatie deed een driejarig onderzoek in meerdere Europese landen. Een schooluniform zou de oplossing kunnen zijn voor het pestprobleem. Wij zetten de voor- en nadelen op een rijtje.

Opdracht
3

Verdeel de lange zinnen in kortere enkelvoudige of samengestelde zinnen.

1 Een derde voordeel van de monarchie is dat we altijd een staatshoofd hebben dat goed is opgeleid voor de taak van monarch, doordat de toekomstige koning of koningin al van kinds af aan wordt geconfronteerd met de koninklijke taken, wat de ouders die – anders dan een president – zelf vele jaren op de troon zitten, de gelegenheid biedt hun kind zorgvuldig voor te bereiden op het koningschap.
2 Omdat cijfers aantoonden dat er in Den Haag sprake was van discriminatie op de arbeidsmarkt, waardoor allochtone sollicitanten minder kans maakten, heeft de gemeente in 2016 een experiment laten uitvoeren met anoniem solliciteren, waaruit gebleken is dat sollicitanten met een gemengde culturele achtergrond in de proefperiode vaker werden uitgenodigd voor een gesprek en vervolgens ook vaker werden aangenomen dan in de jaren ervoor.

Opdracht
4

1 Welke van de zinnen *a* tot en met *d* staan in de lijdende vorm? Noteer de letters.
2 Zet de passieve zinnen in de bedrijvende vorm. Voeg zo nodig een onderwerp toe.
a De door u bestelde boeken worden door ons zo spoedig mogelijk aan u toegestuurd.
b Jongeren en jongvolwassenen lezen volgens de cijfers van het CBS steeds minder boeken.
c Vanmiddag zijn de werknemers door de directie geïnformeerd over de sluiting van het bedrijf.
d De website Taalwinkel.nl is in het leven geroepen door de HvA en de UvA.

Opdracht
5

Werk in tweetallen.

1 Welke van de zinnen *a* tot en met *d* staan in de lijdende vorm? Noteer de letters.

2 Overleg met elkaar welke lijdende zinnen of zinsgedeelten beter in de bedrijvende vorm kunnen staan of andersom. Zet die zinnen in de juiste vorm.

a In verband met de jaarlijkse kermis zijn de toegangswegen tot het centrum de hele week afgesloten voor auto's.

b Kiezers worden door diverse lokale, digitale stemwijzers geïnformeerd over de plannen van de politieke partijen in hun woonplaats.

c In 2017 heeft *Televizier* de presentatoren Arjen Lubach, Beau van Erven Dorens en Wilfred Genee genomineerd voor de Zilveren Televizier-Ster.

d De komende jaren zal door Nederland steeds minder gas naar Duitsland en Frankrijk worden geëxporteerd.

Opdracht
6

Lees tekst 2, een deelonderwerp uit een artikel van Douwe en Julia (6 vwo) over consumentenvuurwerk. In de tekst is er verband tussen (delen van) zinnen, doordat verwijswoorden terugwijzen naar eerdergenoemde woorden of woordgroepen.
Noteer uit de volgende zinnen een verwijswoord. Zet het antecedent erachter.

1 zin 2
2 zin 3
3 zin 4
4 zin 6
5 zin 7
6 zin 9
7 zin 11 (2x)
8 zin 14
9 zin 17 (2x)
10 zin 18

Tekst 2

Vuurwerk en het milieu

(1) Om te beginnen veroorzaakt vuurwerk luchtvervuiling. (2) Het afsteken ervan vult de lucht vooral met het voor de gezondheid schadelijke fijnstof. (3) De eerste twee uur van het nieuwe jaar is de concentratie daarvan wel veertig keer zo hoog als normaal. (4) Ook op 1 januari is die nog zorgwekkend: zeven tot acht keer zo hoog als normaal.

(5) Behalve luchtvervuiling is er ook bodem- en watervervuiling. (6) Knalvuurwerk bestaat vooral uit buskruit; siervuurwerk bevat daarnaast zware metalen als koper, barium en antimoon. (7) Daardoor geeft siervuurwerk meer kwalijke uitstoot dan knalvuurwerk. (8) In illegaal vuurwerk, naar schatting dertig procent van de totale hoeveelheid, zitten vaak nog andere gevaarlijke stoffen, zoals cadmium en perchloraat. (9) Als gevolg daarvan is illegaal vuurwerk het slechtst voor het milieu. (10) Alle vervuilende stoffen in de onverbrande vuurwerkresten en in de kleine stofdeeltjes dalen neer en komen dan eerst in de bodem terecht. (11) Vervolgens verplaatsen ze zich gaandeweg naar het oppervlaktewater, waar ze schade aanrichten. (12) Koper bijvoorbeeld is giftig voor de dieren die daar leven, en slecht voor de planten. (13) Bovendien worden zware metalen niet afgebroken door biologische processen. (14) Ze veroorzaken dus blijvende milieuschade.

(15) Ten slotte is er het afval. (16) Elk jaar zijn er ruim achthonderd vrachtauto's nodig om al het vuurwerkafval op te ruimen. (17) Dat bestaat hoofdzakelijk uit karton en papier, met de nodige onverbrande zware metalen erin. (18) Vooral die moeten snel worden opgeruimd, zodat er geen metaalresten in de bodem terechtkomen of wegspoelen naar het oppervlaktewater.

Opdracht
7

Kijk nog eens naar tekst 2. In de tekst komen signaalwoorden voor die tekstverbanden binnen of tussen zinnen aangeven. Beantwoord voor de genoemde zinnen de volgende twee vragen:
– Van welk verband is er sprake?
– Aan welk(e) signaalwoord(en) herken je dat verband?
Let op: sommige signaalwoorden zijn tevens verwijswoord.

1 binnen zin 3
2 tussen zin 4 en 3
3 het eerste en het tweede deel van zin 5
4 binnen zin 6 (2x)
5 tussen zin 7 en 6
6 binnen zin 7
7 binnen zin 8
8 tussen zin 9 en 8
9 tussen zin 11 en 10
10 binnen zin 12
11 tussen zin 13 en 12
12 tussen zin 14 en 13
13 binnen zin 16
14 binnen zin 18
15 tussen zin 1, 5 en 15

Opdracht
8

1 Schrijf een tekstje van minimaal 250 woorden over een van de volgende onderwerpen of een onderwerp van jouw keuze:
- In loondienst of eigen baas?
- Je favoriete sport
- Drankgebruik onder jongeren
- Je idool
- Verslaafd aan de smartphone?

Breng met verwijswoorden en signaalwoorden verband aan tussen de (delen van) zinnen. In je tekst moeten minstens vier verschillende verbanden voorkomen en minstens vier verwijswoorden.

2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot.
Noteer uit elkaars tekst de verwijswoorden en geef van elk verwijswoord aan wat het antecedent is.
Noteer vervolgens de signaalwoorden en geef van elk signaalwoord aan welk verband het aangeeft.

Ik kan/weet:
- ☐ waar ik op moet letten in de zinsbouw.
- ☐ variëren in zinsbouw en zinslengte.
- ☐ naamwoordstijl en overbodig gebruik van de lijdende vorm voorkomen.
- ☐ het verband tussen zinnen en zinsdelen goed aangeven door het gebruik van juiste verwijs- en verbindingswoorden. 3F

Maak de opdrachten op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

PERSOONLIJK
VIND IK WOLLIG
TAALGEBRUIK
VERHULLENDER
DAN 'N BIVAKMUTS

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Cursus 9

Praktijk-opdrachten

Het is een mooie, regenachtige dag.

C. Buddingh'

Inhoud

In deze cursus komt een breed scala aan onderwerpen en werkvormen aan de orde. De opdrachten zijn zo opgezet dat je vaardigheden uit verschillende cursussen moet combineren om tot een goed eindresultaat te komen.
Bij een aantal opdrachten werk je alleen, maar er zijn ook opdrachten die je in een groep moet uitvoeren. Daarbij oefen je niet alleen specifieke vaardigheden van het vak Nederlands, maar ook samenwerkingsvaardigheden. Deze zullen je in je vervolgstudie en je latere beroepspraktijk goed van pas komen. Denk aan zaken als taken verdelen, een planning maken, persoonlijke verantwoordelijkheid nemen voor jouw deel van de taak, op een goede manier feedback geven en ontvangen en evalueren.
Bij elke opdracht is aangegeven welke paragrafen uit het boek je nodig hebt om de opdracht uit te voeren. Raadpleeg die paragrafen in elk geval als je even niet verder kunt: je vindt er waardevolle aanwijzingen. Op Nieuw Nederlands online vind je tips en bronnen die je kunt gebruiken.

5 Taalstoornissen

Een uiteenzetting voor de *Quest*

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 8 Betrouwbaarheid *(4 vwo)* en § 9 Documenteren *(4 vwo)*
- Cursus 2 Lezen – § 6 Wetenschappelijk artikel
- Cursus 3 Schrijven – § 2 Uiteenzetting *(4 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren – § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling – § 1-13 *(4 vwo)*

Niet voor iedereen is taal gebruiken een vanzelfsprekendheid. Als je lezen bijvoorbeeld altijd al lastig hebt gevonden, omdat de letters lijken te dansen op het papier, heb je misschien last van *dyslexie*. Of misschien ken je wel iemand die bijvoorbeeld na een hersenbloeding of een verkeersongeluk *afasie* heeft opgelopen: een beschadiging van een deel van de hersenen waar het taalcentrum zit, waardoor deze persoon niet meer goed in staat is taal te produceren. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat iemand nog maar een enkel zinnetje kan herhalen, of dat iemand juist heel veel woorden gebruikt, maar zelf niet weet wat ze betekenen.

Je gaat op basis van ten minste drie (populair)wetenschappelijke artikelen een tekst voor de *Quest* schrijven van 800-1000 woorden over een taalstoornis waarover je graag meer zou willen weten. Je maakt een overzicht van de oorzaken en verschijnselen van de betreffende taalstoornis en legt uit hoe de stoornis het dagelijks leven beïnvloedt. Van de gebruikte bronnen maak je een bronnenlijst.

Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

6 Van Dale & co

Een pleidooi voor jouw eigen woord

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 9 Documenteren *(4 vwo)*
- Cursus 3 Schrijven – § 3 Betoog *(4 vwo)*
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren – § 1 Verbale en non-verbale communicatie en § 4 Presentatie *(4 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren – § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*

Het is nu misschien nauwelijks meer voor te stellen, maar er waren tijden waarin woorden als ‘nepnieuws’ of ‘factchecken’ niet bestonden. En nog weer langer geleden moesten woorden als de ‘sms-duim’ of de ‘muisarm’ worden bedacht voor lichamelijke klachten die je kreeg bij overmatig gebruik van een mobiele telefoon of een muis. Iedere dag ontstaan er nieuwe woorden en uitdrukkingen en krijgen bestaande woorden nieuwe betekenissen. Het duurt echter even voordat een woord ook terug te vinden is in een woordenboek. Een woord wordt pas opgenomen in de *Dikke Van Dale* als dat woord gedurende langere tijd met een zekere regelmaat opduikt in boeken of kranten, op internet of op de radio. De teksten met dit nieuwe woord moeten bedoeld zijn voor een breder publiek en ze moeten eenvoudig toegankelijk zijn.

Je gaat een pleidooi houden van ongeveer 350 woorden voor het opnemen van jouw eigen woord in een woordenboek. Als je liever een woord zou willen schrappen in plaats van toevoegen, dan mag dat ook. Dit pleidooi neem je vervolgens op film op. In je betoog moet duidelijk worden waarom jouw woord nuttig is in de Nederlandse taal of waarom het juist weg moet. Geef argumenten met feiten of met voorbeelden van situaties waarin jouw woord nodig of juist ongewenst is. Je mag desgewenst best een beetje provoceren.

Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

7 Leeft literatuur?

Een interview met een leesverslaafde

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 9 Documenteren *(4 vwo)*
- Cursus 3 Schrijven – § 5 Uitwerking interview
- Cursus 4 Spreken, kijken en luisteren – § 2 Aantekeningen *(4 vwo)* maken en § 7 Interview *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 7 Formuleren – § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling – § 1-13 *(4 vwo)*

Ben jij iemand die ondanks alle afleiding van tv, Netflix of internet in je vrije tijd nog altijd het liefste boeken verslindt? Of was het laatste boek dat jij vrijwillig gelezen hebt, *Het leven van een loser* of, nog wat langer geleden, *Dikkie Dik*? De een gaat gemakkelijk op in fantastische nieuwe werelden, in de toekomst of het verleden, of beleeft het ene na het andere spannende avontuur zonder van de bank te komen, terwijl voor een ander iedere volgende pagina er een te veel is: waarom al die ongebruikelijke woorden en die lange zinnen? Om te genieten van een goed verhaal kun je toch ook de boekverfilming bekijken?

Om uit te vinden wat voor velen de magie is van het lezen, ga je een interview houden met iemand die dol is op boeken. Het kan je oma, de buurman of misschien zelfs een dichter of schrijver zijn, dat maakt niets uit. Ontdek waarom lezen voor die persoon van grote waarde is en laat dit duidelijk terugkomen in de uitwerking van je interview, in 800 à 1000 woorden. Sluit het artikel af met drie door de ander gegeven boekentips met een korte uitleg. Maak een selfie van jou en de geïnterviewde en voeg de foto toe, of gebruik als illustratie een afbeelding van een van de drie boeken uit de tip.

***Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op* Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

8 Jouw pad naar de toekomst

Drie samenvattingen van vakliteratuur

Je past toe:

- Cursus 1 Basis – § 10 Samenvatten
- Cursus 2 Lezen – § 4 Stappenplan Tekstanalyse *(4 vwo)* en § 6 Wetenschappelijk artikel
- Cursus 7 Formuleren – § 1-9 *(4 vwo)*, §10-11 en § 12-14 *(optioneel: 6 vwo)*
- Cursus 8 Spelling – § 1-13 *(4 vwo)*

Weet jij al welke studie je wilt gaan doen? Lang niet iedereen weet van kleins af aan al welk beroep hij voor de rest van zijn leven wil uitoefenen. Soms laat iemand zich leiden door familietradities, soms wil iemand juist niet doen wat binnen het gezin voor de hand zou liggen. Je eigen weg vinden en uitzoeken welke bijdrage jij aan de maatschappij wilt leveren, gaat niet zonder slag of stoot. Je kunt naar beroepenmarkten gaan, open dagen van een hogeschool of universiteit bezoeken, maar je kunt je ook inlezen in een mogelijk studiethema door vakliteratuur te bekijken die tijdens een studie zeker aan bod komt.
Valt zo'n tekst tegen? Dan moet je misschien nog even verder kijken. Vind je hem heel interessant? Dan heb je hiermee misschien wel een stapje gezet op jouw pad naar de toekomst.

Voor deze opdracht schrijf je drie samenvattingen van wetenschappelijke teksten die aan bod zullen komen in het eerste jaar van een studie die jou interessant lijkt. Mocht je een opgenomen hoorcollege vinden, dan kun je dit ook gebruiken. Sluit de drie samenvattingen af met een evaluatie: wat vond je van elke tekst en waarom?

Enkele tips en bronnen voor de opdracht vind je op **Nieuw Nederlands online.**

Aantekeningen

Aantekeningen

WAT HEB JE AAN
TOETERS
EN BELLEN
ALS JE ER
GEEN MUZIEK
MEE GAAT MAKEN

Loesje

Postbus 1046
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

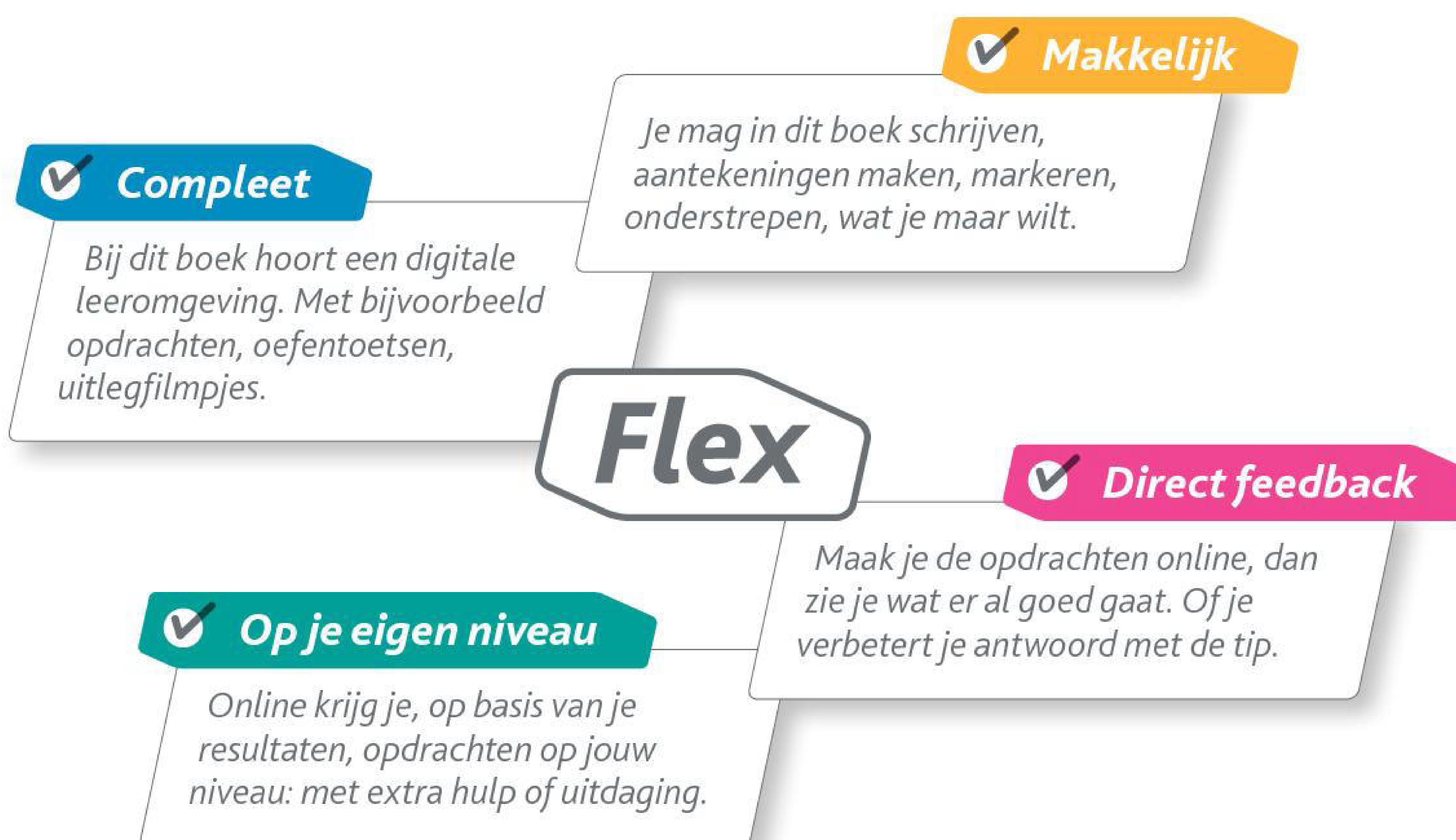
Register

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Berlinda van Dam / HH, Den Haag: p. 8-9
Loesje, Arnhem: p. 19, 37, 51, 65, 77, 95, 109, 117
Amaury Miller / HH, Den Haag: p. 20-21
Stephen Fry, *Mythos*, Uitgeverij Thomas Rap, Amsterdam: p. 24
Shutterstock, New York: p. 27, 41, 112
Thomas Schlijper / HH, Den Haag: p. 38-39, 110-111
Edwin Janssen / HH, Den Haag: p. 45
iStock, Dublin: p. 48, 84
NBB, Rotterdam: p. 49
Michiel Wijnbergh / HH, Den Haag: p. 52-53
Flip Franssen / HH, Den Haag: p. 66-67
Robin van Lonkhuijsen / ANP, Rijswijk: p. 68
Patrick Post / HH, Den Haag: p. 70
Rex Features / HH, Den Haag: p. 72
Jon Rawlinson, Londen: p. 74
Hans van Rhoon / HH, Den Haag: p. 78-79
Reuters / ANP, Rijswijk: p. 86
Alamy / Imageselect, Wassenaar: p. 90
Corbis / Getty Images, Dublin: p. 92
Roger Dohmen / HH, Den Haag: p. 96-97
Ron Giling / Lineair, Arnhem: p. 117
Truus van Gog / HH, Den Haag: p. 113
Peter Macdiarmid / Getty Images, Dublin: p. 114
Marc van der Kort / ANP, Rijswijk: p. 115

NEDERLANDS 6E EDITIE 5 VWO

Noordhoff Uitgevers

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-73478-7

9 789001 734787